

23/2014

Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistäminen

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

23/2014

Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistäminen

2.4.2014

Julkaisun nimi Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistäminen

Tekijä Työryhmä, puheenjohtaja Jussi Matikkala, sihteeri Lauri Rautio

Oikeusministeriön julkaisu 23/2014
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 10/41/2013 **HARE numero** OM014:00/2013

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-363-4

URN URN:ISBN:978-952-259-363-4
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-363-4>

**Asia- ja avain-
sanat** järjestäytynyt rikollisuus, rikollisryhmä

Tiivistelmä Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia yhtenäistämällä rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä. Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ehdotetaan siirrettäväksi rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain säännökseen. Muissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitattaisiin tähän säännökseen. Kaikissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi säännöksiin on niiden yhtenäistämiseksi tehty joitakin teknisluontoisia tarkistuksia.

2.4.2014

Publikationens titel	Förenhetligande av begreppsapparaten om organiserad brottslighet		
Författare	Arbetsgruppen, ordförande Jussi Matikkala, sekreterare Lauri Rautio		
Justitieministeriets publikation	23/2014 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 10/41/2013	HARE nummer	OM014:00/2013
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-363-4		
URN	URN:ISBN:978-952-259-363-4		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-363-4		
Sak- och nyckelord	organiserad brottslighet, kriminell sammanslutning		
Referat	<p>I betänkandet föreslås att strafflagen ändras genom att dess bestämmelser om organiserade kriminella sammanslutningar förenhetligas. Det föreslås att definitionen av organiserad kriminell sammanslutning flyttas till den bestämmelse i strafflagen som gäller straffskärpningsgrunder. I de övriga bestämmelserna om organiserade kriminella sammanslutningar hänvisas till denna bestämmelse. I alla bestämmelser om organiserade kriminella sammanslutningar är det fråga om att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet. I syfte att förenhetliga bestämmelserna föreslås dessutom vissa ändringar av teknisk natur.</p>		

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 15 päivänä elokuuta 2013 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin arvioida rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan, 17 luvun 1 a §:n ja yksittäisten törkeitä tekemuotoja koskevien rikostunnusmerkistöjen järjestäytyneitä rikollisuutta koskevien määritelmien mahdolliset muutos- ja yhtenäistämistarpeet ja, jos työryhmä katsoisi tämän aiheelliseksi, valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uusiksi lainkohdiksi. Tavoitteena oli lisäksi, että eri viranomaisilla on yhtenäinen käsitys järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala (oikeusministeriö). Työryhmän jäseninä ovat olleet poliisiylitarkastaja Jaakko Christensen (sisäministeriö), professori Dan Frände (Helsingin yliopisto), rikosylitarkastaja Sanna Palo (keskusrikospoliisi), lainsäädäntösihteeri Lauri Rautio (oikeusministeriö), hovioikeudenneuvos Helena Vihriälä (Helsingin hovioikeus), kihlakunnansyyttäjä Piia Vottonen (Helsingin syyttäjänvirasto) ja asianajaja Tuula Ylinen (Suomen Asianajajaliitto). Työryhmän toimikauden aikana Christensenin tilalle työryhmän jäseneksi on tullut poliisiylitarkastaja Keijo Suuripää (sisäministeriö). Rautio on toiminut myös työryhmän sihteerinä.

Työryhmän toimikausi oli 15.8.2013–28.2.2014. Työryhmä kokoontui 12 kertaa.

Työryhmä ehdottaa, että rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä yhtenäistettäisiin. Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä siirrettäisiin rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain säännökseen. Muissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitattaisiin tähän säännökseen. Kaikissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi säännöksiin tehtäisiin niiden yhtenäistämiseksi joitakin teknisluontoisia tarkistuksia.

Työryhmä on laatinut ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Mietintö sisältää Palon ja Suuripään täydentävän lausuman.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 17 päivänä maaliskuuta 2014

Jussi Matikkala

Dan Frände

Sanna Palo

Keijo Suuripää

Helena Vihriälä

Piia Vottonen

Tuula Ylinen

Lauri Rautio

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	12
YLEISPERUSTELUT	13
1 Johdanto	13
2 Nykytila	14
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	14
2.1.1 Rikoslain 6:5 §:n 2 kohta (Rangaistuksen koventamisperuste)	15
2.1.2 Rikoslain 17:1 a § (Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen)	18
2.1.3 Törkeiden tekemuotojen tunnusmerkit	23
Rikoslain 17:8 a § (Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen)	23
Rikoslain 17:18 a § (Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen)	24
Rikoslain 25:3 a § (Törkeä ihmiskauppa)	26
Rikoslain 35:2 § (Törkeä vahingonteko)	27
Rikoslain 38:8 a § (Törkeä tietomurto)	28
Rikoslain 46:8 § (Törkeä tulliselvitysrikos)	29
Rikoslain 50:2 § (Törkeä huumausainerikos)	30
Rikoslain 50:4 a § (Törkeä huumausainerikoksen edistäminen)	33
Rikoslain 44:7 § (Törkeä dopingrikos)	34
Rikoslain 50 a:2 § (Törkeä alkoholirikos)	35
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö	36
2.2.1 Euroopan unionin neuvoston yhteinen toiminta rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista	36
2.2.2 Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus (Palermon sopimus)	37
2.2.3 Euroopan unionin neuvoston puitepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta	39
2.2.4 Ruotsi	40
2.2.5 Norja	41
2.2.6 Tanska	43
2.2.7 Saksa	43
2.3 Nykytilan arviointi	44
Järjestäytynyt rikollisryhmä	44

	Järjestäytynyt rikollisryhmä ja rangaistusarvo	45
	Oikeusvaltiolliset kriminalisointiperiaatteet	47
	Järjestäytyneitä rikollisryhmiä sivuava sääntely	48
	Oikeuskäytäntö	50
	Mahdollisia sääntelymalleja	52
	Yksittäisiä kysymyksiä	53
3	Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	60
3.1	Tavoitteet	60
3.2	Toteuttamisvaihtoehdot	60
3.3	Keskeiset ehdotukset	60
4	Esityksen vaikutukset	62
5	Asian valmistelu	62
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	63
6	Lakiehdotusten perustelut	63
6.1	Rikoslaki	63
6.1.1	6:5 §. Koventamisperusteet	63
	Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä	63
	Rikos osana ryhmän toimintaa	66
6.1.2	17:1 a §. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen	68
	Rangaistussäännöksen rakenne	68
	Tekotapatunnusmerkit	69
	Osallistumista koskeva yleinen tunnusmerkki	72
	Rikos tai sen rangaistava yritys tehdään	74
	Oikeudellinen neuvonta	75
	Toissijaisuuslauseke	75
	Oikeudenvastaisuus, pakko ja tahallisuus	76
6.1.3	Törkeät tekemuodot	77
	17:8 a §. Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen	77
	17:18 a §. Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen	78
	25:3 a §. Törkeä ihmiskauppa	78
	35:2 §. Törkeä vahingonteko	79
	38:8 a §. Törkeä tietomurto	79
	44:7 §. Törkeä dopingrikos	80
	46:8 §. Törkeä tulliselvitysrikos	81
	50:2 §. Törkeä huumausainerikos	82
	50:4 a §. Törkeä huumausainerikoksen edistäminen	83
	50 a:2 §. Törkeä alkoholirikos	83
7	Voimaantulo	84
8	Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	84

LAKIEHDOTUS	87
LAGFÖRSLAG	93
TÄYDENTÄVÄ LAUSUMA	99

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia yhtenäistämällä rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevassa rangaistussäännöksessä oleva järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ehdotetaan siirrettäväksi rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain säännökseen. Muissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitattaisiin tähän säännökseen. Tämän seurauksena kaikissa rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen tuossa määritelmäsäännöksessä mainittuja rikoksia. Yksittäisissä järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi tämän lisäksi tarkemmin määritelty niiden soveltamiselta vaadittavat edellytykset.

Kaikissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Enää ei siten käytettäisi eräissä säännöksissä nykyään käytettyä ilmaisua rikoksen tekemisestä rikollisryhmän jäsenenä. Lisäksi säännöksiin on niiden yhtenäistämiseksi tehty joitakin teknisluontoisia tarkistuksia.

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan sääntelyn yhtenäistämässä ei ole pyritty rangaistavuuden alan tai ankaruuden muuttamiseen. Käsitteistön yhtenäistämisestä voisi seurata joissakin kohdin vähäisiä säännösten soveltamisalojen muutoksia.

Säännösten on tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen 22.6.2011 annetun hallitusohjelman mukaan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa tehostetaan ja selvitetään uuden erityislain tarve. Valtioneuvoston 7.3.2013 antamassa periaatepäätöksessä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta edellytetään yhtenä toimenpiteenä, että järjestäytyneitä rikollisuutta koskevaa rikosoikeudellista käsitteistöä yhtenäistetään. Periaatepäätöksen mukaan tässä yhtenäistämässä arvioidaan rikoslain 17 luvun 1a §:n (järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen) muutostarpeet ottaen huomioon kansalliset ja kansainväliset näkökohdat, arvioidaan muutoinkin järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevien määritelmien ja kvalifioimisperusteiden yhtenäistämistarvetta sekä huolehditaan siitä, että eri viranomaisilla on yhtenäinen käsitys järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä. Periaatepäätöksen eri toimenpidekohdat vastaavat periaatepäätöksen mukaan lähtökohtaisesti hallitusohjelmassa mainittuun velvoitteeseen selvittää järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan erityislain tarvetta.

Tämä esitys sisältää mainittujen kirjausten johdosta tehdyn ehdotuksen rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien säännöksen yhtenäistämiseksi.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Rikoslakiin (39/1889) sisältyy pääpiirteissään kolmenlaisia järjestäytyntä rikollisuutta koskevia säännöksiä. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdassa on ensinnäkin yleinen, rikoksen tekemistä vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä koskeva rangaistuksen koventamisperuste. Toiseksi rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä on erityinen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva tunnusmerkistö. Rikoslain 50 luvun 4 a §:ssä on lisäksi törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskeva säännös, jossa rikosentekijän toimiminen huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä on edellytys koko pykälän soveltavuudelle. Kolmantena kokonaisuutena ovat sellaiset eräiden rikosten törkeiden tekemuotojen tunnusmerkistöjen kvalifiointiperusteet, jotka koskevat rikoksen tekemistä järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa. Kvalifioimisperusteissa on vielä eräiltä osin noudatettu kahta keskenään erilaista perusmallia. Osassa kvalifioimisperusteita edellytetään rikoksen tekemistä osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Toisissa kvalifioimisperusteissa taas edellytetään, että rikosentekijä toimii kyseessä olevan rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä.

Seuraavassa tarkastellaan tämän jaottelun mukaisesti säännösten historiaa, sisältöä ja niitä koskevaa oikeuskäytäntöä. Säännösten historiaa käsitellään esityksessä melko laajasti, koska säännöksiin ja niiden tulkintaan ovat merkittäväällä tavalla vaikuttaneet yhtäältä useat ylikansalliset instrumentit ja toisaalta eduskunnan valiokuntakäsittelyssä tehdyt muutokset. Säännösten sisältöä täsmentävää oikeuskäytäntöä taas on verraten vähän.

Työryhmä on tarkasteltavina olevien rikoslain säännösten muutos- ja yhtenäistämistarpeiden arvioimiseksi selvittänyt säännöksiin liittyvää oikeuskäytäntöä korkeimman oikeuden oikeuskäytännön ohella myös käräjä- ja hovioikeuksien osalta. Tämä on tehty siten, että kaikille hovioikeuksille on elokuussa 2013 lähetetty aineistopyyntö koskien sellaisia vuonna 2010 tai tämän jälkeen annettuja ratkaisuja, joissa on vaadittu kyseisten rikoslain kohtien soveltamista. Aineistopyynnön perusteella saatujen tuomioiden ohella työryhmällä on ollut käytössä yksittäisiä käräjä- ja hovioikeuksien tuomioita vuosilta 1999–2013.

2.1.1 Rikoslain 6:5 §:n 2 kohta (Rangaistuksen koventamisperuste)

Rangaistuksen koventamisperusteita ovat:

- 1. rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus;*
- 2. rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä;*
- 3. rikoksen tekeminen palkkiota vastaan;*
- 4. rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta; ja*
- 5. tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.*

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdassa on kyseessä nk. liigaperustetta koskeva kansallinen säännös, joka tuli alun perin rikoslakiin vuonna 1976, kun rikoslakiin otettiin rangaistuksen mittaamista koskeva 6 luku. Nykyinen säännös otettiin lakiin rikoslain yleisiä oppeja ja rangaistuksen määräämistä koskevassa uudistuksessa osana rikoslain kokonaisuudistusta (L 515/2003). Säännös vaikuttaa rangaistuksen määräämisessä ankaroitavaan suuntaan rikoksesta säädetyn asteikon puitteissa. Perusteella on merkitystä sekä rangaistuslajin valinnassa että rangaistuksen mittaamisessa.

Koventamisperustetta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 44/2002 vp s. 191) todetaan, että koventamisperusteen soveltamisen edellytyksenä on ensinnäkin se, että kysymyksessä on järjestäytynyt ryhmä. Järjestäytymisen on oltava niin tiivistä, että siitä voidaan päätellä käskyvaltasuhteiden olemassaolo ja työnjaon eriytyminen. Esimerkiksi sopii huumeliiga, jossa yksi voi olla rahoittaja ja toiminnan johtaja, toinen huumeiden maahantuoja, kolmas tukkumyyjä ja muut jakelijoita vähittäiskaupassa. Taloudellinen rikollisuus ja rahanpesu, ihmiskauppa ja yleensä rajat ylittävät kansainvälisen rikollisuuden muodot ovat tyyppiesimerkkejä perusteen soveltamisen tilanteista. Sen sijaan nuorisojoukko, joka näpistelee ja harjoittaa ilkivaltaa, ei kuulu koventamisperusteen piiriin, koska jengin työnjako ei ole eriytynyt eikä siinä ole erityisiä käskyvaltasuhteita (HE 125/1975 II vp).

Perusteen soveltaminen edellyttää lain esitöissä (HE 44/2002 vp s. 191) todetuin tavoin myös, että ne rikokset, joiden tekemistä varten ryhmä on järjestäytynyt, ovat vakavia. Koventamisperusteen soveltamista ei kuitenkaan ole yleisesti rajoitettu vakaviin rikoksiin. Se sopii vähäiseenkin rikokseen, jos se on välittömästi edistänyt liigan yhteistä toimintatavoitetta. Jos liigan jäsenen tekemällä rikoksella ei ole mitään yhteyttä liigan toimintakokonaisuuteen, koventamisperustetta ei voi käyttää (HE 125/1975 II vp).

Esitöissä (HE 44/2002 vp s. 192) todetaan edelleen, että mittaamisperusteen soveltaminen saattaa osoittautua ongelmalliseksi erityisesti tapauksissa, joissa tekijä on mukana rikoksen tekemisessä muiden painostuksesta ja ryhmäkurin vaikutuksesta. Sama seikka saattaaakin eräissä tapauksissa puoltaa rangaistuksen koventamista, toisissa olosuhteissa se voi vuorostaan olla lievennyksen aihe.

Koventamisperuste on edellä todetun mukaisesti otettu rikoslakiin puhtaasti kansallisen harkinnan tuloksena. Tämän jälkeen on kuitenkin hyväksytty neuvoston puitepäätös 2008/841/YOS järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta. Sen 3 artiklan 2 kohdan mukaan sitä seikkaa, että puitepäätöksen 2 artiklassa tarkoitettujen, kyseisen jäsenvaltion määrittelemät rikokset on tehty osana rikollisjärjestön toimintaa, voidaan pitää koventamisperusteena. Puitepäätöksen mainitun 2 artiklan (Rikollisjärjestön toimintaan osallistumiseen liittyvät rikokset) velvoite on Suomessa täytetty rikoslain 17 luvun 1 a §:n säännöksillä. Korkein oikeus (jäljempänä KKO) on ennakkoratkaisussaan KKO 2013:90 katsonut, että puitepäätöksen 3 artiklasta ei rikollisryhmän järjestäytymisedellytyksiin liittyen ole johdettavissa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan soveltamista koskevaa tulkintaohjetta.

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa koventamisperustetta on vaadittu sovellettavaksi ja myös sovellettu selvästi enemmän kuin muita nyt tarkasteltavana olevia rikoslain kohtia. Esimerkiksi hovioikeustasolla kyseiseen perusteeseen on otettu kantaa yli 20 ratkaisussa vuosina 2010–2013. Korkein oikeus on tarkentanut koventamisperusteen sisältöä kahdessa ennakkoratkaisussaan.

Asiassa KKO 2011:41 vastaajien syyksi luettiin useita törkeitä huumausainerikoksia. Hovioikeus oli soveltanut rikoslain 6:5 §:n 2 kohdan koventamisperustetta ja katsonut rikokset tehdyiksi järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä. KKO lähti ratkaisunsa perustelukohdasta 8 ilmenevin tavoin lainkohdan tulkinnassa siitä, että koventamisperustetta on sovellettava sen omista tarkoituseristä lähtien ja sen soveltamisedellytyksiä harkittaessa johtoa on haettava ensisijaisesti säännöksen sanamuodosta ja sen omista, kotimaisista esitöistä. Tämän jälkeen KKO totesi perustelujen kohdassa 13, että syytteestä ei ilmennyt, millä perusteella kyseisten kerhojen katsottiin järjestäytyneen huumausainerikosten tekemistä varten. Syyttäjän selvitys kerhojen toiminnasta perustui tässä suhteessa keskeisesti asiassa todistajana kuullun rikosylikonstaapelin kertomaan kerhojen yleisistä toimintatavoista ja -periaatteista. KKO jatkoi kohdassa 15, että harkittaessa sitä, olivatko väitetyt rikollisryhmät nimenomaisesti järjestäytyneet vakavien rikosten tekemistä varten asiassa oli siten keskeistä arvioida, olivatko tehdyt rikokset sellaisia, jotka tekotapansa ja vakavuutensa puolesta sopivat järjestäytyneen ryhmän rikollisuudeksi ja oliko rikokset tehty osana ryhmien toimintaa. Jälkimmäisen kysymyksen osalta KKO katsoi olevan olennaista, onko aloite rikoksiin tullut ryhmiltä ja ovatko rikokset hyödyttäneet tai edistäneet ryhmien väitettyä rikollista tarkoitusta.

Kohdassa 18 KKO totesi edelleen, ettei se seikka, että jotkut kerhojen jäsenistä olivat syyllistyneet vakaviin rikoksiin, sellaisenaan riittänyt osoittamaan, että kerhot olisivat järjestäytyneitä rikollisryhmiä. Kohdassa 19 KKO totesi vielä, ettei asiassa ollut esitetty

selvitystä siitä, että vastaajien rikokset olisi tehty kerhojen nimissä tai lukuun esimerkiksi kerhojen tunnuksia hyväksikäyttäen. Vastaajien rikoksista mahdollisesti saaman hyödyn ei ollut osoitettu tulleen suoraan kerhojen hyväksi tai niiden toimesta esimerkiksi jollakin tavoin jaetuksi kerhojen toimintaan osallistuneiden henkilöiden kesken. Asiassa ei ollut myöskään selvitetty, että vastaajien rikokset olisi tehty kerhon aloitteesta, tai esitetty muutakaan selvitystä, joka olisi osoittanut vastaajien tekemät rikokset nimenomaan kerhojen nimissä tai toimesta tehdyiksi rikoksiksi. KKO ei soveltanut rikoslain 6:5 §:n 2 kohdan koventamisperustetta, mutta pysytti rikoslain 6:4 §:n mukaisen rangaistuksen mittaamisen yleisperiaatteen pohjalta hovioikeuden tuomitsemat rangaistukset. Tätä koskeneessa harkinnassaan KKO katsoi ratkaisunsa perustelujen kohdassa 31, ettei hovioikeuden vastaajille tuomitsemia rangaistuksia ollut pidettävä liian ankarina erityisesti ottaen huomioon rikoksen kohteena olleen huumausaineen vaarallisuus ja poikkeuksellisen suuri määrä. Vastaajille tuomitut rangaistukset olivat siten KKO:n mukaan oikeudenmukaisessa suhteessa heidän syykseen luettujen rikosten vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen sekä rikoksista ilmenevään syyllisyyteen.

Asiassa KKO 2013:90 hovioikeus oli tuominnut moottoripyöräkerhoon kuuluneet vastaajat muun ohella kahdesta murhan yrityksestä vankeusrangaistuksiin, joita mitattaessa oli otettu rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan nojalla rangaistusta koventavana seikkana huomioon se, että rikokset oli tehty vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Korkein oikeus arvioi ensiksi edellä tarkastellun neuvoston puitepäätöksen 2008/841/YOS järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta mahdollista vaikutusta koventamisperusteen tulkintaan. Perustelujen kohdassa 13 KKO totesi, että puitepäätöksen 3 artiklasta ei voida johtaa vaatimusta yleisen koventamisperusteen soveltamisesta määrättäessä rangaistuksia puitepäätöksen 1 artiklassa tarkoitetuista ryhmän toiminnan yhteydessä tehdyistä tai muista sen toimintatavoitetta edistävästä rikoksista. Tämän perusteella KKO katsoi, että puitepäätöksen 3 artiklasta ei rikollisryhmän järjestäytymisedellytyksiin liittyen ollut johdettavissa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan soveltamista koskevaa tulkintaohjetta.

Tämän jälkeen KKO lausui asiaan liittyneen moottoripyöräkerhon järjestäytyneisyyttä arvioidessaan perustelujensa kohdassa 28 ensinnäkin, että lainkohdan soveltamedellytyksiin kuuluu, että ryhmän järjestäytymisen tarkoituksena on vakavien rikosten tekeminen. Merkittävimpiä rikollisen tarkoituksen arviointiperusteita ovat ryhmän toimintaan liittyvät rikokset. Ne voivat olla ryhmän toiminnassa aiemmin tehtyjä, ratkaistavana olevassa asiassa syyksiluettuja tai ryhmän toiminnassa suunniteltuja. Kohdassa 29 KKO jatkoi, että vastaajien syyksi luetut kostotyyppiset, ryhmän entisten ja nykyisten jäsenten väliset rikokset eivät olleet luonteeltaan olleet sellaisia, että niiden tekemistä voitaisiin tuomioissa kuvatuissa olosuhteissa pitää ryhmän järjestäytymisen tarkoituksena. Näillä rikoksilla ei ollut tavoiteltu taloudellista hyötyä, mikä oli koventamissäännöksen esitöiden mukaan luonteenomaista niille rikoksille, joihin koventamisperustetta on tarkoitettu sovellettavan. Syyksiluettujen rikosten perusteella ei KKO:n mukaan siten voitu tehdä ratkaisevia päätelmiä yhteen liittymisen rikollisesta tarkoituksesta. Kun asiassa ei ollut myöskään esitetty selvitystä muiden kuin nyt käsiteltävinä olleiden rikosten suunnittelemisesta, koventamisperuste ei soveltunut.

Perustelujensa kohdassa 40 KKO totesi kuitenkin, että vaikka asiassa oli jäänyt näyttämättä, että kyseessä olisi ollut vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytynyt ryhmä, vastaajien syyksi luetut rikokset ja niiden vaikuttamista esitetty selvitys viittasivat siihen, että vastaajat olivat kerhon jäseninä olleet toteuttamassa kerhon piirissä syntynyttä rikollista pyrkimystä. Huomioon ottaen mitä kerhon hierarkiasta, käskyvaltasuhteista, kerhoon kuuluvien henkilöiden velvollisuuksista ja kurista oli esitetty, rikoksentekopäätöksen tekemiseen, sen toteuttamiseen ja yrityksestä luopumisen mahdollisuuteen liittyi piirteitä, jotka oli KKO:n mukaan perusteltua ottaa tekijöiden syyllisyyttä arvioitaessa sitä lisäävänä huomioon. KKO korotti rikoslain 6:4 §:ssä mainittuihin tekojen vaarallisuuteen, niiden vaikuttamiin ja niistä ilmenevään tekijöiden syyllisyyteen viitaten toisen vastaajan rangaistusta kahdella vuodella ja toisen vastaajan rangaistusta vajaalla kahdella vuodella.

2.1.2 Rikoslain 17:1 a § (Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen)

Se, joka

- 1. perustamalla tai organisoimalla järjestäytyneen rikollisryhmän taikka värväämällä tai yrittämällä värvätä väkeä sitä varten,*
- 2. varustamalla tai yrittämällä varustaa järjestäytynyttä rikollisryhmää räjähteillä, aseilla, ampumatarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla,*
- 3. toimeenpanemalla, yrittämällä toimeenpanna tai antamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle koulutusta rikollista toimintaa varten,*
- 4. hankkimalla, yrittämällä hankkia tai luovuttamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle toimitiloja tai muita sen tarvitsemia tiloja taikka kulkuvälineitä tai muita ryhmän toiminnan kannalta erittäin tärkeitä välineitä,*
- 5. suoraan tai välillisesti antamalla tai keräämällä varoja järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan rahoittamiseksi,*
- 6. hoitamalla järjestäytyneen rikollisryhmän tärkeitä taloudellisia asioita tai antamalla ryhmän toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja tai*
- 7. järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla olennaisella tavalla aktiivisesti edistämällä*

osallistuu järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka yksi tai useampi 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettu rikos, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, on tuomittava järjestäytyneen rikol-

lisryhmän toimintaan osallistumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä edellä 1 momentin 6 kohdassa säädetään oikeudellisesta neuvonnasta, ei koske rikoksen esitutkintaan tai tuomioistuinkäsittelyyn taikka rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvää oikeudellisen avustajan tai asiamiehen tehtävien hoitamista.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus.

Järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen 1 momentissa tarkoitettuja rikoksia.

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n mukainen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva tunnusmerkistö otettiin alun perin rikoslakiin vuonna 2003 (L 142/2003) pantaessa Suomessa täytäntöön Euroopan unionin neuvoston joulukuussa 1998 hyväksymä yhteinen toiminta rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista (jäljempänä yhteinen toiminta). Pykälän 1 momenttiin on tämän jälkeen lisätty uusi 7 kohta sekä sisällytetty 1 momentissa edellytetyihin, toiminnan tavoitteena oleviin rikoksiin rikoslain 15 luvun 9 §:n mukainen oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Lisäyksillä on täytetty kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (jäljempänä Palermon sopimus) velvoitteet (L 1372/2003). Muutoksia ei sen sijaan ole aiheuttanut yhteisen toiminnan korvannut neuvoston puitepäätös 2008/841/YOS järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta, jonka ei katsottu edellyttävän Suomen lainsäädännön muuttamista¹.

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista ehdotettiin hallituksen esityksessä kriminalisoitavaksi alun perin siten, että rangaistavaa olisi ollut aktiivinen osallistuminen rikollisjärjestön sellaiseen toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai silloisessa rikoslain 11 luvun 8 §:ssä (kiihottaminen kansanryhmää vastaan) tarkoitettuja rikoksia, jos tällainen rikos myös tehdään. Rangaistukseksi hallituksen esityksessä ehdotettiin sakkoa tai enintään vuotta vankeutta (HE 183/1999 vp). Perustuslakivaliokunnan pidettyä rangaistussääntelyn sisältöön kohdistettavan ennakoitavuusnäkökohdan takia tarpeellisena, että sääntelyn muotoiluja pystytään vielä kehittämään (PeVL 10/2000 vp) ja hallintovaliokunnan katsottua rangaistavaksi ehdotetun rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen tunnusmerkistön jääneen esityksessä epämääräiseksi (HaVL 18/2000 vp) lakivaliokunta ehdotti mietinnössään merkittäviä muutoksia tunnusmerkistöön.

¹ Oikeusministeriön säädöshankkeet 1.2.2010, nähtävillä osoitteessa:
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/232010oikeusministerionsaadoshankkeet1.2.2010.html>.

Eduskunnan sittemmin hyväksymällä tavalla lakivaliokunta ehdotti tunnusmerkistön tarkempaa määrittelemistä luettelemalla siinä tyhjentävästi rikoksen tekotavat. Ehdotamansa tekotavat valiokunta otti esityksen perusteluissa annetuista esimerkeistä käyttäen lisäksi apunaan ainakin vireillä ollutta terrorismirikoksia koskenutta ehdotusta. Vaikka hallituksen esitykseen sisältynyt edellytys toiminnan aktiivisuudesta poistettiin, katsoi valiokunta yksilöidyistä tekotavoista ilmenevän ja siten rangaistavan toiminnan olevan aina aktiivista. Tekotapojen luettelemisen lisäksi valiokunta ehdotti muun muassa enimmäisrangaistuksen nostamista yhdestä kahteen vuotta vankeutta sekä uusia vastuuta rajoittavia 2 ja 3 momentteja. Palermon sopimukseen viitaten lakivaliokunta muutti myös tunnusmerkistöön sisältynyttä järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää katsoen muutoksen kuitenkin merkitykseltään lähinnä terminologiseksi (LaVM 26/2002 vp).

Esitöiden soveltamistulkintaa ohjaavista lausumista voidaan vielä nostaa esiin seuraavia seikkoja. Hallituksen esityksen mukaan järjestön toimintaan osallistuminen on ensinnäkin aina etäämmällä itse rikoksesta kuin avunanto. Rangaistavuuden edellytyksenä on kuitenkin aina toisen tunnusmerkistön täytyminen. Osallistumisen tulee olla aktiivista siten, että siihen sisältyy konkreettisia tekoja. Osallistumisella tulee olla selviä liittymiä järjestön rikollisiin päämääriin. Osallistuminen on rangaistavaa vain tahallisuutensa kattaessa sekä teonkuvauksen että järjestön määritelmän mukaiset seikat. Määritelmään sisältyvän järjestön pysyvyysvaatimuksen osalta hallituksen esityksessä todetaan, että siinä missä viikoissa mitattava toiminnan kesto ei ole pysyvää ja vähintään vuoden kestänyt toiminta puolestaan selvästi on, tulee tähän väliin asettuvan keston merkitys pysyvyyden kannalta harkita tapaus tapaukselta. Ehdotettua järjestäytyneisyysvaatimusta koskien esityksessä todettiin, että vähimmäisvaatimuksena järjestäytyneisyydelle on jonkinasteinen hierarkia sisältäen selvän johdon ja johdon käskyvallan hierarkiassa alempana oleviin henkilöihin nähden. Järjestäytyneisyyteen kuuluu lisäksi työnjako. Yhteistuumaisuuden vaatimuksesta johtuen rikollisjärjestönä ei pidettäisi muodostelmaa, johon kuuluvat henkilöt kyllä tekevät tahoillaan rikoksia, mutta tietämättä toistensa teoista (HE 183/1999 vp).

Osallistumiskriminalisointia valmisteltaessa kiinnitettiin huomiota myös tuolloin jo voimassa olleeseen järjestäytynyttä rikollisuutta koskevaan koventamisperusteeseen. Hallituksen esityksen mukaan koventamisperusteessa käytetty rikollisryhmää koskeva ilmaisu ja ehdotuksessa tarkoitettu rikollisjärjestö ovat sisällöltään hyvin lähellä toisiaan. Ehdotettu määritelmä on kuitenkin koventamisperusteeseen säännöstä täsmällisempi, koska koventamisperusteessa ei puhuta ryhmän pysyvyydestä eikä määritellä, mitä siinä tarkoitettavat vakavat rikokset ovat. Esityksessä todetaan, että järjestäytymisen vaatimuksen sijaan on selvästi yhteinen, ja myös koventamisperusteeseen perusteluissa asetetaan työnjaon ja käskyvaltasuhteiden vaatimukset järjestäytymisen elementeiksi (HE 183/1999 vp).

Yhteisessä toiminnassa rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista, jonka perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva tunnusmerkistö on siis alkujaan kansallisesti säädetty, rikollisjärjestöllä tarkoitetaan 1 artiklan mukaan useamman kuin kahden henkilön muodostamaa tietyn ajan kestävästä järjestäytynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen sellaisia rikoksia, joista säädetty

enimmäisrangaistus on vähintään neljän vuoden pituinen vankeusrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide tai sitä ankarampi rangaistus, olivatpa nämä rikokset itsessään tavoitteena tai keino saada aineellista hyötyä ja tarpeen mukaan vaikuttaa aiheuttomasti viranomaisten toimintaan. Lisäksi edellä tarkoitettuihin rikoksiin kuuluvat Europol-yleissopimuksen² 2 artiklassa sekä sen liitteessä mainitut rikokset, joista on säädetty vähintään ensimmäisen kohdan mukaista rangaistusta vastaava rangaistus.

Yhteisen toiminnan 2 artiklan 1 kohdassa määritellään sellainen rikollisjärjestön toimintaan osallistuminen, jonka tulisi olla rangaistavaa jäsenvaltioissa. Säännös sisältää kaksi vaihtoehtoista teonkuvausta (a ja b alakohdat), joista toisen tai molempien tulisi olla jäsenvaltioissa säädetty rangaistavaksi. Suomessa valinta kohdistui pelkästään a alakohtaan, jonka ensimmäisen luetelmakohdan mukaan rangaistavaa on henkilön menettäminen, kun hän tahallisesti ja tietoisena joko järjestön tarkoituksesta tai yleisestä rikollisesta toiminnasta taikka järjestön aikomuksesta tehdä kyseisiä rikoksia osallistuu aktiivisesti järjestön 1 artiklassa tarkoitettuihin toimiin silloinkin kun kyseinen henkilö ei osallistu näiden rikosten varsinaiseen tekemiseen ja, jollei asianomaisen jäsenvaltion rikosoikeuden yleisistä periaatteista muuta johdu, silloinkin kun kyseessä olevat rikokset tosiasiasa jäävät tekemättä. Hallituksen esityksessä kuitenkin katsottiin, että rankaiseminen siitä huolimatta, että päätekoa ei tehdä, olisi Suomen rikosoikeuden yleisten periaatteiden vastaista (HE 183/1999 vp).

Palermon sopimuksen perusteella riittäviksi muutoksiksi rikoslain 17 luvun 1 a §:n osalta katsottiin uuden avoimemman 7 kohdan lisääminen 1 momentin tekotapoihin sekä oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisen lisääminen säännöksen soveltamisen mahdollistaviksi toiminnan tavoitteena oleviksi rikoksiksi. Lain esitöissä katsottiin, että pykälässä jo luetellut tekotavat tuli säilyttää esimerkinomaisina osallistumisen muotoina uuden 7 kohdan edellä, jotta rangaistussäännös täyttäisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämän täsmällisyysvaatimuksen (HE 32/2003 vp s. 13). Palermon sopimuksen mukaan järjestäytynyt rikollisryhmä tarkoittaa sellaista kolmen tai useamman henkilön muodostamaa rakenteeltaan jäsentynyttä ryhmää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja jonka tarkoituksena on tehdä yksi tai useampi vakava rikos tai Palermon sopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetty teko välittömän tai välillisen taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi. Sopimuksessa termillä vakava rikos tarkoitetaan käyttäytymistä, joka täyttää sellaisen rikoksen tunnusmerkistön, jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai ankarampi rangaistus ja termillä rakenteeltaan jäsentynyt ryhmä ryhmää, joka ei ole satunnaisesti muodostettu rikoksen välitöntä tekemistä varten, jonka jäsenillä ei välttämättä ole muodollisesti määriteltyjä tehtäviä, jonka jäsenyys ei ole jatkuvaa tai jolla ei ole pitkälle kehittynyttä sisäistä rakennetta. Palermon sopimuksen esitöissä todetaan lisäksi, että termiä rakenteeltaan

² Europol-yleissopimus nähtävillä osoitteessa:

http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/projects/carpo/output_3_-_special_investigative_means/Europol_Convention.pdf.

jäsentynyt ryhmä käytetään laajassa merkityksessä siten, että se sisältää sekä hierarkkisesti tai muuten jäsentyneet ryhmät että ei-hierarkkiset ryhmät, joissa ryhmän jäsenten roolien ei tarvitse olla muodollisesti määritellyt³.

Yhteisen toiminnan korvannut neuvoston puitepäättös 2008/841/YOS ei aiheuttanut Suomessa lainmuutoksia. Sen 1 artiklan mukaan puitepäättöstä sovellettaessa tarkoitetaan rikollisjärjestöllä rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja joka koostuu useammasta kuin kahdesta henkilöstä, jotka toimivat yhdessä tehdäkseen rikoksia, joista voi enimmillään seurata vähintään neljän vuoden pituinen tai sitä ankarampi vankeusrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, saadakseen niistä suoraan tai välillisesti taloudellista tai muuta aineellista hyötyä. Edelleen rakenteeltaan jäsentyneellä yhteenliittymällä tarkoitetaan yhteenliittymää, jota ei ole satunnaisesti muodostettu rikoksen välitöntä tekemistä varten, jonka jäsenillä ei tarvitse olla nimenomaisesti määriteltyjä tehtäviä, jonka jäsenyyden ei tarvitse olla jatkuvaa ja jolla ei tarvitse olla kehittyntä rakennetta. Siten voidaan havaita, että puitepäättöksen määritelmä on varsin lähellä Palermon sopimuksen määritelmää. Samoin molemmat määritelmät ovat lähellä yhteisen toiminnan määritelmää, ollen kuitenkin sitä hiukan yksityiskohtaisemmin kirjoitettuja. Puitepäättöksen määritelmän merkitystä korostaa lisäksi, että puitepäättöksen alaan kuuluvaa kansallisen lainsäädännön normia on EY-tuomioistuimen (nykyinen EU-tuomioistuin) oikeuskäytännön mukaan⁴ tulkittava puitepäättöksen mukaisesti.

Rikoslain 17:1 a §:n mukaisesta menettelystä ei ole annettu syyksilukevia tuomioita. Kyseisestä rikoksesta on tunnusmerkistön voimassaolon aikana vaadittu rangaistusta ainakin muutamissa asioissa. Kaikissa näissä on vaadittu myös rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan koventamisperusteen soveltamista vastaajiin. Koventamisperustetta on saatettu soveltaa, vaikka osallistumisrikoksen edellytysten ei olekaan katsottu täyttyneen. Osallistumisrikosta koskevaa syytettä hylättäessä on perusteluissa voitu kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, ettei syytteestä ole käynyt ilmi lainkohdassa edellytetyn rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemistä.

³ “The term “structured group” is to be used in a broad sense so as to include both groups with hierarchical or other elaborate structure and non-hierarchical groups where the roles of the members of the group need not be formally defined.” Travaux préparatoires: United Nations Convention against Transnational Organized Crime, s. 17. Nähtävillä osoitteessa:

http://www.unodc.org/pdf/ctoccop_2006/04-60074_ebook-e.pdf.

⁴ Asia C-105/03: Pupino, tuomio 16.6.2005 (Kok., s. I-5285).

2.1.3 Törkeiden tekomuotojen tunnusmerkistöt

Kvalifioimisperusteet jakautuvat edellä todetun mukaisesti kahteen keskenään erilaiseen perusratkaisuun. Rikoslain 17 luvun 8 a ja 18 a §:ssä, 25 luvun 3 a §:ssä, 35 luvun 2 §:ssä, 38 luvun 8 a §:ssä ja 46 luvun 8 §:ssä kvalifioimisperuste täyttyy, jos rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Siten järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmänä käytetään edellä käsiteltyä rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin määritelmää. Rikoslain 44 luvun 7 §:ssä, 50 luvun 2 ja 4 a §:ssä ja 50 a luvun 2 §:ssä kvalifioimisperuste taas vaatii täytyäkseen, että rikoksentekijä toimii kyseessä olevan rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Järjestäytyntä ryhmää ei näissä säännöksissä ole erikseen määritelty. Rikoslain 50 luvun 4 a §:n mukainen törkeä huumausainerikoksen edistäminen poikkeaa lisäksi muista siinä mielessä, että järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva edellytys on perusedellytys koko tunnusmerkistön täyttymiselle.

Seuraavassa käsitellään todettua kahtiajakoa noudattaen ensin ne kvalifioimisperusteet, joissa viitataan rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin määritelmään, ja tämän jälkeen ne kolme kvalifioimisperustetta ja rikoslain 50 luvun 4 a §, jotka on muotoiltu toisin.

Rikoslain 17:8 a § (Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen)

Jos laittoman maahantulon järjestämisessä

- 1. aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä tai*
- 2. rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa*

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Säännös törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä otettiin rikoslakiin vuonna 2004 samassa yhteydessä jäljempänä käsiteltävien törkeän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen ja törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistöjen kanssa (L 650/2004). Laittoman maahantulon järjestämisen törkeän tekemuodon säätäminen tuli tarpeelliseksi neuvoston puitepäätöksen 2002/946/YOS rikosoikeudellisten puiteiden vahvistamisesta laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen ehkäisemistä varten (annettu 28 päivänä marraskuuta 2002) myötä, koska kyseisen puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdassa veloitetaan pitämään raskauttavana asianhaarana rikoksen tekemistä osana yhteisessä toiminnassa määritellyn rikollisjärjestön toimintaa. Raskauttavan asianhaaran merkitys näkyy siinä, että puitepäätöksen mainitun kohdan mukaan siinä määritellyistä ja siis raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdyistä rikkomuksista pitää kansallisesti voida langettaa vankeusrangaistus, jonka

enimmäispituus on vähintään kahdeksan vuotta. Kuitenkin saman artiklan 4 kohdan mukaan tällaisista teoista on voitava langettaa enimmäispituudeltaan vain kuuden vuoden vankeusrangaistus, jos se on välttämätöntä kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuuden säilyttämiseksi. Suomessa katsottiinkin, että kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuus edellyttää, että enimmäisrangaistus on kuusi vuotta vankeutta (HE 34/2004 vp s. 76).

Siten törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskevan tunnusmerkistön järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva peruste on saanut sisältönsä yhteisestä toiminnasta, joka siis on sittemmin korvattu puitepäätöksellä 2008/841/YOS, jonka ei edellä todetuina ole kansallisesti katsottu edellyttäneen lainmuutostoimia. Esitöissä viitataan yhteisen toiminnan perusteella säädettyyn rikoslain 17:1 a §:n säännökseen ja sen 4 momentin määritelmään. Samoin esitöissä todetaan, että laittoman maahantulon järjestämiseen syylistyneitä ei rikoslain 17:1 a.3 §:n sisältämän toissijaisuussäännöksen perusteella rangaista järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, jos häntä rangaistaan törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä. Edelleen esitöissä todetaan, että järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaa kohtaa on sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (HE 34/2004 vp).

Rikoslain 17:1 a §:n 4 momenttiin viittaavaa kvalifiointiperustetta on vaadittu sovellettavaksi ja sovellettu pelkästään törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskevissa tapauksissa. Viimeisen seitsemän vuoden ajalta työryhmän tiedossa on ollut kuusi hovioikeustasoisia ratkaisua, joissa kvalifiointia tällä perusteella on harkittu. Näistä kolmessa laittoman maahantulon järjestäminen on päädytty katsomaan törkeäksi. Perusteluissa ei tältä osin ole katsottu välttämättömäksi vastaajalla ollutta, ainakaan tarkempaa, tietoa siitä, keitä muita henkilöitä rikollisryhmään on kuulunut tai mitkä heidän roolinsa ovat olleet. Hylkävissä ratkaisuissa painoa on toisaalta annettu hierarkian ja käskyvallan jäämiselle näyttämättä.

Rikoslain 17:18 a § (Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen)

Jos sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä

- 1. lapsi on erityisen nuori,*
- 2. kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,*
- 3. rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai*
- 4. rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa*

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Myös säännös törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä otettiin siis rikoslakiin vuonna 2004 (L 650/2004). Törkeän tekemuodon säättäminen tuli tarpeelliseksi neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (annettu 22 päivänä joulukuuta 2003) edellytettyä, että lapsipornografian levittämisestä on voitava tuomita ainakin 5–10 vuoden vankeusrangaistus. Puitepäätöksen 5 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan tällainen vankeusrangaistus tulee voida määrätä ainakin niissä tapauksissa, joissa puitepäätöksessä tarkemmin määritellyissä rikoksissa rikokseen liittyy vähintään yksi raskauttava asianhaara. Yhtenä tällaisena asianhaarana puitepäätöksessä mainitaan rikoksen tekeminen osana yhteisessä toiminnassa tarkoitetun rikollisjärjestön toimintaa. Kansallisesti puitepäätöksen vaatimukset toteutettiin ottamalla rikoslakiin yleisen sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen törkeän tekemuodon sijasta muotoilu, joka koskee vain sellaisia sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen mukaisista teoista, joissa levitettävä kuva esittää lasta (HE 34/2004 vp).

Siten törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä koskevan tunnusmerkistön järjestäytynyttä rikollisryhmää koskeva peruste on saanut sisältönsä yhteisestä toiminnasta, joka siis on sittemmin korvattu puitepäätöksellä, jonka ei ole kansallisesti katsottu edellyttäneen lainmuutostoimia. Esitöissä viitataan yhteisen toiminnan perusteella säädettyyn rikoslain 17:1 a §:n säännökseen ja sen 4 momentin määritelmään. Lisäksi esitöissä todetaan, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämiseen syyllistynyttä ei rikoslain 17:1 a.3 §:n sisältämän toissijaisuussäännöksen perusteella rangaista järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, jos häntä rangaistaisiin törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä. Edelleen esitöissä todetaan, että järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa kohtaa on sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (HE 34/2004 vp s. 82).

Työryhmän tiedossa ei ole ollut sellaisia tuomioistuinratkaisuja, joissa törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä koskevan tunnusmerkistön järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa perustetta olisi sovellettu.

Rikoslain 25:3 a § (Törkeä ihmiskauppa)

Jos ihmiskaupassa

- 1. käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,*
- 2. aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä,*
- 3. rikos kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai*
- 4. rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettujen järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaa*

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Yritys on rangaistava.

Myös säännös törkeästä ihmiskaupasta otettiin siis rikoslakiin vuonna 2004 (L 650/2004). Törkeän ihmiskaupan osalta säätämiseen velvoittivat yhtäältä Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta ja toisaalta myös neuvoston puitepäätös 2002/629/YOS ihmiskaupan torjunnasta (annettu 19 päivänä heinäkuuta 2002). Näistä nyt käsiteltävän kvalifiointiperusteen kannalta merkityksellinen on nimenomaan kyseinen puitepäätös, jonka 3 artiklan 2 kohdan d-alakohdan mukaan rikoksesta on voitava tuomita ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus, jos rikos on tehty osana yhteisessä toiminnassa määritellyn rikollisjärjestön toimintaa.

Siten törkeää ihmiskauppaa koskevan tunnusmerkistön järjestäytynyttä rikollisryhmää koskeva määritelmä on saanut sisältönsä yhteisestä toiminnasta, joka siis on sittemmin korvattu puitepäätöksellä, jonka ei ole kansallisesti katsottu edellyttäneen lainmuutos-toimia. Esitöissä viitataan yhteisen toiminnan perusteella säädettyyn rikoslain 17:1 a §:n säännökseen ja sen 4 momentin määritelmään. Lisäksi esitöissä todetaan, että ihmiskauppaan syyllistynyttä ei rikoslain 17:1 a.3 §:n sisältämän toissijaisuussäännöksen perusteella rangaista järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, jos häntä rangaistaisiin törkeästä ihmiskaupasta. Edelleen esitöissä todetaan, että järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa kohtaa on sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (HE 34/2004 vp).

Työryhmän tiedossa ei ole ollut sellaisia tuomioistuinratkaisuja, joissa törkeää ihmis-
kauppaa koskevan tunnusmerkistön järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevaa perustetta
olisi sovellettu.

Rikoslain 35:2 § (Törkeä vahingonteko)

Jos

1. vahingonteolla aiheutetaan

a erittäin suurta taloudellista vahinkoa,

b rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa,

c historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaalle omaisuudelle huomattavaa vahinkoa taikka

2. edellä 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu vahingonteko tehdään osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja vahingonteko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä vahingonteosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Törkeän vahingonteon tunnusmerkistöön järjestäytynyttä rikollisryhmää koskeva kva-
lifointiperuste otettiin tehtäessä tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä tehdyn
neuvoston puitepäätöksen 2005/222/YOS (annettu 24 päivänä helmikuuta 2005) edel-
lyttämiä lainmuutoksia. Puitepäätöksen 7 artiklan mukaan tietyistä puitepäätöksessä tar-
koitetuista teoista on voitava määrätä rikosoikeudellisia seuraamuksia, jotka enimmäil-
lään ovat vähintään kahdesta viiteen vuotta vankeutta, kun teko on tehty yhteisessä toi-
minnassa annetun määritelmän mukaisen rikollisjärjestön puitteissa. Siten artiklan sa-
namuoto näyttäisi eroavan hiukan edellä käsiteltyjen puitepäätösten rikollisryhmiä kos-
kevista vaatimuksista. Eroa ei kuitenkaan ole puitepäätösten englanninkielisissä versi-
oissa eikä sitä ole pidettävä merkityksellisenä ("..committed within the framework of a
criminal organisation as defined in Joint Action ..").

Hallituksen esityksessä vaatimus ehdotettiin täytettäväksi nostamalla perusmuotoisen
vahingonteon enimmäisrangaistus yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta. Pe-
rusteena esitettiin, että kun datan vahingoittamisen enimmäisseuraamukseksi on puite-
päätöksen 7 artiklan mukaan säädettävä vähintään kaksi vuotta vankeutta, jos teko on
tehty artiklassa tarkoitetun rikollisjärjestön puitteissa, tietovahingonteon osalta Suomen
kansallinen lainsäädäntö ei vastannut artiklan vaatimuksia. Korotettu asteikko olisi
luonnollisesti kattanut myös rikollisjärjestön toiminnan puitteissa tehdyt vahingonteot ja
siten täyttänyt puitepäätöksen vaatimuksen (HE 153/2006 vp).

Eduskunnan lakivaliokunta ehdotti kuitenkin perusmuotoisen vahingonteon rangaistusasteikon nostamisen sijasta puitepäätöksen velvoitteen panemista täytäntöön sisällyttämällä törkeän vahingonteon tunnusmerkistöön uusi ankaroittamisperuste. Valiokunta ehdotti siten törkeän vahingonteon pykälän 1 momenttia muutettavaksi siten, että tietovahingonteko katsotaan törkeäksi myös, jos se on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Perusteluinaan valiokunta esitti muun ohessa, että puitepäätöksen 7 artiklassa asetettu velvoite säätää vähintään kahden vuoden enimmäisrangaistus ei koske muita vahingontekorikoksia kuin ns. tietovahingontekoa. Valiokunta ei tästä syystä pitänyt perusteltuna, että puitepäätöksen alaltaan hyvin suppean velvoitteen täytäntöönpanemiseksi tehtäisiin olennainen muutos vahingonteon rangaistusasteikkoon. Ehdotetulla muutoksella saattaisi valiokunnan mielestä olla ennakoimattomia kriminaalipoliittisia vaikutuksia, kun otetaan erityisesti huomioon vahingontekorikosten yleisyys ja se, että kysymys on tyypillisestä nuorisoriikollisuuden lajista (LaVM 23/2006 vp).

Siten myös törkeän vahingonteon tunnusmerkistön järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva peruste on saanut sisältönsä yhteisestä toiminnasta, joka siis on sittemmin korvattu puitepäätöksellä, jonka ei ole kansallisesti katsottu edellyttäneen lainmuutostoimia. Työryhmän tiedossa ei ole ollut sellaisia tuomioistuinratkaisuja, joissa törkeää vahingontekoa koskevan tunnusmerkistön järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaa perustetta olisi sovellettu tuomioistuimissa.

Rikoslain 38:8 a § (Törkeä tietomurto)

Jos tietomurto tehdään

- 1. osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai*
- 2. erityisen suunnitelmallisesti*

ja tietomurto on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä tietomurrosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Säännös törkeästä tietomurrosta otettiin rikoslakiin vuonna 2007 samassa yhteydessä edellä käsitellyn törkeän vahingonteon tunnusmerkistön muuttamisen yhteydessä (L 540/2007). Perusteena myös tälle muutokselle oli edellä mainitun tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä tehdyn puitepäätöksen vaatimusten toteuttaminen. Siten ehdotetulla säännöksellä saatettiin Suomen voimassaoleva lainsäädäntö tietomurron osalta vastaamaan kyseisen puitepäätöksen 7 artiklan enimmäisrangaistuksen vähimmäistasoa koskevia vaatimuksia.

Esitöissä, kuten muidenkin edellä käsiteltyjen kvalifiointiperusteiden esitöissä, on viitattu rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin määritelmään järjestäytyneestä rikollisryhmästä. Erona suhteessa edellä selostettuihin esityölausumiin hallituksen esityksessä on kuitenkin törkeän tietomurron kohdalla lisäksi edellytetty, että tietomurtojen täytyy kuulua ryhmän tyypilliseen toimintaan, jotta järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste voisi tulla sovellettavaksi (HE 153/2006 vp). Eroa ei ole lainvalmisteluasiakirjoissa perusteltu. Kuitenkin lakivaliokunta on mietinnössään todennut, että kun tietomurron enimmäisrangaistus on yksi vuosi ja törkeänkin tietomurron enimmäisrangaistus vain kaksi vuotta vankeutta, pelkästään tietomurto rikosten tekemistä varten järjestäytyntä ryhmä ei täytä rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa olevaa järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää. Valiokunta on kuitenkin täsmentänyt, että ankaroitamisperuste voi sen sijaan tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa tietomurto on tehty osana sellaisen rikollisryhmän toimintaa, joka on järjestäytyntä tehdäkseen myös tietojärjestelmiin kohdistuvia vakavia rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on määritelmäsäännöksessä edellytetyllä tavalla vähintään neljä vuotta vankeutta. Tällainen rikos on esimerkiksi erittäin suurta taloudellista vahinkoa aiheuttava tietovahingonteko (LaVM 23/2006 vp).

Siten myös törkeän tietomurron tunnusmerkistön järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva peruste on saanut sisältönsä yhteisestä toiminnasta, joka siis on sittemmin korvattu puitepäätöksellä, jonka ei ole kansallisesti katsottu edellyttäneen lainmuutostoimia. Merkittävänä erona muihin edellä käsiteltyihin kvalifioimisperusteisiin on kuitenkin, että tietomurtojen täytyy kuulua ryhmän tyypilliseen toimintaan, jotta törkeän tietomurron järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva kvalifioimisperuste voisi tulla sovellettavaksi. Siten törkeä tietomurto vaikuttaisi tältä osin sisältävän samankaltaisen soveltamisedellytyksen kuin esimerkiksi jäljempänä käsiteltävässä törkeässä huumausainerikoksessa.

Työryhmän tiedossa ei ole ollut sellaisia tuomioistuinratkaisuja, joissa törkeää tietomurtoa koskevan tunnusmerkistön järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaa perustetta olisi sovellettu tuomioistuimissa.

Rikoslain 46:8 § (Törkeä tulliselvitysrikos)

Jos tulliselvitysrikoksessa

- 1. teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa taloudellista hyötyä,*
- 2. rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti taikka*
- 3. rikos tehdään osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai ammattimaisesti*

ja tulliselvitysrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä tulliselvitysrikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi.

Tulliselvitysrikos törkeine tekemuotoineen kriminalisoitiin kansallisista lähtökohdista lokakuussa 2009 voimaan tulleella lailla (L 425/2009). Poikkeuksena muihin järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeviin kvalifiointiperusteisiin törkeän tulliselvitysrikoksen tunnusmerkistön tätä koskeva kohta täyttyy myös, jos teko on tehty ammattimaisesti. Tulliselvitysrikosten säätämällä rangaistaviksi pyrittiin asiaa koskeneen hallituksen esityksen mukaan ensisijaisesti valtion ja EU:n verotulojen suojaamiseen sekä estämään tavaroiden maahantuonti tai maastavienti laissa säädetyn tai sen nojalla annetun kiellon tai ehdon vastaisesti. Taustalla olivat valtioneuvoston talousrikostutkinnan tehostaminen sekä rajaturvallisuuden ja tullivarmuuden lisääminen (HE 197/2008 vp).

Esitöissä on viitattu rikoslain 17 luvun 1 a §:ää koskeviin esitöihin ja todettu, että rikollisryhmää koskeva peruste ei rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momentin sisältämästä toissijaisuuslausekkeesta johtuen merkitse sitä, että törkeään tulliselvitysrikokseen syyllistynyttä rangaistaisiin myös järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Ammattimaisuutta koskevan kriteerin osalta on todettu, että ammattimainen rikollisuus rinnastuu paheksuttavuudeltaan järjestäytyneen rikollisuuden puitteissa tapahtuvaan toimintaan. Ammattimaiseen rikollisuuteen liittyy tekijän tarkoitus saada rikoksen toistamisesta itselleen pysyviä tuloja. Tällainen rikos voitaisiin tehdä myös kuulumatta rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettuun järjestäytyneeseen rikollisryhmään mutta kuitenkin organisoidusti. Ammattimaiseen toimintaan liittyvän raskauttamisperusteen soveltaminen saattaisi esitöiden mukaan tulla kysymykseen esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö jää samalla kertaa kiinni lukuisista palkkiota vastaan tehdyistä tulliselvitysrikoksista, jotka voidaan rikosten läheisen yhteyden perusteella arvioida yhdeksi törkeäksi tulliselvitysrikokseksi (HE 197/2008 vp).

Työryhmän tiedossa ei ole ollut sellaisia tuomioistuinratkaisuja, joissa törkeää tulliselvitysrikosta koskevan tunnusmerkistön järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa perustetta olisi sovellettu tuomioistuimissa.

Rikoslain 50:2 § (Törkeä huumausainerikos)

Jos huumausainerikoksessa

- 1. rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen huumausaine tai suuri määrä huumausainetta,*
- 2. tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,*
- 3. rikoksentekijä toimii sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä,*
- 4. aiheutetaan usealle ihmiselle vakavaa hengen tai terveyden vaaraa, tai*
- 5. levitetään huumausainetta alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla*

ja huumausainerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä huumausainerikoksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Törkeän huumausainerikoksen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva kvalifointiperuste käsitellään tässä esityksessä seuraavana siitä syystä, että se oli ensimmäinen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva kvalifointiperuste. Rikoslain törkeän huumausainerikoksen tunnusmerkistöön järjestäytyneitä rikollisryhmää koskeva peruste otettiin jo vuonna 1994 (L 1304/1993). Taustalla oli Wienissä vuonna 1988 tehty Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan, jonka 3 artiklan 5 kohdan a alakohdan mukaan sopimuspuolten on huolehdittava siitä, että niiden tuomioistuimet ja muut toimivaltaiset viranomaiset, joilla on lainkäyttövaltaa, voivat ottaa huomioon tosiasialliset olosuhteet, joiden vuoksi sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleessa määriteltyjen rikosten tekeminen on erityisen vakavaa esimerkiksi silloin, kun rikokseen on osallistunut järjestäytynyt rikollisryhmä, johon rikoksenteijä kuuluu. Sopimuksessa ei ole järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää.

Esitöiden mukaan esimerkiksi kuriiri, joka tuo maahan sinänsä pienehkön erän huumausainetta, voi kyseisen kvalifointiperusteen perusteella syyllistyä törkeään huumausainerikokseen. Pelkkä yhteistoiminta huumausaineiden hankkimiseksi ei kuitenkaan vielä ole kohdassa tarkoitettua organisoitumista. Esitöissä todetaan, että varsinkin Suomen kaltaisessa maassa, jossa huumausaineiden avointa katukauppaa ei esiinny, vaan huumausaineet yleensä välittyvät pienissä ryhmissä luottamuksellisten suhteiden välityksellä, näihin suhteisiin liittyvä yhteistoiminta on suorastaan sääntö. Niin sanotuissa suurissa huumausainejutuissa, joissa huumausaineen kulku käyttäjäkunnalle on paljastunut, näyttää jälkikäteen siltä, että toiminta olisi ollut organisoitua yhden toimiessa maahan-tuojana, toisten taas välittäessä huume-erät käyttäjille. Säännöksen tarkoittamaa osallistumista järjestäytyneeseen ryhmään tämä ei esitöiden mukaan kuitenkaan ole, ellei työnjakoa ole erityisesti suunniteltu huumausainerikosten laajamittaista toteuttamista varten. Toisin sanoen säännös edellyttää sitä, että tekijät ovat etukäteen organisoituneet ryhmäksi, jossa on jossakin määrin eriytynyt työnjako ja suunnitelma laajamittaisesta rikollisesta toiminnasta. Lisäksi ankaroitamisperusteen soveltaminen edellyttää esitöiden mukaan tietoisuutta siitä, että oma osuus on osallistumista tällaisen ryhmän toimintaan. Tekijän oman osuuden ei kuitenkaan itsessään tarvitse muilta osin täyttää törkeältä huumausainerikokselta tyypillisesti vaadittavia seikkoja eikä ryhmätoiminnan tarvitse olla toteutunut laajamittaisena. Riittää, kun toiminta on järjestetty huumausainerikosten laajamittaista tekemistä varten (HE 180/1992 vp). Törkeän tekemuodon soveltuminen edellyttää luonnollisesti niin tässä kuin muissakin tunnusmerkistöissä kuitenkin aina kokonaistörkeysvaatimuksen täyttymistä.

Pantaessa myöhemmin kansallisesti täytäntöön seuraavassa kohdassa tarkemmin käsiteltävää Neuvoston puitepäätöstä 2004/757/YOS laittoman huumausainekaupan rikostunnuksmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta (annettu 25 päivänä lokakuuta 2004, jäljempänä huumausainepuitepäätös) on myös törkeän huumausainerikoksen tunnusmerkistöä käsitelty huomionarvoisella tavalla. Kyseisissä esitöissä on nimittäin pohdittu laajalti sitä, edellyttääkö huumausainepuitepäätös, että

huumausainerikos on arvioitava törkeäksi myös silloin, kun se on tehty esimerkiksi pääasiassa taloudellisten tai poliittisten rikosten tekemistä varten järjestäytyneen rikollisryhmän puitteissa. Esitöissä todetaan, että kyseinen puitepäätös ei sisällä säännöksiä siitä, minkä laatuinen tai kuinka vakava rikollisryhmän jäsenenä toimivan rikoksentekijän tekemän yksittäisen huumausainerikoksen tulee olla, jotta teko tulee katsoa törkeäksi. Jos rikollisjärjestön määritelmä olisi hyvin laaja, voisi esimerkiksi törkeitä varkausrikoksia varten järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenen vähäinenkin huumausainerikos tulla arvioitavaksi törkeäksi huumausainerikokseksi vain kyseisen rikollisryhmän jäsenyyden perusteella. Suomessa rikoslaisissa edellytetyllä teon törkeyden kokonaisarvion vaatimuksella voitaisiin rajata ankaroittamisperusteen soveltamista tällaisissa tapauksissa siten, että törkeää huumausainerikosta ei sovellettaisi tapauksiin, joissa säännöksen soveltaminen olisi epäsuhdassa yksittäiseen huumausainerikokseen ja sen tekoolosuhteisiin. Muissa jäsenvaltioissa tällaista kokonaisarviota ei esitöiden mukaan kuitenkaan välttämättä edellytetä. Kohtuuttomien lopputulosten välttämiseksi huumausainepuitepäätöksen määräys on siten tulkittavissa niin, että vain jäsenyys sellaisessa rikollisryhmässä, joka on järjestäytynyt juuri huumausainerikosten tekemistä varten, johtaa ankarampaan rangaistukseen, vaikka järjestöllä voi luonnollisesti olla myös muuta määritelmässä tarkoitettua rikollista toimintaa (HE 53/2006 vp).

Edelleen samaisissa esitöissä on todettu, ettei yhteisen toiminnan määritelmässä, johon huumausainepuitepäätöksessä siis rikollisryhmän määritelmän osalta viitataan, mainita toiminnan laajamittaisuutta kuten rikoslain 50 luvun 2 §:n 3 kohdassa. Yhteisen toiminnan määritelmässä kuitenkin edellytetään rikollisjärjestön toiminnalta tiettyä kestoa, jolla halutaan esitöiden mukaan rajata pois rikollisjärjestön määritelmästä satunnaiset, yksittäiset rikokset. Törkeää huumausainerikosta koskevassa säännöksessä mainittu edellytys toiminnan laajamittaisuudesta ei siten esitöiden mukaan ole ristiriidassa yhteisen toiminnan määritelmän kanssa. Esitöiden mukaan myös Ruotsissa on huumausainepuitepäätöksen kyseistä velvoitetta kansallisesti täytäntöönpannassa katsottu, että voimassa olevassa laissa oleva törkeän huumausainerikoksen ankaroittamisperuste, joka edellyttää toiminnalta laajamittaisuutta tai ammattimaisuutta, riittää täyttämään puitepäätöksen vaatimukset tältä osin. Lisäksi on todettu, että voimassa oleva törkeää huumausainerikosta koskeva ankaroittamisperuste on myös saanut oikeuskäytännössä vakiintuneen sisällön, joten se on tästäkin syystä perusteltua säilyttää sanamuodoltaan ennallaan. Näillä perusteilla esitöissä onkin katsottu, ettei kyseisen puitepäätöksen 3 artiklan 3 kohta siten edellytä muutoksia voimassa olevaan törkeää huumausainerikosta koskevaan säännökseen (HE 53/2006 vp).

Tiedossa on muutamia ratkaisuja, joissa kysymys on ollut siitä, ovatko huumausainerikokset olleet törkeitä nimenomaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevalla perusteella. Törkeiden huumausainerikosten käsittelyn osalta voidaan kuitenkin yleisemmin havaita, että tyypillisesti niissäkin asioissa, joissa on vaadittu tuomiota törkeistä huumausainerikoksista vaadittu rangaistusten koventamista rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevalla perusteella, järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan kvalifointiperusteen soveltamista ei ole vaadittu. Huumausainerikoksia on tämän sijasta vaadittu tuomittavaksi törkeinä perustuen esimerkiksi huumausaineen suureen määrään tai tavoiteltuun huomattavaan taloudelliseen hyötyyn. Niissä harvoissa asioissa, joissa kvalifointia toisaalta on vaadittu nimenomaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä

koskevalla perusteella, on tämän ohella lisäksi vaadittu myös vastaavan koventamispe-
rusteen soveltamista rangaistuksia mitattaessa.

Rikoslain 50:4 a § (Törkeä huumausainerikoksen edistäminen)

*Jos huumausainerikoksen edistämisessä rikoksentekijä toimii huumausainerikoksen laa-
jamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä ja*

- 1. rikoksen kohteena oleva väline, tarvike tai aine on tarkoitettu erittäin vaarallisen
huumausaineen tai suuren huumausainemäärän valmistukseen, viljelyyn, maahan-
tuontiin tai maastavientiin taikka*
- 2. huumausainerikoksen edistämisellä tai edistettävällä rikoksella tavoitellaan huo-
mattavaa taloudellista hyötyä*

*ja huumausainerikoksen edistäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikok-
sentekijä on tuomittava törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä vankeuteen vä-
hintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

*Edellä 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla tehdyn törkeän huumausaine-
rikoksen edistämisen yritys on rangaistava.*

Rikoslain 50 luvun 4 a §:n mukainen törkeä huumausainerikoksen edistäminen on edel-
lä todetun mukaisesti tässä tarkastelussa siinä mielessä poikkeava törkeän tekemuodon
tunnusmerkistö, että järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva edellytys on huumausaine-
rikoksen edistämisen tunnusmerkistön edellytysten toteutumisen ohella perusedellytys
koko tunnusmerkistön täyttymiselle. Säännös on otettu rikoslakiin vuonna 2007
(L 928/2006) pantaessa kansallisesti täytäntöön edellisessäkin kohdassa mainittu huu-
mausaineputepäätös. Kyseisen putepäätöksen 2 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaan
kunkin jäsenvaltion on ryhdyttävä tarvittaviin toimiin varmistukseen, että oikeudetto-
masti harjoitettu tahallinen toiminta on rangaistavaa, kun toiminnan sisältönä on lähtö-
aineiden valmistus, kuljetus ja jakelu tietoisena siitä, että niitä käytetään huumausainei-
den laittomaan tuotantoon tai valmistukseen. Edelleen huumausaineputepäätöksen
4 artiklan 4 kohta velvoittaa jäsenvaltiota varmistamaan, että putepäätöksen 2 artiklan
1 kohdan d alakohdassa tarkoitetuista rikoksista voidaan määrätä rikosoikeudellisia seu-
raamuksia, jotka enimmillään ovat vähintään viidestä kymmeneen vuotta vankeutta, kun
rikos on tehty yhteisessä toiminnassa annetun määritelmän mukaisen rikollisjärjestön
piteissa ja kun lähtöaineet on tarkoitettu käytettäväksi huumausaineiden tuotantoon tai
valmistukseen 2 kohdan a tai b alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. Alakohdissa taas
on kyse siitä, että rikos koskee suuria huumausainemääriä tai terveydelle kaikkein hai-
tallisimpia huumausaineita tai on vahingoittanut vakavasti useiden henkilöiden terveyt-
tä.

Esitöiden mukaan rahoittaminen tai lainaaminen voivat moitittavuudeltaan olla täysin
rinnasteisia muiden huumausainerikoksen edistämisenä rangaistavien tekotapojen kans-
sa. Näistä syistä törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskeva säännös on ehdotet-
tu ulotettavaksi koskemaan myös huumausainerikosten rahoittamista, vaikka huumaus-

ainepuitepäätös ei tähän velvoitakaan. Järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevan määritelmän osalta on todettu huumausaineputitepäätöksessä viitatus yhteisen toiminnan tätä koskevaan määritelmään. Esitöiden mukaan – edellä törkeän huumausainerikoksen käsitteilyn yhteydessä todetu tavoin – estettä ei kuitenkaan ole edellyttää kvalifiointiperusteessa tarkoitetun rikollisryhmän olevan erityisesti järjestäytynyt huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen (HE 53/2006 vp).

Tiedossa on yksittäinen ratkaisu liittyen vaatimukseen huumausainerikoksen edistämisen kvalifioinnista järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevalla perusteella. Kyseisessä tapauksessa syyttäjää oli kuitenkin, käräjäoikeuden hylättyä syyttäjän törkeää huumausainerikoksen edistämistä järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevalla perusteella koskeneen vaatimuksen, tarkentanut hovioikeudessa syytettään siten, että kysymyksessä ei ollut ollut huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen järjestäytynyt ryhmä eikä teko tämän vuoksi ollut ollut törkeä.⁵

Rikoslain 44:7 § (Törkeä dopingrikos)

Jos dopingrikoksessa

- 1. rikoksen kohteena on huomattavan suuri määrä dopingainetta,*
- 2. tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,*
- 3. rikosentekijä toimii sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tai*
- 4. dopingainetta levitetään alaikäisille*

ja dopingrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä dopingrikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Törkeää dopingrikosta koskeva tunnusmerkistö otettiin rikoslakiin vuonna 2002 korvattaessa rikoslain aikaisempi 44 luku uudella terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia koskevalla 44 luvulla (L 400/2002). Lakivaliokunta arvioi esitystä käsitellessään, että juuri dopingaineita koskevat kriminalisoinnit olivat esityksen keskeisin uudistus (LaVM 5/2002 vp). Hallituksen esityksessä puolestaan on arvioitu, että dopingrikoksilla tavoiteltu ja saatu taloudellinen hyöty voi olla huomattava erityisesti silloin, kun dopingainemäärät ovat hyvin suuria tai kun kyseessä on erittäin arvokas ja vaikeasti saatava hormoni. Rikollisuuteen voi tällöin myös liittyä järjestäytyneeseen rikollisuuteen kuuluvia piirteitä (HE 17/2001 vp). Taustalla ei kuitenkaan ollut kansainvälistä tai EU-velvoitetta, vaan esityksen lähtökohdat olivat kansalliset.

⁵ Turun hovioikeus 29.3.2012 nro 716.

Esityksen perusteluissa on todettu, että tunnusmerkistön täyttyminen edellyttäisi samalla tavoin kuin huumausainerikoksissa sitä, että työnjako ryhmässä on eriytyntä ja tekijä tietää oman osuutensa organisaatiossa. Toiminnan tulee olla suunnitelmallista ja etukäteen hyvin järjestäytyntä. Sen sijaan tekijän oman osuuden tällaisesta järjestäytyneestä toiminnasta ei välttämättä tarvitse olla törkeää, jotta tunnusmerkistöä voitaisiin soveltaa. Toiminnan tavoitteena on oltava laajamittainen dopingrikollisuus. Tunnusmerkistön täyttyminen ei kuitenkaan edellytä, että toiminta on myös toteutunut laajamittaisena. Toisaalta kyse ei välttämättä ole törkeästä dopingrikoksesta, vaikka henkilöt suunnittelisivat ja toteuttaisivat rikoksen yhdessä. Esimerkiksi yksittäistapauksellinen yhteenliittymä vähäisen dopingaine-erän maahantuonniksi ei vielä tee teosta törkeää (HE 17/2001 vp).

Työryhmän tiedossa ei ole ollut sellaisia tuomioistuinratkaisuja, joissa törkeää dopingrikosta koskevan tunnusmerkistön järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaa perustetta olisi sovellettu tuomioistuimissa.

Rikoslain 50 a:2 § (Törkeä alkoholirikos)

Jos alkoholirikoksessa

- 1. rikoksen kohteena on huomattavan suuri määrä alkoholijuomaa tai väkiviinaa,*
- 2. tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,*
- 3. rikosentekijä toimii sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tai*
- 4. alkoholijuomaa tai väkiviinaa levitetään häikäilemättömällä tavalla alaikäisille tai toisen riippuvaista asemaa hyväksi käyttäen*

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä alkoholirikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritykseen on vastaavasti sovellettava, mitä 1 §:ssä säädetään yrityksestä.

Törkeän alkoholirikoksen tunnusmerkistö otettiin rikoslakiin vuonna 2009 (L 641/2009) uudistettaessa alkoholirikoksia koskevat säännökset. Taustalla ei ollut kansainvälisiä velvoitteita, vaan perusteet olivat kansallisia. Esitöiden mukaan rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneellä ryhmällä tarkoitetaan samaa kuin törkeää huumausainerikosta koskevassa rikoslain 50 luvun 2 §:n 3 kohdassa. Vastaavasti kuin törkeän huumausainerikoksen kohdalla säännös edellyttää siten sitä, että tekijät ovat etukäteen organisoituneet ryhmäksi, jossa on jossakin määrin eriytynyt työnjako ja suunnitelma laajamittaisesta rikollisesta toiminnasta (HE 84/2008 vp).

Edelleen esitöissä on todettu organisoituneen toiminnan olevan yleensä sellaista, että myös pykälän 1 ja 2 kohdan edellytykset samalla ovat käsillä. Esitöiden mukaan rikosentekijän oman osuuden ei kuitenkaan kokonaisarvostelun lisäksi tarvitse täyttää muita kuin 3 kohdassa mainittu ankaroittamisperuste. Esimerkiksi henkilö, joka toistuvasti tuo maahan laillisesti alkoholijuomaa, ja etukäteisen suunnitelman mukaisesti luovuttaa sen maahan tultuaan rikollisorganisaation myytäväksi, voisi joissain olosuhteissa 3 kohdassa säädetyllä perusteella rikoksen kokonaistörkeysvaatimuksen täytyessä syyllistyä törkeään alkoholirikokseen (HE 84/2008 vp s. 39).

Tiedossa on yksittäinen ratkaisu liittyen vaatimukseen alkoholirikoksen kvalifioinnista järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevalla perusteella. Asiassa käräjäoikeus on kuitenkin hylännyt vaatimuksen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan koventamisperusteen soveltamisesta ottamatta tarkemmin kantaa järjestäytyneisyyteen törkeän alkoholirikoksen tunnusmerkistön osalta⁶.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Edellä on kansallisten säännösten yhteydessä käsitelty niihin liittyen myös EU-peräisiä ja kansainvälisiä velvoitteita. Tässä jaksossa avataan vielä tarkemmin keskeisimpien velvoitteiden sisältöä. Muiden kuin tässä tarkasteltavien velvoitteiden sisältöä ei ole tarkoituksenmukaista avata edellä tehtyä enempää, koska niissä järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva sääntely on edellä todetuin tavoin hoidettu viittaamalla EU:n neuvoston yhteiseen toimintaan. Keskeisimpien EU- ja kansainvälisten velvoitteiden läpikäymisen jälkeen jaksossa tarkastellaan, miten järjestäytyntä rikollisuutta koskevaa sääntelyä on muissa suomalaisen sääntely-ympäristön kannalta erityisen merkittävässä maissa toteutettu.

2.2.1 Euroopan unionin neuvoston yhteinen toiminta rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista

Euroopan unionin neuvoston joulukuussa 1998 hyväksymässä yhteisessä toiminnassa rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista rikollisjärjestö määritellään 1 artiklassa. Sen mukaan rikollisjärjestöllä tarkoitetaan useamman kuin kahden henkilön muodostamaa tietyn ajan kestävästä järjestäytyntä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin

⁶ Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 21.3.2012 nro 12/568.

tehdäkseen sellaisia rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljän vuoden pituinen vankeusrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide tai sitä ankarampi rangaistus, olivatpa nämä rikokset itsessään tavoitteena tai keino saada aineellista hyötyä ja tarpeen mukaan vaikuttaa aiheuttomasti viranomaisten toimintaan. Artiklan toisen kohdan mukaan ensimmäisessä kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin kuuluvat Europol-yleissopimuksen 2 artiklassa sekä sen liitteessä mainitut rikokset, joista on säädetty vähintään ensimmäisen kohdan mukaista rangaistusta vastaava rangaistus.

Yhteisen toiminnan 2 artiklan mukaan kukin jäsenvaltio sitoutuu varmistamaan, että toisesta tai molemmista seuraavaksi kuvatuista menettelyistä on säädetty tehokkaat, oikeasuhteiset ja vakuuttavat rangaistukset:

- a henkilön menettely, kun hän tahallisesti ja tietoisena joko järjestön tarkoituksesta tai yleisestä rikollisesta toiminnasta taikka järjestön aikomuksesta tehdä kyseisiä rikoksia osallistuu aktiivisesti
 - järjestön 1 artiklassa tarkoitettuihin toimiin silloinkin kun kyseinen henkilö ei osallistu näiden rikosten varsinaiseen tekemiseen ja, jollei asianomaisen jäsenvaltion rikosoikeuden yleisistä periaatteista muuta johdu, silloinkin kun kyseessä olevat rikokset tosiasiasa jäävät tekemättä,
 - järjestön muuhun toimintaan tietoisena myös siitä, että hänen osallistumisensa edistää järjestön 1 artiklassa tarkoitetun rikollisen toiminnan toteutumista;
- b henkilön menettely, jolla hän on tehnyt yhden tai useamman henkilön kanssa sopimuksen toiminnasta, joka toteutuessaan johtaisi sellaisten rikosten suorittamiseen, joita tarkoitetaan 1 artiklassa, silloinkin kun tämä henkilö ei osallistu toiminnan varsinaiseen suorittamiseen.

2.2.2 Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus (Palermion sopimus)

Palermion sopimuksen 2 artiklan a kohdan mukaan sopimuksessa "Järjestäytynyt rikollisryhmä" tarkoittaa sellaista kolmen tai useamman henkilön muodostamaa rakenteeltaan jäsentynyttä ryhmää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja jonka tarkoituksena on tehdä yksi tai useampi vakava rikos tai yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetty teko välittömän tai välillisen taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi.

Saman artiklan b kohdan mukaan "Vakava rikos" tarkoittaa käyttäytymistä, joka täyttää sellaisen rikoksen tunnusmerkistön, jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai ankarampi rangaistus.

Edelleen c kohdan mukaan "Rakenteeltaan jäsentynyt ryhmä" tarkoittaa ryhmää, joka ei ole satunnaisesti muodostettu rikoksen välitöntä tekemistä varten, jonka jäsenillä ei välttämättä ole muodollisesti määriteltyjä tehtäviä, jonka jäsenyys ei ole jatkuvaa tai jolla ei ole pitkälle kehittyntä sisäistä rakennetta.

Artiklan 5 mukaan kukin sopimusvaltio toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja muut toimenpiteet säätääkseen seuraavat teot rangaistaviksi, kun ne on tehty tahallisesti:

(a) jompikumpi tai molemmat seuraavista omina rikosnimikkeinä erikseen kyseisen rikollisen toiminnan yrityksestä tai suorittamisesta:

(i) Sopiminen yhden tai useamman muun henkilön kanssa vakavan rikoksen tekemisestä, jonka tarkoituksena on välittömän tai välillisen taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saaminen ja johon kansallisen lainsäädännön sitä edellyttäessä liittyy teko, johon yksi tekijä ryhtyy sopimuksen päämäärän edistämiseksi, tai johon on osallisena järjestäytynyt rikollisryhmä;

(ii) sellaisen henkilön käyttäytyminen joka, tietoisena joko järjestäytyneen rikollisryhmän tavoitteesta ja yleisestä rikollisesta toiminnasta tai sen aikomuksesta tehdä kyseessä olevat rikokset, osallistuu aktiivisesti

a. järjestäytyneen rikollisryhmän rikolliseen toimintaan;

b. järjestäytyneen rikollisryhmän muuhun toimintaan tietoisena siitä, että hänen osallistumisensa edistää edellä kuvatun rikollisen tavoitteen toteutumista;

(b) vakavan rikoksen tekemisen järjestäminen, ohjaaminen, avustaminen, edistäminen, helpottaminen tai neuvominen, silloin kun siihen on osallisena järjestäytynyt rikollisryhmä.

2. Tämän artiklan 1 kappaleessa tarkoitettu tietoisuus, tahallisuus, tavoite, tarkoitus tai sopimus voidaan päätellä objektiivisista tosiseikoista.

3. Sopimusvalliot, joiden kansallinen lainsäädäntö edellyttää järjestäytyneen rikollisryhmän osallisuutta tämän artiklan 1 kappaleen a kohdan i alakohdan mukaisesti rangaistavaksi säädettyjen rikosten tunnusmerkistön täyttymiselle, varmistavat, että niiden kansallinen lainsäädäntö kattaa kaikki vakavat rikokset, joihin järjestäytyneet rikollisryhmät ovat osallisena. Kyseiset sopimusvalliot sekä sopimusvalliot, joiden kansallinen lainsäädäntö edellyttää sopimuksen päämäärää edistävää tekoa 1 kappaleen a kohdan i alakohdan mukaisesti rangaistavaksi säädettyjen rikosten tunnusmerkistön täyttymiselle, ilmoittavat tästä Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerille allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa.

2.2.3 Euroopan unionin neuvoston puitepätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta

Yhteisen toiminnan on edellä esitetyn mukaisesti sittemmin korvannut Euroopan unionin neuvoston puitepätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta (2008/841/YOS). Sen 1 artiklan mukaan puitepäätöstä sovellettaessa tarkoitetaan

1) "rikollisjärjestöllä" rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja joka koostuu useammasta kuin kahdesta henkilöstä, jotka toimivat yhdessä tehdäkseen rikoksia, joista voi enimmillään seurata vähintään neljän vuoden pituinen tai sitä ankarampi vankeusrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, saadakseen niistä suoraan tai välillisesti taloudellista tai muuta aineellista hyötyä;

2) "rakenteeltaan jäsentyneellä yhteenliittymällä" yhteenliittymää, jota ei ole satunnaisesti muodostettu rikoksen välitöntä tekemistä varten, jonka jäsenillä ei tarvitse olla nimenomaisesti määriteltyjä tehtäviä, jonka jäsenyyden ei tarvitse olla jatkuvaa ja jolla ei tarvitse olla kehittyntä rakennetta.

Puitepäätöksen 2 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että toinen tai molemmat seuraavan tyyppisistä rikollisjärjestöön liittyvistä menettelyistä säädetään rangaistavaksi:

a) sellaisen henkilön menettely, joka tahallisesti ja tietoisena joko rikollisjärjestön tavoitteesta ja yleisestä toiminnasta tai sen aikomuksesta tehdä kyseessä olevat rikokset, osallistuu aktiivisesti järjestön rikolliseen toimintaan, esimerkiksi tietojen tai välineiden tai uusien jäsenten hankintaan sekä sen toiminnan kaikenlaiseen rahoittamiseen, tietoisena siitä, että tällainen osallistuminen edistää järjestön rikollisen toiminnan toteutumista;

b) sellaisen henkilön menettely, joka käsittää yhden tai useamman henkilön kanssa tehtävän sopimuksen toiminnasta, joka toteutuessaan johtaisi 1 artiklassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen, silloinkin kun tämä henkilö ei osallistu toiminnan varsinaiseen suorittamiseen.

Edelleen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että

a) 2 artiklan a alakohdassa tarkoitettusta rikoksesta voidaan määrätä vapausrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kahdesta viiteen vuotta; tai

b) 2 artiklan b alakohdassa tarkoitetusta rikoksesta voidaan määrätä vapausrangaistus, jonka enimmäiskesto on sama kuin sopimuksen kohteena olevasta rikoksesta määrättävä, tai vapausrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kahdesta viiteen vuotta.

Saman artiklan 2 kohdassa edellytetään, että kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että sitä seikkaa, että puitepäätöksen 2 artiklassa tarkoitetut, kyseisen jäsenvaltion määrittelemät rikokset on tehty osana rikollisjärjestön toimintaa, voidaan pitää koventamisperusteena.

2.2.4 Ruotsi

Ruotsin rikoslaisissa (brottsbalk, 1962/700) ei ole järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää eikä tällaisen ryhmän toimintaan osallistumista ole erikseen säädetty rangaistavaksi. Lain 29 luvun 2 §:n 6 kohdan mukaan yhtenä rangaistuksen koventamisperusteena on rikoksen tekeminen osana järjestäytyneessä muodossa tapahtuvaa rikollisuutta tai systemaattisesti tai erityisen suunnitelmallisesti (.. om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering). Järjestäytyneessä muodossa tapahtuvalla rikollisuudella tarkoitetaan lainvalmistelutöiden mukaan sellaista rikollisuutta, jonka tekemisessä useampi henkilö on järjestäytynyt rikosten tekemistä varten muuksi kuin merkityksettömän lyhyeksi ajaksi (Regeringens proposition 2009/10:147).

Lisäksi Ruotsissa joidenkin järjestäytyneelle rikollisuudelle tyypilliseksi katsottujen rikosten, kuten ihmiskaupan ja ryöstön osalta myös tekojen toteuttamiseen tähtäävä valmistelu tai salahanke on kriminalisoitu. Salahankkeella tarkoitetaan Ruotsin rikoslain mukaan henkilön yhdessä toisen kanssa yhteistuumin tekemää päätöstä toteuttaa teko taikka rikokseen yllyttämisen yrittämistä tai lupautumista tekemään rikos (.. någon i samråd med annan beslutar gärningen eller att någon söker anstifta annan eller åtar eller erbjuder sig att utföra den, lain 23 luvun 2 §:n 2 momentti). Enimmäisrangaistus valmistelusta tai salahankkeesta on kaksi vuotta vankeutta sillä edellytyksellä, ettei päämääränä olleesta toteutuneesta rikoksesta voisi seurata ankarampaa rangaistusta kuin kahdeksan vuotta vankeutta.

Ruotsissa on katsottu, ettei yhteisestä toiminnasta, Palermon sopimuksesta tai järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevasta puitepäätöksestä ole johdettavissa vaatimusta järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelemiselle laissa. Puitepäätöksen täytäntöönpanoa koskevien ruotsalaisten lainvalmistelutöiden mukaan tällaisen määritelmän luomista ei puitepäätöksenään seurauksena katsottu perustelluksi. Sen sijaan katsottiin, että Ruotsin tuolloin voimassa ollut rikoslaki jo pääasiassa täytti puitepäätöksen velvoitteet pie nin valmistelurikoksia koskevin täydennyksin (Departementsserien 2008:6 s. 17–26).

Ruotsissa on asetettu selvitysmies arvioimaan tarvetta tehostaa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia rikosoikeudellisia toimenpiteitä (Kommittédirektiv 2013:19). Yhtenä selvityksessä arvioitavana kysymyksenä on tarve järjestäytyneisyyttä koskevalle kvalifointiperusteelle tietyissä järjestäytyneelle rikollisuudelle tyypilliseksi katsotuissa rikoksissa. Selvitysmiehen on tarkoitus julkaista selvityksensä tulokset 31.3.2014 mennessä.

2.2.5 Norja

Norjan vuoden 1902 rikoslain (straffelov) keskeiset järjestäytyneitä rikollisuutta koskevat säännökset ovat 60 a §:n koventamisperuste ja 162 c §:n salahankekriminalisointi. Säännökset otettiin rikoslakiin vuonna 2003 uudistuksessa, jolla pantiin täytäntöön järjestäytyneen rikollisuuden vastaista Palermon sopimusta. Näitä säännöksiä on vastikään muutettu. Muutokset merkitsivät säännösten soveltamisalan laajentumista eräiltä osin.

Rikoslain 60 a §:n 1 momentin mukaan jos rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, rikoksesta säädetty ankarin rangaistus nousee kaksinkertaiseksi, ei kuitenkaan enemmällä kuin viidellä vuodella vankeutta. Järjestäytyneellä rikollisryhmällä (organisert kriminell gruppe) tarkoitetaan rikoslain 60 a §:n 2 momentin mukaan yhteistyötä kolmen tai useamman henkilön välillä, jonka päätarkoituksena on tehdä teko, josta voidaan rangaista vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistuksella tai jonka lähtökohtana on, että vähäistä suurempi osa toiminnasta perustuu sellaisten tekojen tekemiseen ("Med organisert kriminell gruppe menes et samarbeid mellom tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller som går ut på at en ikke ubetydelig del av aktivitetene består i å begå slike handlinger").

Rikoslain 162 c §:n mukaan joka sopii toisen kanssa sellaisen teon tekemisestä, josta voidaan rangaista vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistuksella ja joka tehtäisiin osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, tuomitaan vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi, ellei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Enimmäisrangaistusta ei voida ylittää uusimisen tai rikosten yhtymisen perusteella. Järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan samaa kuin 60 a §:ssä. Säännös on poikkeus siitä Norjan rikosoikeuden peruslähtökohdasta, että rikoksen valmistelu ei ole rangaistavaa.

Norjan rikoslaissa on kuitenkin myös muutamia säännöksiä, joissa säädetään rangaistavaksi tietyn erityisen vakavan rikoksen tekemisestä sopiminen eli salahanke tai muuntyyppinen rikoksen valmistelu. Esimerkiksi rikoslain 147 a §:ssä säädetään rangaistavaksi terroristisen teon valmistelu, 233 a §:ssä salahanke törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, 269 §:ssä salahanke ryöstöön ja 318 §:ssä salahanke kätkemisrikokseen ja rahanpesuun. Vuoden 1902 rikoslain 330 §:ssä kriminalisoidaan lisäksi lainvastaisen tai rikoksia tekevän tai niihin yllyttävän tai ehdotonta kuuliaisuutta edellyttävän yhdistyksen perustaminen ja osallistuminen siihen.

Edelleen rikoslain oikeuslaitoksen haittaamista koskevassa rangaistussäännöksessä (132 a §) on ankarampi sivuasteikko erityisen raskauttavissa olosuhteissa tehtyjen tekojen varalta. Erityisen raskauttavien olosuhteiden arvioinnissa erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, oliko rikos aiheuttanut vaaraa toisen hengelle tai terveydelle, tehty useassa yhteydessä tai usean henkilön toimesta, tai oliko siinä systemaattisia tai organisoituneita piirteitä.

Rikoslain kokonaisuudistuksen seurauksena Norjassa on myös uudempi vuoden 2005 rikoslaki, jota ei kuitenkaan vielä ole saatettu voimaan. Vuoden 1902 rikoslain järjestäytyntä rikollisuutta koskevat säännökset on otettu myös vuoden 2005 rikoslakiin. Vuoden 1902 rikoslain 60 a §:ää vastaa vuoden 2005 rikoslain 79 §:n 1 momentin c kohta. Säännöksessä koventamisperusteen enimmäisvaikutus on nostettu viidestä kuuteen vuoteen. Vuoden 1902 rikoslain 162 c §:ää vastaa vuoden 2005 rikoslain 198 §. Myös tietyn erityisen vakavan rikoksen tekemisestä sopimista ja muuntyyppistä rikoksen valmistelua koskevat säännökset ovat pääosin vuoden 2005 rikoslaissa. Vuoden 1902 rikoslain 330 §:ää vastaavaa säännöstä ei enää otettu vuoden 2005 rikoslakiin.

Vuoden 2005 rikoslaissa raskauttavissa olosuhteissa tehty oikeuslaitoksen haittaaminen on säädetty omaksi törkeäksi tekemuodokseen (törkeä oikeuslaitoksen haittaaminen, 158 §). Vuoden 2005 rikoslaissa on myös muita rikosten törkeitä tekemuotoja, joiden törkeyttä arvioitaessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota muun muassa siihen, oliko rikoksessa organisoituneita piirteitä (om overtredelsen ... har et organisert preg). Törkeän oikeuslaitoksen haittaamisen lisäksi muita rikoksia, joiden mukaan törkeysarvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota rikoksen organisoituneisiin piirteisiin ovat törkeä vahingonteko (352 §), törkeä petos (372 §), törkeä vakuutuspetos (376 §) ja törkeä veropetos (379 §). Näissä säännöksissä ei aseteta samoja vaatimuksia organisoituneisuudelle kuin vuoden 1902 rikoslain 60 a § ja vuoden 2005 rikoslain 79 § asettavat järjestäytyneelle rikollisryhmälle.

Törkeää oikeuslaitoksen haittaamista koskevan vuoden 2005 rikoslain 158 §:n 2 momentissa on lisäksi erityinen rangaistusminimiä koskeva säännös. Sen mukaan jos rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa taikka käyttäen tai uhaten käyttää asetta, minimirangaistus on vuosi vankeutta.

Lisäksi laissa syrjinnän kiellosta etnisyyden, uskonnon tai elämäkatsomuksen perusteella 21.6.2013 nr 60 on rangaistussäännös usean henkilön yhdessä tekemästä lain 6–12 §:n kieltojen rikkomisesta (26 §). Lainkohdan 5 momentin mukaan jos rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, rikoslain 60 a § ja 162 c § soveltuvat. Tämä laki, joka tuli voimaan 1.1.2014, korvasi aiemman, vuodelta 2005 olevan syrjintälain, jonka 15 §:ssä on vastaavankaltainen rangaistussäännös.

2.2.6 Tanska

Tanskan rikosoikeudessa ei ole terrorismirikoksia lukuun ottamatta rangaistussäännöksiä, jotka koskevat järjestäytyneitä ryhmiä, joilla on oikeudenvastaisia tavoitteita. Tanskan rikoslainsäädäntöön ei ole otettu EU:n instrumenteissa tai Palermon sopimuksessa tarkoitettuja järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevia rangaistussäännöksiä. Tanskan oikeudessa ei ole myöskään säännöksiä, joissa kielletään jäsenyys jossakin tietyssä organisaatiossa.

Tanskan vuoden 1930 rikoslain (straffelov) osallisuutta koskevan 23.1 §:n perussäännöksen mukaan rikosta koskeva rangaistussäännös koskee kaikkia, jotka yllyttämällä, neuvolla tai teolla ovat myötävaikuttaneet tekoon. Säännös ilmentää niin kutsutulle yhtenäistekijäkäsitteelle perustuvaa rikoksen osallisuusmallia. Lähtökohtana on, että kaikkia rikokseen myötävaikuttaneita pidetään tekijöinä, eikä rikokseen osallisia jaotella tekijöiden ohella yllyttäjiin ja avunantajiin, vaikka säännös mainitsee myötävaikuttamisen tapoina yllyttämisen, neuvon ja teon. Tällaisessa osallisuusmallissa rikokseen myötävaikuttaneiden toiminnan merkityksellisyys rikoksessa otetaan huomioon rangaistuksen määräämisvaiheessa. Osallisuutta koskevat rikoslain 23 ja 24 §:n säännökset koskevat sekä tahallisia että tuottamuksellisia rikoksia.

Tanskan rikoslain 21.1 §:n mukaan teosta, joka tähtää rikoksen edistämiseen tai toteuttamiseen, rangaistaan, jos rikos ei toteutunut, yrityksenä. Yritys on rikoslain 21.3 §:n mukaan rangaistava, jos rikoksesta on säädetty yli neljän kuukauden vankeusrangaistus. Tanskan rikosoikeuden yrityskäsite on poikkeuksellisen laaja.

Rangaistuksen koventamisperusteita koskevan rikoslain 81 §:n 2 kohdan mukaan yleisenä rangaistusta ankaroittavana seikkana otetaan huomioon, että useat ovat tehneet rikoksen yhdessä, ja 3 kohdan mukaan, että teko oli erityisen suunnitelmallinen tai osa laajaa rikollisuutta. Rikoslain 81 a §:n mukaan enimmäisrangaistus voi nousta kaksinkertaiseksi muun muassa tietyissä pahoinpitelyrikoksissa, jos rikoksen taustalla oli ryhmien välinen välienselvittely, jossa osana välienselvittelyä on useita kertoja käytetty ampuma-aseita taikka aseita tai räjähteitä, jotka erityisen vaarallisuutensa vuoksi ovat omiaan aiheuttamaan huomattavaa vahinkoa, taikka tehty tuhotyö.

2.2.7 Saksa

Saksan rikoslain (StGB, 15.5.1871) 129 §:ssä on kriminalisoitu rikollisen yhteenliittymän perustaminen, sellaisen jäsenenä toimiminen, sellaiselle jäsenien tai tukijoiden hankkiminen ja sellaisen tukeminen ("Wer eine Vereinigung gründet, deren Zwecke oder deren Tätigkeit darauf gerichtet sind, Straftaten zu begehen, oder wer sich an einer solchen Vereinigung als Mitglied beteiligt, für sie um Mitglieder oder Unterstützer wirbt oder sie unterstützt .."). Rangaistavuuden kannalta on riittävää, että yhteenliittymä

on olemassa: yksittäisen toteutuneen rikollisen teon tai sen rangaistavan yrityksen suunnittelua tai toteuttamista ei siten edellytetä. Toiminnan yhteisenä tavoitteena tai tarkoituksena tulee kuitenkin olla rikollinen toiminta, ja rangaistavuuden edellytyksenä onkin rikollisen toiminnan vähäistä suurempi merkitys yhteenliittymän toiminnassa.

Teosta tuomittavan rangaistuksen asteikkoa harkittaessa otetaan huomioon teon vakavuus ja tekijän erityisen merkittävä asema esimerkiksi yhteenliittymän tosiasiallisena johtajana tai alulle panijana. Yhteenliittymältä vaaditaan tiettyä pysyvyyttä, siinä tulee olla vähintään kolme jäsentä ja sen tulee olla organisaatioltaan ja tavoitteiltaan siten jäsentynyt, että sen jäsenet tuntevat itsensä yhdeksi ryhmäksi tai ryhmittymäksi. Rangaistukseen voidaan jättää tuomitsematta henkilö, jonka osuus tai syyllisyys yhteenliittymän rikolliseen toimintaan on merkitykseltään vähäistä. Lain 129 b §:n mukaan 129 §:n mukaista kriminalisointia sovelletaan myös ulkomailla toimivaan järjestöön.

Rikollista yhteenliittymää koskevan sääntelyn ohella Saksan rikoslain systematiikkaan sisältyy rikosten tekemistä jengin (”Bande”) jäsenenä koskevia säännöksiä, joita on muun muassa käytetty tietyissä törkeitä tekemuotoja koskevissa tunnusmerkistöissä kvalifiointiperusteina. Kyseistä käsitettä ei kuitenkaan ole tarkasti määritelty laissa, vaan käsitteen sisällön on tarkoitettu määräytyvän soveltamiskäytännössä. Kansallisena erityispiirteenä saksalaisessa rikoslainsäädännössä on perustuslain vastaisiksi tai muuten kielletyiksi katsottujen järjestöjen toimintaan kohdistunut erityissääntely.

2.3 Nykytilan arviointi

Järjestäytynyt rikollisryhmä

Järjestäytynyt rikollisuus on monitahoinen rikollisuuteen liittyvä ilmiö, eikä järjestäytyneille rikollisryhmille ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Rikollisryhmät eroavat toisistaan jäsenistöltään, rakenteeltaan ja toimintatavoiltaan. Rikollisryhmät myös muuttuvat. Aikaisemmin kyse oli paljolti rakenteeltaan hierarkkisista ja jäykistä ryhmistä, mutta nyttemmin erilaisten löyhempien verkostojen osuus on kasvanut. Ne rikollisuuden alat, joilla rikollisryhmät toimivat, vaihtelevat. Sama koskee sitä, onko toiminta luonteeltaan avoimen rikollista kuten kiristykset vai tehdäänkö rikoksia esimerkiksi taloudellisessa toiminnassa. Yleensä rikollisryhmät pyrkivät ainakin osalla toiminnastaan taloudelliseen hyötyyn, vaikka rikollinen toiminta osin koskisi muuta rikollisuutta. Usein rikollisryhmät käyttävät toiminnassaan myös väkivaltaa tai sen uhkaa.

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan yksiselitteisen tosiasiamääritelmän puuttuminen heijastuu siihen, että käsitykset siitä, kuinka monta järjestäytyntä rikollisryhmää esimerkiksi Suomessa toimii ja paljonko niissä on jäseniä, vaihtelevat ja riippuvat osin siitä, minkälaisesta järjestäytyneen rikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisryhmän luonnehdinnasta lukumäärätietoja ilmoittava taho lähtee. Järjestäytyneitä rikollisryhmiä

koskevan tosiasiallisen määrittelyn vaikeus heijastuu myös niitä koskeviin oikeudellisiin määritelmiin. Tätä ilmentää muun muassa se, että Palermon sopimuksen ja puitepäättöksen ”jäsentynyttä” ryhmää tai yhteenliittymää koskeva luonnehdinta on määritelty neljän negatiivisen määreen avulla. Oikeudellista sitovuutta vailla oleva rikollisryhmän ENFOPOL-määritelmä⁷ puolestaan sisältää 11 kriteeriä, joista neljä on pakollisia ja loppuista seitsemästä kahden tulee täytyä, jotta kyseessä katsottaisiin olevan rikollisryhmä.

Järjestäytynyt rikollisryhmä ja rangaistusarvo

Rikoslain 6 luvun 4 §:n rangaistuksen mittaamisen yleisperiaatetta koskevan säännöksen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Säännös ilmaisee ne seikat, jotka määräävät rikoksesta seuraavan rangaistuksen ankaruutta. Säännös kuvaa rikosoikeudellista suhteellisuusperiaatetta. Sitä, kuinka ankaraa rangaistusta teko suhteellisuusperiaatteen mukaan edellyttää, voidaan kutsua myös teon rangaistusarvoksi. Rangaistuksen tulee olla suhteellisuusperiaatteen mukaisesti oikeudenmukainen sekä itsessään että suhteessaan siihen, minkä katsotaan olevan oikeudenmukainen rangaistus muuntyyppisistä rikoksista. Rangaistus ei saa olla ankarampi kuin mitä suhteellisuusperiaate mahdollistaa. Rikosoikeudessa moitittavuus perustuu tekorikosoikeuden lähtökohdan mukaisesti konkreettisiin rikoksiin eikä tekijään liittyviin piirteisiin (tekijärikosoikeus). Konkreettinen rangaistus määräytyy teon rangaistusarvon ohella myös muiden seikkojen kuten mahdollisen uusimisen ja nuoria henkilöitä koskevien tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien perusteella.

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnitetään rikosoikeudellisessa järjestelmässä erityishuomiota. Tämä on tarkoittanut järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien rikosten tavallista ankarampaa kohtelua asiaa koskevien lainkohtien perusteella. Tämä antaa aiheen arvioida järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvää moitittavuutta. Keskeistä järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvässä erityisessä moitittavuudessa on se, että järjestäytyneellä rikollisryhmällä on suuri ja pitkäaikainen rikosten tekemiseen liittyvä potentiaali. Ryhmän jäsenet tuovat ryhmään erilaisia rikosten tekemistä edistäviä resursseja. Rikosten tekeminen usean henkilön voimin on tavallista helpompaa. Ryhmän jäsenillä saattaa olla rikosten tekemiseen liittyvää erityisosaamista. Rikollisryhmässä voidaan yleensä tehdä enemmän ja vakavampia rikoksia kuin mihin yksittäinen henkilö pystyisi.

⁷ EU:n neuvoston päätös 6204/2/97 ENFOPOL 35 REV 2.

Järjestäytyneen rikollisryhmän rikoksentekopotentiaalia lisää myös tällaiseen yhteenliittymään liittyvä ryhmädynamiikka. Rikosten tekeminen ryhmässä voi heikentää rikoksen tekemiseen osallistuneen ryhmän jäsenen henkilökohtaista vastuunottoa yksittäisestä rikoksesta. Rikosten tekemisestä perääntyminen voi ryhmäpaineen vuoksi olla vaikeampaa ryhmän jäsenelle kuin yksittäiselle rikoksentekijälle. Tätä saatetaan ryhmässä myös tehostaa kurinpidollisin toimin ja rangaistuksin.

Yksittäiselle ryhmän jäsenelle rikollinen yhteenliittymä voi olla keskeinen viiteryhmä. Rikosten tekeminen ja liittymän jäsenyys voivat tuoda arvonantoa. Rikosten tekemisestä kieltäytyminen ja ryhmästä eroaminen voivat olla vahvasti sanktioituja. Ryhmän jäsenyys saattaaakin olla ryhmästä eroon pyrkivälle suuri ongelma.

Järjestäytyneen rikollisryhmän suureen rikoksentekopotentiaaliin voi liittyä myös suurempi potentiaali rikosten jälkien hävittämiseen. Rikokset voidaan ensinnäkin pyrkiä tekemään siten, että rikosoikeudelliset vastuurakenteet eivät kohtaa rikosten tekemistä tällä tavoin. Toiseksi ryhmällä voi olla tavallista paremmat mahdollisuudet yksittäisen rikoksen selvittämisen vaikeuttamiseen.

Järjestäytyntä rikollisuutta koskeviin pääkysymyksiin kuuluu, tarvitaanko ja jos niin millaisia asiaa koskevia aineellisen rikosoikeuden säännöksiä.

Lisäksi on arvioitava sitä, mikä merkitys ja miksi tietyn yksittäisen rikoksen liittynällä järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan on rangaistuksen määräämisessä kyseisestä rikoksesta. Rikoslain 6:4 §:ssä ilmaistun rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta kysymys on siitä, mikä merkitys rikoksen tekemisellä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa on säännöksessä tarkoitettujen, oikeudenmukaista rangaistusta koskevien kriteerien näkökulmasta. Jotta tavallista ankarampi rangaistus olisi tällä perusteella perusteltu, tulisi rikoksen tekemisen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa lisätä rikoksen vahingollisuutta tai vaarallisuutta taikka tekijän rikoksesta ilmevästä syyllisyyttä.

Rikoksella voi tämän liittymän vuoksi olla tavallista vakavampi ilmenemismuoto. Rikoksessa on voitu käyttää esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmän tunnuksia. Tämä voi merkitä sitä, että rikos näyttyy tavallista vaarallisempana, ja tekijä hyödyntää tätä tietoisesti rikoksessa. Rikoksen rangaistusarvoa arvioidaan lähtökohtaisesti rikoksen konkreettisen ilmenemismuodon perusteella, ja tässä arviossa otetaan huomioon, mikä merkitys esimerkiksi tällaisella rikollisryhmän tunnusten hyödyntämisellä on rikoksen rangaistusarvoa määrittävien tekijöiden kannalta.

Periaatteessa vaikeampaa voi olla perustella järjestäytyneen rikollisryhmän osana tehdyn rikoksen suurempaa rangaistusarvoa verrattuna sellaiseen muuten samanlaiseen rikokseen, jossa ei ole mainituin tavoin näkyvästi hyödynnetty sitä, että tekijä liittyy järjestäytyneeseen rikollisryhmään. Ankarampaa rangaistusta voidaan pyrkiä tällöin perustelemaan sillä, että järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa tehdyn rikoksen vahingollisuutta ja vaarallisuutta lisää se, että rikos on järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan ”tuote”. Syyllisyyden puolella voidaan ajatella, että rikoksen tekeminen osana

järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ilmentää päättäväisempää asettumista oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä ja suojaa toteuttavaa oikeusjärjestystä vastaan. Tärkeää on voida perustella rikoksen tavallista suurempi rangaistusarvo konkreettisilla rikokseen liittyvillä perusteilla, vaikka ne liittyisivät vain rikollisryhmän rikosentekopotentiaaliin, eikä jonkinlaisella elämäntapasyllisyydellä, joka olisi tunnusomaista tekijärikosoikeudelle. Hieman vastaavalla tavalla voidaan pyrkiä perustelevaan tavallista ankarampia rangaistuksia rikoksen uusimisessa. Uusijan ensikertalaisen rikoksesta seuraava rangaistusta ankarampaa rangaistusta voidaan pyrkiä perustelevaan sillä, että rikoksen uusija asettuu nimenomaisemmin oikeusjärjestystä vastaan. Molemmissa tapauksissa tavallista ankarampi kohtelu voidaan jollakin tavoin palauttaa suhteellisuusperiaatteen mukaisesti oikeudenmukaisen rangaistuksen kriteereihin, ja molemmissa tapauksissa ankaroittamisen toteuttamisesta on annettu erityisiä säännöksiä.

Selvää on, että jotta rikoksen tekemisen liittyminen järjestäytyneeseen rikollisryhmään voisi perustella tavallista ankaramman rangaistuksen, tulee tuon liitynnän olla sisällöltään sellainen, että se perustelee ankaroittamisen. Tämän sisällön määrittäminen ja sen kuvaaminen lakitekstissä voi tapahtua eri tavoin.

Oikeusvaltiolliset kriminalisointiperiaatteet

Oikeusvaltiolliset kriminalisointiperiaatteet ovat rikosoikeudellista lainsäädäntötoimintaa ohjaavia lähtökohtia. Tämä on tarpeen ottaen huomioon rikoslainsäädännön repressiivinen luonne. Oikeusvaltiossa repressiivisten keinojen käytön tulee olla huolellisesti perusteltua. Kriminalisointiperiaatteet juontuvat osin jo perustuslain säännöksistä, kuten perustuslain 8 §:n rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyväksi katsottava kielto säätää taannehtivaa rikoslainsäädäntöä. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta ja lakivaliokunta ovat esittäneet kriminalisointiperiaatteita koskevia lausumia. Tämän esityksen tavoitteena on järjestäytyneitä rikollisuutta koskevien rikoslain säännösten tarpeettomien epäyhteneväisyyksien poistaminen eikä uusien tai ankarampien rangaistussäännösten laatiminen. Kriminalisointiperiaatteita koskevilla näkökohdilla on kuitenkin merkitystä myös tällaisessa sääntely-yhteydessä.

Sisällöllisesti keskeinen lähtökohta on se, että rangaistussäännösten tulee olla viimesijainen keino moitittavaan käyttäytymiseen vaikuttamisessa (ultima ratio -periaate). Rankaiseminen tulee rajoittaa vain sitä ehdottoman välttämättömästi edellyttäviin moitittaviin käyttäytymismuotoihin. Rangaistussäännösten tulee suojella oikeushyviä, jotka tulee pääsääntöisesti voida palauttaa yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksiin. Rangaistussäännösten tulee vaikuttaa rikoksia ehkäisevästi yhtäältä rangaistussäännöksen osoittamassa käyttäytymismuodon moitittavuutta tai ainakin rangaistusuhkaan sisältyvän pelotteen vuoksi. Toisaalta käsityksen rangaistussääntelyn tällaisesta vaikuttavuudesta tulee perustua asianmukaisesti tosiasioita koskeviin tietoihin ja selvityksiin.

Rangaistavuuden sääntelyn lähtökohtiin kuuluu ultima ratio -periaatteen mukaisesti myös se, että repressiotason ei tule ylittää sitä, mikä on normien riittävän seuraamisen näkökulmasta välttämätöntä. Suhteellisuusperiaatteen mukaan rangaistusuhat on myös suhteutettava teon vakavuuteen ja muiden rikosten rangaistusuhkiin.

Tekorikosoikeudellisen lähtökohdan mukaisesti rikoksissa tulee olla kysymys moitittavista konkreettisista tekotyypeistä. Laillisuusperiaatteen edellyttämin tavoin nuo moitittavat tekotyypit on määriteltävä tarkkarajaisesti rikostunnusmerkistöissä. Rikostunnusmerkistöt eivät näin ollen voi olla yleisluontoisia ja epämääräisiä, jolloin rikoksen määrittelyvalta jätettäisiin lakia soveltaville tahoille. Epämääräiset rikostunnusmerkistöt voivat samalla merkitä ylikriminalisointia. Tällaisessa tapauksessa lainsäätäjällä ei ole kyennyt täyttämään tehtäväänsä laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla, ja sisällöllisesti ylikriminalisointi merkitsee sellaista puuttumista kansalaisten toimintavapauksiin, jota ei voida perustella perusoikeuksien ja oikeushyvien suojelemisella.

Edellä todetuin tavoin rangaistussäännöksessä tulee olla kysymys moitittavasta, oikeushyvä loukkaavasta menettelystä, jonka ehkäisemiseen ei ole käytettävissä lievempiä keinoja. On selvää, että tekotyypin moitittavuuden perustavia elementtejä ei voida jättää rikostunnusmerkistöstä pois tai väljentää sitä siitä syystä, että ilman tuollaista elementtiä teon toteutuksen näyttäminen olisi helpompaa. Itsestään selvää on myös, että tekoja ei säädetä rangaistavaksi siitä syystä, että lainvalvontaviranomaiset saisivat käyttöönsä rikoksen torjuntakeinoja tai selvittämiskeinoja. Myöskään rangaistusasteikkoja ei säädetä sen mukaan, että käytettäväksi saataisiin tällaisia keinoja.

Rangaistussäännöksiin liittyy luonnollisesti normien asianmukaiseen voimaansaattamiseen koskevia vaatimuksia kuten muuhunkin lainsäädäntöön. Sekä ultima ratio -periaatteesta että yleisistä järkevän lainsäätämisen periaatteista johtuu, että samaa toiseikastoa koskevaa päällekkäistä rangaistussääntelyä on syytä välttää. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan rikosoikeudellisen sääntelyn laillisuusperiaatteeseen kuuluva täsmällisyysvaatimus on korostunut, jos osallisuutta rikokseen säännellään rikosoikeudessa vakiintuneista osallisuusopillisista käsityksistä poikkeavasti (PeVL 17/2006 vp). Tässä esityksessä kyse on tämänkaltaisesta poikkeavasta sääntelystä.

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä sivuava sääntely

Rikoslain säännökset on muotoiltu silmällä pitäen yksittäistä rikosentekijää. Jos rikos tapahtuu usean henkilön myötävaikutuksella, kukaan yksittäinen rikosentekijä ei välttämättä täytä kaikkia rikosvastuun edellytyksiä. Tämän vuoksi rikoslain 5 luvussa on myös säännökset osallisuudesta rikokseen, jotka mahdollistavat rankaisemisen tällaisessa tapauksessa. Rikokseen myötävaikuttaneiden rankaisemisessa voidaan lähteä osin erilaisista perusratkaisuista. Lähtökohtana voisi olla kaikkien rikokseen myötävaikuttaneiden rankaiseminen siten, että kunkin menettelyn merkitys otetaan huomioon vasta rangaistuksen määräämisessä. Toisen lähtökohdan mukaan, jota Suomen rikosoikeus edustaa, rikokseen myötävaikuttaneet jaetaan rikoksen tekijöihin ja rikokseen osallisiin (avunantajiin ja yllyttäjiin). Kummassakin lähestymistavassa on etunsa.

Rikosoikeudellinen vastuu on lähtökohtaisesti henkilökohtaista vastuuta. Koska rikosvastuu edellyttää syyllisyyttä, kollektiivien – lähinnä oikeushenkilöiden – saattaminen rikosoikeudellisen vastuun subjekteiksi ei ole yksinkertaista. Oikeushenkilöiden rangaistusvastuu on viime vuosikymmeninä saanut eurooppalaisissa ja muissakin rikosoikeudellisissa järjestelmissä yhä vahvempaa jalansijaa. Suomen rikosoikeudessa oikeus-

henkilölle voidaan rikoslain erityiseen osaan sisältyvien määräysten ja oikeushenkilöiden rangaistusvastuuta koskevan rikoslain 9 luvun säännösten mukaan tuomita rangaistukseksi yhteisösakko, mutta oikeushenkilöä itseään ei pidetä rikoksen tekijänä. Rikoksentekijän ja oikeushenkilön välistä suhdetta koskevan rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai hyväksi ja hän kuuluu oikeushenkilön johtoon tai on virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön taikka on toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella. Tämänäyttöisiä kriteereitä pyritään hyödyntämään jäljempänä määritettäessä sitä, milloin rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuussa on kyse oikeushenkilöön kohdistettavasta taloudellisesta sanktiosta. Rikoslain 9 luvussa tarkoitettu rikoksen tekeminen oikeushenkilön toiminnassa ei lähtökohtaisesti ole vastuurakenne, jolla pyrittäisiin rikoksen konkreettisesti tehneiden luonnollisten henkilöiden vastuun ankaroittamiseen.

Selvää on, että erilaisten oikeushenkilöihin verrattuna epämääräisten yhteenliittymien saattamisessa vastuusubjekteiksi kohdattaisiin vielä suurempia ongelmia. Rikoslain eräissä säännöksissä on kysymys jonkin henkilöryhmän toiminnasta. Rikoslain 34 a luvussa on kysymys yksittäisten terroristien ohella terroristiryhmien toimintaan liittyvistä rikoksista, ja terroristiryhmä on määritelty luvun 6 §:n 2 momentissa. Rikosoikeudellinen vastuu voi liittyä myös rikosten esivaiheisiin. Vakavimpien rikosten yritys on yleensä säädetty rangaistavaksi. Myös vielä varhaisemman rikoksen esivaiheen, rikoksen valmistelun, rangaistavuus on laajentunut. Yhtenä valmistelun muotona voi olla rikoksen tekemisestä sopiminen eli salahanke.

Järjestäytyneen rikollisryhmän suureen rikoksentekopotentiaaliin voi liittyä rikosten suunnitelmallisuus, jolla on usein myös yhteytensä rikoksen vaikeampaan selvittämiseen. Rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus on rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperuste. Eräissä rikoksissa yhtenä rikoksen törkeän tekemuodon soveltamisen mahdollistavana perusteena on rikoksen tekemisen erityinen suunnitelmallisuus.

Edellä mainitut aineellisen rikosoikeuden sääntelyt voivat tulla sovellettaviksi järjestäytyneen rikollisryhmän piirissä tehtyihin rikoksiin. Monien mainittujen aineellisen rikosoikeuden elementtien taustalla on ollut tarve reagoida sen tyyppisiin rikollisuuden piirteisiin, joita esiintyy myös järjestäytyneiden rikollisryhmien yhteydessä.

Edellä todetuvin tavoin järjestäytyneen rikollisryhmän piirissä tehtyjen rikosten selvittäminen voi olla vaikeaa. Tähän voivat vaikuttaa muun muassa yhteenliittymän rikoksentekoa palveleva rakenne ja rikosten suunnitelmallisuus. Selvittäminen voi olla vaikeaa myös siksi, että henkilötodistelulla ei välttämättä ole samaa merkitystä kuin muissa rikosasioissa. Asianomistajat saattavat pelätä rikosten tekijöitä. Rikosten selvittämisessä merkitystä on luonnollisesti myös pakkokeinolain 10 luvussa säädettyillä salaisilla pakkokeinoilla.

Rikosvastuun edellytyksiin nähden todistustaakka on syyttäjällä, ja syylliseksi katsominen edellyttää rikosasioissa täyttä näyttöä. Sama pätee lähtökohtaisesti rangaistaviin tekoihin seuraamusten edellytyksenä ja rangaistuksen määräämisessä tekijän vahingoksi vaikuttaviin seikkoihin. Rikoksen tuottama hyöty tuomitaan menetetyksi rikoksesta hyötyneeltä tekijältä, osalliselta ja siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Rikoslain 10 luvun 3 §:n mukaisessa laajennetussa hyödyn menettämisessä hyödynnetään tavanomaista alhaisempaa näyttökriteeriä.

Oikeuskäytäntö

Yleisenä huomiona aihepiiriä koskevista tuomioistuinratkaisuksista voidaan todeta, että ratkaisut koskevat pääasiassa tiettyjä samoja ryhmiä ja niiden jäseniä. Joissain tuomioissa onkin käsiteltäessä ryhmän mahdollista luonnetta rikollisjärjestönä viitattu toisessa asiassa annettuun tuomioon, jossa on käsitelty samaista ryhmää. Myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2013:90 perusteluissa on arvioitu samaa ryhmää koskevaa toisessa asiassa annettua tuomiota arvioitaessa ryhmän rikollista luonnetta. Mitenkään säännönmukaisesti tämänkaltaista oikeustilan arviointia tai kartoitusta ei oikeuskäytännössä ole tehty.

Käsiteltävänä olevat rikoslain säännökset ovat harvakseltaan käsiteltävinä tuomioistuimissa. Etenkin rikoslain 6:5 §:n 2 kohdan koventamisperusteen soveltamista on kuitenkin vaadittu ja sitä on sovellettu säännöllisesti. Vaikuttaisi siltä, että joissain sellaisissa asioissa, joissa rangaistuksen koventamista olisi voitu kohtuullisen perustellusti vaatia järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevalla perusteella, rangaistuksen koventamista on tämän sijaan vaadittu esimerkiksi pelkästään rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden perusteella.

Sellaisesta oikeuskäytännöstä, jossa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa koventamisperustetta ei ole sitä koskevasta vaatimuksesta huolimatta sovellettu, voidaan yleisesti todeta, että ratkaisuissa on soveltamatta jättämisestä huolimatta saatettu todeta vastaajan kuuluneen ryhmään, jota voidaan pitää järjestäytyneenä rikollisryhmänä. Ratkaisuissa onkin tyypillisesti ollut kyse siitä, että rikosten ei ole katsottu ainakaan riittävällä tavalla liittyneen ryhmän toimintaan. Soveltaminen ei siten näissä tapauksissa ole jäänyt riippumaan ryhmän määritelmän täyttymättä jäämisestä. Samansuuntaisesti on saatettu perustella, että rikoksia ei ole näytetty tehdyn ryhmän nimissä tai lukuun, vaikka rikokset sinällään olisivatkin saattaneet olla miellettävisiä tämänkaltaisille ryhmille tyypilliseksi. Joissain yksittäisissä ratkaisuissa koventamisperusteen hylkäävä perustelu on saattanut tukeutua lähinnä siihen havaintoon, että ryhmällä ja sen jäsenillä on todistetusti ollut muutakin toimintaa. Tiukempaa tulkintalinjaa edustavat myös joidenkin tuomioiden perusteluissa esitetyt vaatimukset siitä, että ollakseen lainkohdassa tarkoitettu ryhmä tarkastelun kohteena olevan ryhmän on tullut järjestäytyä juuri ja nimenomaisesti tarkasteltavana olevien rikosten tekemistä varten.

Myös niissä ratkaisuissa, joissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa koventamisperustetta on sovellettu, tähän liittyvien perustelujen laajuus on vaihdellut huomattavasti. Lyhimmillään tuomioiden perusteluissa on tätä koskien vain todettu vastaajan jäsenyys

ryhmässä, joka on sitten lähinnä oikeuskäytäntöön tai asiantuntijatodistajan lausumaan viittaamalla katsottu järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi. Yksittäisissä nimenomaan koventamisperustettakin koskevissa tapauksissa on saatettu viitata esimerkiksi rikoslain 17:1 a.4 §:n määritelmään ja pohdittu sen täyttymistä. Tätä yleisempää on ollut ns. EU-määritelmien käyttäminen osana arviointia. Sitä, onko rikokset tehty ryhmän nimissä tai lukuun ei ole joissain tuomioissa vaikutettu lainkaan pohditun.

Tuomioistuinten ratkaisuissa näkyvät perustelut koskien koventamisperusteen soveltamista vaihtelevat siten laajuudeltaan ja perusteellisuudeltaan suuresti. Osittain johtopäätökset aihepiiriin liittyvien eri lainkohtien suhteista, lain sisällön oikeasta tulkinnasta ja tulkinnassa käytettävistä oikeuslähteistä ovat myös keskenään erisuuntaisia. Korkeimman oikeuden ennakkopäätösten KKO 2011:41 ja KKO 2013:90 voidaankin olettaa selkeyttäneen alempien oikeusasteiden näihin kysymyksiin liittyvää harkintaa varsinkin rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan mukaisen koventamisperusteen soveltamisen osalta.

Koska rikoslain 17:1 a §:n mukaisesta osallistumisrikoksesta on vaadittu rangaistuksia vain harvoin, ovat sitä koskevat päätelmät vaikeampia. Aineiston perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että soveltamisen esteenä on voinut olla tunnusmerkistön joidenkin osien jääminen kokonaan vetoamatta syytteessä – kyse on tällöin voinut olla esimerkiksi siitä, että syytteessä ei ole lainkaan vedottu tunnusmerkistössä vaadittuun toteutuneeseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Tämän tulkinnan puolesta puhuvat myös havainnot siitä, että rikoslain 17:1 a.4 §:n määritelmän edellytysten on oikeuskäytännössä (esimerkiksi rikoslain 17:8 a §:n mukaisissa rikoksissa) kuitenkin katsottu täytyneen ja siitä, että myös niissä rikoksissa, joissa rikoslain 17:1 a §:n nojalla on vaadittu rangaistusta, on tätä koskevasta hylkäävästä ratkaisusta huolimatta voitu katsoa kyseen sinällään olleen järjestäytyneestä rikollisryhmästä. Osallistumisrikoksen soveltamisen vähäisyys ei näin ollen vaikuttaisi riippuvan ryhmää koskevan määritelmän täyttymisen vaikeudesta.

Kvalifiointiperusteiden osalta voidaan havaita, että molempia rikoslain muotoilumalleja noudattavia kvalifiointeja on oikeuskäytännössä vaadittu sovellettaviksi ja myös sovellettu. Useimpia järjestäytyneisyyteen viittaavia kvalifiointiperusteita ei käytännössä kuitenkaan vaadita tuomioistuimissa sovellettaviksi. Johtopäätöksenä vaikuttaisikin olevan, että eri kvalifiointiperusteiden soveltaminen tai soveltamatta jääminen ei ainakaan välttämättä ole riippuvainen rikoslaissa käytetyistä eri muotoiluista – pikemminkin kyse lienee siitä, että useimmissa tässä tarkastelun kohteena olevissa törkeän tekemuodon tunnusmerkistöissä käytettävissä on myös muita, tutumpia kvalifioimisperusteita. Esimerkkeinä voidaan mainita huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelua ja erityistä suunnitelmallisuutta koskevat kvalifiointiperusteet. Törkeän laittoman maahantulon tunnusmerkistöissä kvalifiointiperusteita on toisaalta vain kaksi, joista toisessa vaatimuksena on vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan taikka näihin rinnastettavan erityisen tuntevan kärsimyksen tahallinen tai törkeän huolimaton aiheuttaminen toiselle. Tämän perusteen voitaneen arvioida olevan harvemmin täyttyvä kuin esimerkiksi monissa muissa rikoksissa olevan, suunnitelmallisuuteen liittyvän kvalifiointiperusteen. Tässä mielessä ei ole yllättävää, että järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa kvalifiointiperustetta on tuomioistuimissa tyypillisimmin käsitelty juuri törkeän laittoman maahantulon tunnusmerkistön käsittelyn yhteydessä.

Huumausainerikokset vaikuttaisivat toistuvan aihepiirin tekokokonaisuuksissa selvästi muita rikostyyppijä useammin. Tämä voinee selittää sitä, miksi törkeitä huumausainerikoksia koskevassa oikeuskäytännössä on (muista vaihtoehtoisista kvalifiointiperusteista huolimatta) vedottu myös järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaan kvalifiointiperusteeseen. Lienee kuitenkin perusteltua arvioida, että nimenomaan tässä rikostyyppissä rikollisryhmiä koskevaan kvalifioimisperusteeseen jätetään – huolimatta mahdollisesti epäillyistä yhteyksistä järjestäytyneeseen rikollisuuteen – usein vetoamatta. Tähän viittaa myös edellä tehty havainto rikoslain 6:5 §:n 2 kohdan soveltamisen vaatimisen yleisyydestä vaadittaessa rangaistusta sellaisista törkeistä huumausainerikoksista, joiden osalta ei kuitenkaan ole vaadittu kvalifioimista rikollisryhmään liittyvällä perusteella.

Mahdollisia sääntelymalleja

Järjestäytyntä rikollisuutta ja sen lähi-ilmioitä koskevaa sääntelyä on, jopa suomalaisen oikeusjärjestelmän systematiikalle perinteisesti läheisissä maissa, toteutettu varsin monella eri tavalla. Sääntely ei ole sanottavasti yhtenäistynyt edes aihepiiriin liittyvien ylikansallisten instrumenttien seurauksena, vaan eri maissa jo aikaisemmin valittujen perusratkaisujen on, ainakin instrumenttien perusteella mahdollisesti tehtyjen pienien muutosten jälkeen, katsottu täyttäneen kansainväliset vaatimukset. Siten oikeusvertailun perusteella ei ole saatavissa yhtä selkeästi hallitsevaa mallia, jolla järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva sääntely olisi muualla toteutettu.

Voimassa olevat kansalliset rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat säännökset eroavat toisistaan jossain määrin ainakin seuraavien kysymysten suhteen. Osassa säännöksistä on puhe rikoksen tekemisestä rikollisryhmän jäsenenä, osassa taas rikoksen tekemisestä osana rikollisryhmän toimintaa. Toiseksi sääntelyt eroavat toisistaan sen suhteen, edellytetäänkö säännöksessä järjestäytymisen tapahtuneen rikosten tekemisen tarkoituksessa vai eikö tällaista edellytystä ole. Kolmanneksi eroavuuksia esiintyy sen suhteen, minkä tyyppistä rikollisuutta ryhmä harjoittaa. Rikoslain 6:5 §:n 2 kohdassa on puhe järjestäytymisestä ”vakavien” rikosten tekemistä varten. Rikoslain 17:1 a §:ssä puolestaan lähdetään siitä, että kyse on yhteenliittymästä, joka toimii tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai rikoslain 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Eräissä kvalifiointiperusteissa on omaksuttu sen tyyppinen malli kuin rikoslain 50 luvun 2 §:n 3 kohdassa, jossa on puhe rikoksentehtäjän toimimisesta sellaisen rikoksen eli kyseisessä lainkohdassa huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Tällaisessa luonnehdinnassa on yhtäältä yksilöity se rikostyyppi, jonka tekemisestä on kysymys, ja toisaalta asetettu tällaisten rikosten tekemistä koskeva lisämäärä ”laajamittainen”. Neljänneksi sääntelyt eroavat toisistaan siinä, että rikoslain 17:1 a §:ssä on nimenomainen yhteenliittymän määrittely, jossa viitataan jäsenten vähimmäislukumäärään, yhteenliittymän ajalliseen keston ja vielä rakenteeseen luonnehtimalla yhteenliittymää rakenteeltaan jäsentyneeksi. Lisäksi säännöksissä on teknisluonteisia eroja sen suhteen, puhutaanko niissä ryhmästä vai rikollisryhmästä ja mitä aikamuotoa säännöksen kirjoittamisessa on käytetty.

Sääntelyä olisi mahdollista yhtenäistää esimerkiksi valitsemalla jokin rikoslain järjestäytyntä rikollisuutta koskevista luonnehdinnoista ja korvaamalla muut luonnehdinnat sillä. Mahdollista olisi myös muotoilla uusi asiaa koskeva kriteeri hyödyntämällä eri sääntelymalleissa olevia elementtejä. Myös kokonaan uuden sääntelymallin omaksuminen olisi mahdollista. Yhtenäistämisen ei toisaalta välttämättä tarvitse olla täydellistä. Kun järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa sääntelyä on rikoslaisissa kolmella tasolla – yleisenä koventamisperusteena, rikostunnusmerkistön osana ja eräiden rikosten kvalifiointiperusteena – voidaan hyvin ajatella, että järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien luonnehdintojen ei tarvitse tai niiden ei ehkä edes tule olla samanlaisia kaikilla näillä tasoilla. Voidaan myös ajatella, että eri rikostyypeissä voidaan tarvita jossain määrin eriytyvää sääntelyä. Vähimmillään yhtenäistämisen on kuitenkin perusteltua luopua tarpeettomista eroavuuksista.

Kaikissa tapauksissa sääntelyn on täytettävä kansainväliset ja eurooppalaiset velvoitteet. Siten säännösten yhtenäistämisen tulee tapahtua näiden velvoitteiden asettamisrajoissa. Esille ei ole tullut syitä luopua myöskään järjestäytyntä rikollisuutta koskevan rikoslain sääntelyn perusrakenteesta. Termien yhtenäistäminen voidaan toteuttaa myös nykyisen rakenteen puitteissa.

Yksittäisiä kysymyksiä

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan sääntelyn keskeisiin kysymyksiin kuuluu se, voidaanko rikoslaisissa käyttää yhtenäistä järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää. Nykyisellään nimenomainen määritelmä on rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa. Tämä määritelmä perustuu yhteiseen toimintaan, puitepäätökseen ja Palermon sopimukseen. Muissa säännöksissä joko viitataan tuohon lainkohtaan tai luonnehditaan itsenäisesti järjestäytyntä rikollisryhmää viittaamalla sen toiminnassa tehtävien rikosten luonteeseen ja mahdollisesti järjestäytymisen tarkoitukseen. Näissä luonnehdinnoissa ei, toisin kuin rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa, viitata jäsenten lukumäärään, ryhmää koskevaan ajalliseen vaatimukseen tai ryhmän rakenteeseen.

Yksi tapa yhtenäistää järjestäytyntä rikollisuutta koskevaa käsitteistöä on omaksua yhteinen sitä koskeva perusmääritelmä ainakin siltä osin kuin kysymys on ryhmiä koskevista yhteisistä kysymyksistä, joita ovat edellä mainitut jäsenten lukumäärää, ryhmän ajallista kestoa ja ryhmän rakennetta koskevat seikat. Tällöin hyvät syyt puhuvat sen puolesta, että lähtökohdaksi valitaan eurooppalaisiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin perustuva määritelmä eli rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa omaksuttu määritelmä tai jokin sen kaltainen määritelmä. Omaksuttavan määritelmän tulee luonnollisesti joka tapauksessa täyttää sääntelyä koskevat eurooppalaiset ja kansainväliset velvoitteet.

Perusteltuna voidaan tältä osin pitää sitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin mukaista määritelmää pidetään ryhmän jäsenmäärää, ajallista kestoa ja rakennetta koskevilta osin lähtökohdaksi rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevassa sääntelyssä. Tällöin rikoslain 17 luvun 1 a §:n rikostunnusmerkistö ei kuitenkaan ole luonteva paikka kyseiselle määritelmälle. Tämän seurauksena määritelmä on syytä siirtää rikoslain

edellä mainitusta lainkohdasta ensimmäiseen luontevaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaan yhteyteen. Tällainen yhteys on rangaistuksen yleistä koventamisperustetta koskeva säännös.

Tämä voidaan puolestaan toteuttaa ainakin kahdella vaihtoehtoisella tavalla. Yksi vaihtoehto on se, että määritelmä sijoitetaan rikoslain 6 luvun 5 §:ään sen uudeksi toiseksi momentiksi. Tällöin järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva koventamisperuste olisi nykyisellä paikallaan. Tässä vaihtoehdossa koventamisperuste ja määritelmä olisivat samassa pykälässä. Toinen vaihtoehto on se, että säädetään uusi järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva säännös. Se voitaisiin ottaa koventamisperusteita koskevan säännöksen perään luvun uudeksi 5 a §:ksi. Tällöin koventamisperuste voisi olla edelleen nykyisellä paikallaan, ja 5 a § olisi lähinnä määritelmäsäännös, tai sitten myös koventamisperuste voisi olla 5 a §:ssä. Esitetyt sääntelymallit ovat toteuttamiskelpoisia ja kuhunkin niistä liittyy joitakin etuja. Kaiken kaikkiaan voidaan katsoa, että luontevinta on ottaa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva määritelmäsäännös koventamisperusteita koskevan rikoslain 6 luvun 5 §:n uudeksi toiseksi momentiksi.

Rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevassa sääntelyssä eroavaisuuksia on muun muassa siinä, onko ryhmän tavoitteena olevat rikokset luonnehdittu niiden vakavuuteen joko sellaisenaan viittaamalla kuten rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdassa tai rangaistuksen ankaruutta koskevan määrällisen kriteerin avulla kuten rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä (rikosten vakavuuteen viittaavat sääntelyvaihtoehdot), vai onko niitä luonnehdittu viittaamalla rikoksen lajiin ja toiminnan laajuuteen kuten esimerkiksi rikoslain 50 luvun 2 §:n 3 kohdassa, jossa puhutaan rikosentekijän toimimisesta sellaisen rikoksen eli huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä (rikoksen lajiin ja toiminnan laajuuteen viittaava sääntelymalli).

Mahdollista olisi omaksua esimerkiksi järjestelmä, jossa kaikilta osin olisi kyse esimerkiksi vähintään neljän vuoden enimmäisrangaistuksella sanktioitujen tai 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettujen rikosten tekemisestä tai järjestelmä, jossa luonteeltaan yleisissä säännöksissä kuten rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteissa ja rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä hyödynnettäisiin tällaista rikoksen vakavuuteen perustuva kriteeriä ja yksittäisten rikosten törkeiden tekemuotojen kvalifiointiperusteissa puolestaan rikoksen lajiin ja toiminnan laajuuteen viittaavaa perustetta kuten törkeässä huumausainerikoksessa. Rikoslajiin viittaavaa perustetta ei voida käyttää yleisissä säännöksissä kuten rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteissa ja 17 luvun 1 a §:n säännöksessä.

Yhtenäistämistavoite voisi puhua sen puolesta, että kaikilta osin tai ainakin laajasti käytettäisiin yhtenäistä, rikoksen vakavuuteen enimmäisrangaistuksen kautta viittaavaa perustetta. Rikoksen lajiin viittaavan perusteen puolesta voidaan rikosten kvalifiointiperusteissa esittää, että rikoksen törkeäksi tekevien perusteiden tulisi koskea samaa vääräsuulottuvuutta kuin rikoksen perustekomuodon. On vaikea nähdä, mistä syystä huumausainerikosta pitäisi pitää törkeänä sillä perusteella, että tekijä kuuluu rikollisryhmään, joka suorittaa asuntomurtoja. Tämän näkökohdan painoarvon voidaan katsoa olevan sitä suurempi, mitä suurempi merkitys rangaistusasteikkoon perusteella on. Esimerkiksi huumausainerikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta ja törkeän

huumausainerikoksen enimmäisrangaistuksen kymmenen vuotta vankeutta. On perusteltua, että tällaisissa säännöksissä edelleen lähdetään kyseistä rikostyyppiä koskevasta kriteeristä. Myös kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta rikostunnusmerkistöjen, tässä kvalifiointiperusteiden, muotoilemisessa keskeistä on kyseisen rikoksen törkeäksi tekevien perusteiden yksityiskohtainen määrittely. Tältä osin olisi siis edelleen käytössä kahdentyyppisiä kriteerejä. Tätä ei voida pitää ongelmallisena, vaan edellä todetuin tavoin perusteltuna. Eri rikoksissa on muutenkin varsin erilaisia kvalifiointiperusteita.

Yksi mahdollisuus yhtenäistämässä olisi vielä se, että järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelyssä viitattaisiin kysymykseen tuleviin rikoksiin rikoksittain. Tällä ei kuitenkaan olisi olennaisia etuja puolellaan, ja eurooppalaisten ja kansainvälisten instrumenttien lähtiessä vähintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella uhatuista rikoksista kaikkien niiden tulisi joka tapauksessa olla mukana.

Kun eurooppalaiset ja kansainväliset velvoitteet lähtevät siitä, että järjestäytyneen rikollisryhmän kannalta keskeisiä ovat rikokset, joista säädetyn rangaistuksen uhka on vähintään neljä vuotta vankeutta, ei yhtenäistämistä liene perusteltua suorittaa esimerkiksi sillä tavalla, että omaksuttaisiin toinen tavoiteltavien rikosten vakavuutta ilmaiseva kriteeri kuten rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan koventamisperusteena käytetty arvostuksenvaraisempi ”vakavien” rikosten kriteeri. Sitä vastoin on syytä arvioida, olisiko syytä yhtenäistää sääntelyä siten, että myös rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteessa omaksuttaisiin eurooppalaisissa ja kansainvälisissä velvoitteissa käytetty vähintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella uhattuja rikoksia koskeva kriteeri.

Nykyisellään koventamisperustetta tulkitaan esitöissä lausutun pohjalta siten, että koventamisperustetta voidaan soveltaa myös vähemmän vakavaan rikokseen, jos koventamisperusteen kriteerit muuten täyttyvät ja rikos on välittömästi palvellut rikollisryhmän toimintaa. Lähdettäessä vähintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella uhatuista rikoksista lähtökohdaksi muodostuisi, että järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä sovellettaisiin sellaisiin rikoksiin. Arvioinnin kohteena on tällöin muun ohessa se, pidetäänkö yhtenäistämistarvetta niin tärkeänä, että yhtenäistämistä on tässä pidettävä ensisijaisena.

Tässä arvioinnissa huomiota on kiinnitettävä seuraaviin seikkoihin. Nykyiselläänkin rikoslain 6 luvun 5 §:n ”vakavilla” rikoksilla tarkoitetaan nimenomaan vakavia rikoksia eikä lisäksi lieviä rikoksia. Se, että koventamisperustetta on voitu soveltaa ryhmän toimintaa välittömästi palveleviin lievempiinkin rikoksiin ei johdu siitä, että näiden lievempienkin rikosten tulkittaisiin toteuttavan lainkohdan ”vakavien” rikosten vaatimuksen, vaan siitä, että vakavien rikosten tekemisen tavoite on rikollisryhmän tunnusmerkki. Säännöksen sanamuoto ei ole asettanut estettä esitöissä omaksutulle tulkinnalle, vaikka luontevana lähtökohtana on ollut, että koventamisperustetta sovelletaan ennen kaikkea ryhmälle tunnusomaisiin rikoksiin eli vakaviin rikoksiin.

Toiseksi rangaistus tulee joka tapauksessa mitata rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden, teon vaikuttimien ja teosta ilmenevän muun syyllisyyden edellyttämin tavoin eli

teon rangaistusarvon mukaan. Yhtäältä rikoslain 6 luvun 6 §:n rangaistuksen lieventämisperusteet ja toisaalta saman luvun 5 §:n rangaistuksen koventamisperusteet konkretisoivat rikoslain 6 luvun 4 §:n suhteellisuusperiaatetta selittämällä, mitä on pidettävä rangaistusta lieventävänä ja koventavana seikkana. Rangaistuksen määräämisen perustavoitteena on oikeudenmukaisen rangaistuksen määrääminen.

Sanotun vuoksi rangaistuksen määrääminen järjestäytyneen rikollisryhmän puitteissa tehdystä rikoksesta tulee rikoslain 6 luvun 4 §:n nojalla joka tapauksessa määrättäväksi siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa lainkohdassa mainittuihin seikkoihin. Siten esimerkiksi sillä, tulisiko rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperuste nimenomaisesti sovellettavaksi johonkin vähemmän vakavaan rikokseen ei ole erityisen suurta merkitystä tuomittavan rangaistuksen kannalta. Tätä osoittavat myös molemmat rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan soveltamisesta annetut ennakkoratkaisut KKO 2011:41 ja 2013:90, joista edellisessä vaatimus koventamisperusteen soveltamisesta hylättiin, mutta rangaistus kuitenkin pysytettiin, ja jälkimmäisessä vaatimus koventamisperusteen soveltamisesta niin ikään hylättiin, mutta rangaistuksia jopa kovennettiin toisen tuomitun osalta kahdella vuodella ja toisenkin syytetyn osalta vajaalla kahdella vuodella. Samoja perusajatuksia ilmentää osaltaan se, että jälkimmäisessä ratkaisussa sen seikan, että tapauksessa oli ”piirteitä” koventamisperusteen soveltamisen tarkoittamista seikoista, todettiin olevan rangaistuksen määräämisessä merkittävä seikka.

Tässä rangaistuksen määräämisestä sanotut näkökohdat vaikuttavat siten, että erilaisissa esimerkiksi koventamisperusteen muotoilemista koskevissa, rangaistuksen määräämiseen liittyvissä kysymyksissä ratkaisevaa merkitystä ei välttämättä ole sillä, osuuko jokin tyyppitilanne perusteen alueelle vai ei.

Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevissa säännöksissä ei ole asetettu sitä esimerkiksi puitepäätöksen 1 artiklan rikollisjärjestön määritelmässä käytettyä kriteeriä, jonka mukaan rikollisjärjestöön kuuluvat henkilöt tekevät artiklassa tarkoitettuja rikoksia saadakseen niistä suoraan tai välillisesti taloudellista tai muuta aineellista hyötyä. Tällaista vaatimusta ei ehdoteta myöskään tässä. Rikollisjärjestön määritelmä olisi näiltä osin siis laajempi kuin esimerkiksi puitepäätöksen määritelmä. Seikalla voi kuitenkin olla merkitystä arvioitaessa sitä, oliko rikos tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa vai ei. Se, että kotimainen määritelmä on tältä osin laajempi, on lisäksi otettava huomioon siten, että rangaistussääntelyn pysymiselle vain välttämättömän laajuusena kiinnitetään muilta osin erityistä huomiota.

Edellä sanotun pohjalta voidaan pitää perusteltuna sitä, että rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdassa olevassa koventamisperusteessa hyödynnetyn vakavien rikosten asemesta lähdetäisiin eurooppalaisissa ja kansainvälisissä instrumenteissa hyödynnetystä neljän vuoden rangaistusuhun kriteeristä. Näin voidaan tältä osin yhdenmukaistaa koventamisperusteessa ja eurooppalaisissa ja kansainvälisissä instrumenteissa käytetty kriteeri. Kriteeriä käytettäisiin edelleen myös rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä ja niissä kvalifointiperusteissa, joissa nykyään viitataan rikoslain 17 luvun 1 a §:ään. Siltä osin kuin yksittäisissä rikoksissa on törkeysperusteena kyseiseen rikostyyppiin viittaava järjestäytynyttä rikollisryhmää koskeva peruste, lähdetäisiin edellä mainituin tavoin kuitenkin nykyisestä sääntelymallista.

Edellä todetuina tavoin säännökset eroavat toisistaan myös siinä, edellyttääkö ryhmän järjestäytyneen tiettyä tarkoituspäätä eli säännöksessä mainittujen rikosten tekemistä varten vai ei. Niinpä rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan koventamisperusteessa puhutaan rikoksen tekemisestä ”vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen” ryhmän jäsenenä. Rikoslain 50 luvun 2 §:n 3 kohdassa huumausainerikoksen yhtenä törkeysperusteena on se, että rikosentekijä toimii ”sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen” ryhmän jäsenenä. Täältä osin voidaan todeta, että erityistä rikosoikeudellista merkitystä ei lähtökohtaisesti tuntuisi olevan sillä, onko ryhmä alun perinkin järjestäytynyt juuri tällaisten rikosten tekemistä varten, vai onko tällainen järjestäytyminen tapahtunut ryhmän jo ollessa olemassa muulla perusteella, esimerkiksi täysin laillisen toiminnan merkeissä, ja rikosten tekeminen on tullut kuvaan myöhemmin. Riippumatta siitä, asetetaanko säännöksessä nimenomaisesti soveltamisedellytykseksi se, että ryhmä on järjestäytynyt tiettyjen rikosten tekemistä varten, järjestäytyneisyyteen kuuluu joka tapauksessa sellaisen ryhmämuodon omaksuminen, joka palvelee rikosten tekemistä. Kansainvälisissä ja eurooppalaisissa instrumenteissa ryhmän järjestäytyneisyyttä luonnehditaan jäsenyisyyden käsitteen kautta. Selvää lisäksi on, että järjestäytyneisyys ei näissä säännöksissä eikä muissakaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä edellytä sitä, että ryhmän järjestäytyneisyyden täytyisi ilmetä esimerkiksi jostakin perustamissopimuksesta tai vastaavasta. Toinen asia on, että asiakirjatodistelullakin voi olla merkitystä arvioitaessa ryhmän järjestäytyneisyyttä.

Ryhmän järjestäytymisen tarkoitusta koskeva kriteeri on rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan tulkinnassa saatettu kokea jossain määrin ongelmalliseksi. Tähän on voinut olla monia syitä. Koventamisperustetta koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, että järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä siirretään rikoslain 17 luvun 1 a §:stä koventamisperustetta koskevaan rikoslain 6 luvun 5 §:ään. Koventamisperustetta koskevan rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa ei jo tähän liittyen enää puhuttaisi järjestäytymisen tarkoituksesta. Sitä vastoin sikäli kuin eräiden rikosten kvalifiointiperusteissa edellä todetuina tavoin lähdetään rikostyyppikohtaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän luonnehdinnasta, myös järjestäytyneisyyden tarkoitusta koskeva edellytys säilytettäisiin. Tämä johtuu edellä todetuista seikoista. Erityistä tarvetta muuntyyppiseen sääntelyyn ei tältä osin myöskään ole tullut esille.

Yhtenä eroavaisuutena säännöksissä on edellä todetuina tavoin se, edellyttääkö säännös rikoksen tehdyn ”järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä” vai ”osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa”. Ilmauksilla voidaan katsoa olevan suurelta osin sama soveltamisala, joskin tiettyä eroa soveltamisaloissa voi myös olla. Näiden soveltamisalojen eroavaisuuksien voidaan sanoa menevän ristiin siten, että toista ilmaisua käyttävien säännösten voidaan ajatella asettavan eräissä suhteissa korkeammat, eräissä suhteissa alemmat edellytykset kriteerin soveltumiselle. Niinpä voidaan todeta, että jos henkilö ei ole rikollisryhmän jäsen, rikosta ei voida katsoa tehdyn rikollisryhmän jäsenenä. Siinä, kenen katsotaan olevan rikollisryhmän jäsen, voidaan puolestaan lähteä joko siitä, ketä ryhmä itse pitää jäsenenään tai siitä, ketä ulkopuolisen oikeudellisen tarkastelun perusteella voidaan pitää ryhmän jäsenenä. Se, että ryhmän jäsenyys määräytyisi sen mukaan, ketä ryhmä pitää jäseninään, voisi joissakin tapauksissa merkitä sitä että, rikoksia teetetään henkilöillä, joita ryhmä ei pidä jäseninään.

Ilmaisujen voidaan kuitenkin katsoa olevan soveltamisaloiltaan varsin yhtenevät ottaen huomioon myös sen, että rikoksen tekemisessä rikollisryhmän jäsenenä kysymys ei ole vain siitä, että henkilö on ryhmän jäsen ja tekee rikoksen, vaan siitä, että hän tekee rikoksen nimenomaan ryhmän jäsenenä eli ryhmän jäsenen ominaisuudessaan ja roolissaan. Merkille pantavaa on myös se, että korkein oikeus on ratkaisussaan 2011:41 hyödyntänyt sen arvioinnissa, oliko rikos tehty rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan edellyttämien tavoin ryhmän jäsenenä, sitä, oliko rikos tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Tämäkin ilmentää sitä, että kriteerien soveltamisalat ovat suurelta osin yhtenevät. Rikoksen tekeminen ”osana” järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa voi kuitenkin periaatteessa sikäli olla jossain määrin rikollisryhmän jäsenenä tapahtuvaa rikoksen tekemistä laajempi, että saattaa olla tapauksia, joissa rikos voidaan katsoa tehdyksi osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, vaikka tekijä ei ole ryhmän jäsen. Tällöin täytyy kuitenkin olla muita vahvoja perusteita katsoa rikos tehdyksi osana ryhmän toimintaa kuin se, että rikoksen on tehnyt ryhmän jäsen tuossa ominaisuudessaan. Vastavaan tapaan kuin edellä on todettu rikoslain 6 luvun 4 §:n suhteellisuusperiaatteen ja luvun 5 §:n koventamisperusteiden suhteesta, myöskään tässä sillä, soveltuuko järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva säännös rikoksentehtijään, ei useinkaan ole suurta merkitystä ottaen huomioon myös osallisuutta rikokseen koskevat rikoslain 5 luvun säännökset.

Vaikka edellä on todettu olevan tärkeää, että esimerkiksi törkeää huumausainerikosta koskeva järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva luonnehdinta on rikostyyppikohtainen ja että näissä säännöksissä muutenkin lähdetään nykyisestä sääntelymallista, perusteltuna voidaan pitää sitä, että järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva sääntely yhdenmukaistetaan siltä osin, kuin säännöksissä puhutaan rikoksen tekemisestä osana rikollisryhmän toimintaa tai vaihtoehtoisesti rikollisryhmän jäsenenä. Edellä todetuista tavoin ilmaisujen soveltamisalat ovat varsin suurelta osin yhtenevät. Näistä kahdesta ilmaistyyppistä rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa vastaa paremmin eurooppalaisissa ja kansainvälisissä instrumenteissa käytettyjä ilmaisuja.

Perusteltuna voidaankin pitää sitä, että tämä muotoilu otetaan käyttöön järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä. Edellä todetuista tavoin rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa voi olla osin jossain suhteessa laajempi kuin mitä ilmaisu rikoksen tekeminen järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä olisi. Ilmaisun rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ottaminen käyttöön niissä säännöksissä, joissa nykyään puhutaan rikoksen tekemisestä järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä, laajentaa rangaistavuutta tai ankaroitaa sääntelyä viimeksi mainituissa säännöksissä. Tällaiselle rangaistavuuden alan laajentamiselle ja ankaroitamiselle tulee voida esittää vakuuttavat perustelut.

Laajentamista ja ankaroitamista ei juurikaan voida perustella sillä, että tähän olisi tarvetta esimerkiksi siitä syystä, että on löydetty jokin huomattava perusteeton aukko lainsäädännössä. Myöskään kriminalisointiperiaatteista ei löydy merkittäviä perusteita tällaiselle rangaistavuuden alan laajentamiselle tai ankaroitamiselle. Syyt tällaisen sääntelymallin omaksumiselle liittyvät keskeisesti järjestäytyntä rikollisuutta koskevien

säännösten yhtenäistämistavoitteeseen. Tämä rangaistavuuden alan laajentaminen muodostaa toisaalta samalla merkittävän lisäperusteen sille, että niissä kvalifiointiperusteissa, joissa järjestäytyneitä rikollisryhmää koskeva peruste on luonnehdittu rikostyyppi-kohtaisesti, sääntely jätetään muilta osin entiselleen. Lisäksi rangaistavuuden alaltaan laajemman sääntelyvaihtoehdon omaksuminen antaa aihetta siihen, että rikoksen tekemiselle osana rikollisryhmän toimintaa annetaan mahdollisimman yksiselitteinen sisältö ja sitä tulkitaan laillisuusperiaatteen edellyttämin tavoin.

Omaksuttaessa aikaisempaa yhtenäisempi järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva sääntely huomiota on lisäksi kiinnitettävä siihen, että säännökset toimivat edellä selostetuin tavoin usealla sääntelyportaalla – koventamisperusteena, tunnusmerkistön osana ja kvalifiointiperusteena. On kysymyksiä herättävää, että sama olosuhde – rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa – voi esiintyä sääntelykokonaisuuden eri portailla. Voidaan ensinnäkin katsoa, että säännösten sisällöllä tulisi eri sääntelyportailla olla eroa, koska niiden merkitys rikosvastuulle on kullakin portaalla erilainen. Tämä tilanne ei kuitenkaan ole syntynyt käsitteistön yhtenäistämistä sellaisenaan, joskin sääntelyn yhtenäistäminen tässä esitettävien tavoin tuo tämän seikan aiempaa selvemmin näkyville. Sisällöllisesti on tässäkin yhteydessä kiinnitettävä huomiota teon rangaistusarvoon ja rikoslain 6 luvun 4 §:ään keskeisenä sitä koskevana säännöksenä. Rikoksen tekemiselle osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa on annettava kussakin sääntely-yhteydessä sen rangaistusarvon mukainen painoarvo. Tällä on merkitystä esimerkiksi sen suhteen, kuinka merkittävä rooli kokonaistörkeysvaatimukselle jää rikoksen törkeän tekemuodon edellytysten arvioinnissa. Rikosoikeudellisesta useampikertaisen kvalifioinnin kiellosta johtuu, että jos esimerkiksi rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa on jonkin rikoksen kvalifiointiperuste, sama seikasto ei voi enää koventaa rangaistusta rikoslain 6:5:n soveltamisen kautta.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on yhtenäistää järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa rikoslain sääntelyä. Ehdotettavien muutosten katsotaan selkeyttävän säännösten soveltamisalaa ja osaltaan yhtenäistävän eri viranomaisten käsityksiä siitä, mitä järjestäytyneellä rikollisryhmällä rikoslaissa tarkoitetaan.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Toteuttamisvaihtoehtoja on käsitelty esityksen nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelemistä uudessa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa. Määritelmä olisi sisällöltään sama kuin nykyisessä rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa. Ehdotettavan 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan siten vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Kaikissa rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitattaisiin tähän määritelmään.

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan mukainen koventamisperuste muuttuisi lisäksi siten, että vaatimus rikoksen tekemisestä vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä korvattaisiin vaatimuksella rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Muutoksena olisi siten ensinnäkin, että rikosten vakavuuden edellytys jäisi pois tekstistä. Koska kohdassa kuitenkin tarkoitettaisiin uudessa 2 momentissa määriteltäväksi ehdotettua rikollisryhmää, jatkossa kohdassa tarkoitettuisissa rikoksissa tulisi olla kyse vähintään neljän vuoden rangaistusmaksimin sisältävistä rikoksista tai rikoslain 11 luvun 10 §:ssä taikka 15 luvun 9 §:ssä määritellyistä rikok-

sista. Toisena muutoksena olisi luopuminen koventamisperusteen soveltamisen riippuvuudesta ryhmän järjestäytymistarkoituksesta. Tämän sijaan olisi jatkossa ratkaisevaa, että rikos voidaan katsoa tehdyksi osana kyseisen ryhmän toimintaa.

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n sisältämiin tekotapatunnusmerkkeihin ehdotetaan tehtäväksi lisäyksiä kohtiin 4, 6 ja 7. Lisäyksillä ei kuitenkaan muutettaisi säännösten sisältöä vaan niillä täsmennettäisiin ja yhtenäistettäisiin mainittujen kohtien kirjoitusasua suhteessa muihin kohtiin.

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 50 luvun 4 a §:n ja eräiden rikosten kvalifiointiperusteiden tunnusmerkki rikoksen tekemisestä järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä korvattaisiin vaatimuksella rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Esityksessä ei ehdoteta luovuttavaksi siitä joidenkin rikosten törkeiden tekemuotojen rikollisryhmiä koskevassa kvalifiointiperusteessa olevasta soveltamisen edellytyksestä, että säännöksissä tarkoitettuna rikollisryhmän tulisi olla järjestäytynyt erityisesti kussakin tunnusmerkistössä tarkoitettuna rikoksen perustekomuodon laajamittaista tekemistä varten. Ratkaisua voidaan, sen ohella, mitä asiasta on muualla tässä esityksessä lausuttu, perustella seuraavilla seikoilla. Edellytykseen ei ole katsottu liittyvän erityisiä ongelmia. Sen voidaan myös katsoa vakiintuneen osaksi tunnusmerkistöjä niissä rikoksissa, joihin voi tyypillisestikin liittyä yhteistoimintaa. Voidaan lisäksi pitää myös periaatteessa asianmukaisena, että tietyn rikoksen törkeäksi tekevät perusteet liittyvät juuri tuohon rikostyyppiin. Eurooppalaiset ja kansainväliset instrumentit eivät myöskään edellytä tämän edellytyksen muuttamista kyseisissä tunnusmerkistöissä.

4 Esityksen vaikutukset

Esitys yhtenäistäisi järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa rikoslain sääntelyä. Esityksellä ei ole pyritty rangaistavuuden alan tai ankaruuden muuttamiseen. Siten esitykseen sisältyvillä ehdotuksilla ei arvioida olevan myöskään mainittavia taloudellisia vaikutuksia.

Esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä viranomaisten toimintaan tai tehtäviin kohdistuvia vaikutuksia. Esityksen katsotaan kuitenkin poistavan tarpeetonta epäyhtenäisyyttä järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevista rikoslain säännöksistä ja siten osaltaan helpottavan eri viranomaisten yhtenäisen käsityksen saamista järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 15 päivänä elokuuta 2013 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan, 17 luvun 1 a §:n ja yksittäisten törkeitä tekemuotoja koskevien rikostunnusmerkistöjen järjestäytyneitä rikollisuutta koskevien määritelmien mahdolliset muutos- ja yhtenäistämistarpeet ja, jos työryhmä katsoisi tämän aiheelliseksi, valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uusiksi lainkohdiksi. Lisäksi tavoitteena oli, että eri viranomaisilla olisi yhtenäinen käsitys järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä.

Työryhmän toimikausi oli 15.8.2013–28.2.2014. Työryhmässä oli edustajat oikeusministeriöstä, sisäministeriöstä, Suomen Asianajajaliitosta, syyttäjä- ja tuomioistuineläimästä, keskusrikospoliisista sekä Helsingin yliopistosta. Työryhmä kokoontui 12 kertaa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

6 Lakiehdotusten perustelut

6.1 Rikoslaki

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä olisi jatkossakin rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteessa, rikoslain 17 luvun 1 a §:n osallistumiskriminalisoinnissa ja 50 luvun 4 a §:n törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskevassa tunnusmerkistössä sekä eräiden rikosten törkeiden tekemuotojen tunnusmerkistöjen kvalifiointiperusteissa. Keskeisenä erona nykytilaan olisi kuitenkin, että järjestäytyneellä rikollisryhmällä olisi vain yksi laintasoinen määritelmä, joka koskisi kaikkia järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä. Lisäksi kaikissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

6.1.1 6:5 §. Koventamisperusteet

Rikoslain 6 luvun 5 §:ssä säilyisi rikoksen tekemistä järjestäytyneessä rikollisryhmässä koskeva koventamisperuste. Jatkossa rangaistuksen koventamisperusteena kuitenkin olisi rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Se, että rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, sisältää kaksi peruselementtiä. Ensinnäkin kyse on järjestäytyneestä rikollisryhmästä. Se ehdotetaan määriteltäväksi rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa. Toiseksi tulee määritellä ne edellytykset, joiden vallitessa tietty rikos on järjestäytyneen rikollisryhmän näkökulmasta sillä tavalla relevantti, että se voidaan katsoa tehdyn osana rikollisryhmän toimintaa. Järjestäytyntä rikollisryhmää koskevista rikoslain muista säännöksistä voi lisäksi jäljempänä selostettavin tavoin seurata joitakin lisävaatimuksia.

Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä

Ehdotetun rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun

10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Säännös vastaisi rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa nykyään olevaa määritelmäsäännöstä.

Palermion sopimuksen 2 artiklan c kohdan mukaan "rakenteeltaan jäsentynyt ryhmä" tarkoittaa ryhmää, joka ei ole satunnaisesti muodostettu rikoksen välitöntä tekemistä varten, jonka jäsenillä ei välttämättä ole muodollisesti määriteltyjä tehtäviä, jonka jäsenyys ei ole jatkuvaa tai jolla ei ole pitkälle kehittyneitä sisäistä rakennetta. Järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan puitepäättöksen 1 artiklan toisen kohdan mukaan "rakenteeltaan jäsentyneellä yhteenliittymällä" tarkoitetaan yhteenliittymää, jota ei ole satunnaisesti muodostettu rikoksen välitöntä tekemistä varten, jonka jäsenillä ei tarvitse olla nimenomaisesti määriteltyjä tehtäviä, jonka jäsenyyden ei tarvitse olla jatkuvaa ja jolla ei tarvitse olla kehittyneitä rakennetta. Nämä rikollisryhmän määrittelyä yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä täydentävät varsin samansuuntaiset luonnehdinnat otetaan huomioon tulkittaessa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin määritelmää. Sitä vastoin kysymys ei ole siitä, toteuttaako ryhmä esimerkiksi niin sanotut Enfopol-kriteerit⁸.

Järjestäytyneellä rikollisryhmällä on siten peruspiirteet, jotka koskevat 1) ryhmän ajallista kestoa, 2) ryhmän jäsenistöä, 3) ryhmän rakennetta ja 4) ryhmän toimintaa ja tarkoitusta.

Rikollisryhmä muodostetaan pitkällä tai epämääräisellä aikavälillä tehtäviä useampia rikoksia varten. Ainakaan kaikkia rikoksia ei ole suunniteltu jo etukäteen. Rikollisryhmän tällaisesta perusluonteesta seuraa, että se on usein tarkoitettu toimimaan pidemmän aikaa ja toistaiseksi. Erityistä minimiaikaa ei voida asettaa. Rikollisryhmälle asetettavat sisällölliset kriteerit ovat sellaisia, että käytännössä niistä varmistuminen edellyttää yleensä ryhmän toimineen jo ainakin jonkin aikaa. Satunnaisesti rikoksen välitöntä tekemistä varten muodostettu ryhmä ei ole tässä tarkoitettu järjestäytyneeseen rikollisryhmään. Tietyn tai tiettyjen rikosten tekemistä varten muodostetun ryhmän rikosoikeudellista vastuuta arvioidaan rikokseen osallisuutta koskevien rikoslain 5 luvun säännösten mukaan. Rikoslain 5 luvussa tarkoitettulle osallisuudelle tyypillistä on tietyn yksilöidyn tai tiettyjen yksilöityjen rikosten suorittaminen usean henkilön myötävaikutuksella, kun taas järjestäytyneeseen rikollisryhmään perusluonteeseen kuuluu se, että rikoskokonaisuutta ei ole suunniteltu etukäteen, vaan rikoksia suunnitellaan ja tehdään ryhmän toiminta-aikana.

Ryhmän jäsenistöä koskevan vaatimuksen mukaan järjestäytyneeseen rikollisryhmään tulee olla vähintään kolmen henkilön muodostama. Tietyn yksittäisen jäsenen jäsenyyden ei kuitenkaan tarvitse olla jatkuvaa. Ryhmän muodostavat vähintään kolme henkilöä voivat eri ajankohtina olla eri henkilöitä. Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä johtuu, että näiden henkilöiden tulee olla rikosoikeudellisen vastuuikärajan saavuttaneita.

⁸ EU:n neuvoston päätöksen 6204/2/97 ENFOPOL 35 REV 2 mukaisessa niin sanotussa ENFOPOL-määritelmässä järjestäytyneeseen rikollisuuteen on määritelty 11 kriteerin avulla, ja näistä kriteereistä kuuden on täyttyvä, jotta rikollisryhmä täyttää järjestäytyneisyyden kriteerit.

Yhteenliittymän tulee olla rakenteeltaan jäsentynyt. Rikollisissa yhteenliittymissä järjestäytyminen on usein niin tiivistä, että siitä voidaan päätellä käskyvaltasuhteiden olemassaolo ja työnjaon eriytyminen. Tällainen rakenne voi palvella tehokasta rikosten suorittamista. Rakenteeltaan jäsentyneen yhteenliittymän ei kuitenkaan tarvitse olla sellainen, että sen jäsenillä on muodollisesti määrätyt erityiset tehtävät. Yhteenliittymän rakenteen ei myöskään tarvitse olla erityisen kehittynyt. Sen ei siten välttämättä tarvitse olla esimerkiksi tiukkojen hierarkkisten käskyvaltasuhteiden ja pitkälle eriytyneen työnjaon varaan rakentuva. Rikollisryhmä voi olla järjestäytynyt esimerkiksi internetiä hyväksi käyttämällä. Laillisuusperiaatteeseen kuuluva tarkkarajaisuussääntö edellyttää kuitenkin, että rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä olevat seikastot voidaan laissa luonnehtia riittävän selvästi. Vastuun perustaksi ei yhteenliittymän rakenteen osaltakaan voida näin ollen hyväksyä epämääräistä oikeustosisekastoa.

Kyse täytyy olla ”yhteenliittymästä”, ja tuon yhteenliittymän tulee olla ”rakenteeltaan jäsentynyt”. Tuon rakenteen jäsentyneisyyden tulee olla sellainen, että se palvelee ryhmän perustarkoitusta eli yhteistuumin tapahtuvaa säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekemistä. Ryhmän rakenteen täytyykin olla sellainen, että ryhmä kykenee esimerkiksi säännöksessä tarkoitettua rikollista toimintaansa koskevaan päätöksentekoon ja ryhtymään päätösten toteuttamiseen. Myös yleissopimuksessa ja puitepää päätöksessä tarkoitettujen rikosten tekemistä varten tapahtuvan satunnaisen yhteen liittymisen kuulumisen järjestäytyneen rikollisryhmän käsitteen ulkopuolelle ilmentää osaltaan sitä, että järjestäytyneessä rikollisryhmässä kyse on nimenomaan tyypillisesti pitkähkön ajan toimivasta jäsentyneestä ryhmästä eikä yksilöistä, jotka hyödyntävät toisiaan tietyn yksittäisen rikoksen tai rikosten tekemisessä. Järjestäytynyt rikollisryhmä on pitkähköllä tai epämääräisellä ajanjaksolla tehtävien rikosten tekemiseen käytettävä rakenne, joka ei ole rajoittunut yksittäisen rikoksen tekemiseen.

Rikollisryhmän käsitteeseen ei kuulu se, että sen tulee alun perin olla järjestäytynyt juuri säännöksessä mainittujen rikosten tekemistä varten. Sen täytyy kuitenkin olla edellä selostetuin tavoin jäsentynyt. Sillä, onko tällainen jäsentyminen tapahtunut välittömästi ryhmän muodostuessa vai onko ryhmä ehkä alun perin muodostunut muita tarkoituksia varten, ei ole säännöksen soveltamisen kannalta merkitystä.

Määritelmäsäännöksen mukaan yhteenliittymä toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintatavoitteen kannalta riittävän vakaviksi rikoksiksi on näin määritelty rikokset, joista on säädetty vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus, sekä kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Myös sopimuksessa ja puitepää päätöksessä lähdetään neljän vuoden vankeusuhasta. Toisin kuin sopimuksessa ja puitepää päätöksessä, määritelmäsäännöksessä rikoksia ei kuitenkaan ole tässä yhteydessä rajattu sillä perusteella, tavoitellaanko niissä taloudellista tai muuta aineellista hyötyä vai ei. Tällaisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset ovat kuitenkin järjestäytyneille rikollisryhmille tyypillisiä, millä voi olla merkitystä arvioitaessa sitä jäljempänä tarkasteltavaa edellytystä, onko rikos tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Määritelmäsäännöksen pohjalta tapahtuvassa sen arvioimisessa, onko kyseessä järjestäytynyt rikollisryhmä, voidaan kiinnittää huomiota ryhmän toiminnassa yhteistuumin tehtyjen ja tehtäväksi aiottujen rikosten määrään, laatuun ja tekoajankohtiin. Mitä lukuisampia, vakavampia ja tiheämmin tehtyjä tällaiset rikokset ovat, sitä enemmän perusteita on katsoa, että kyseessä on säännöksessä tarkoitettu järjestäytynyt rikollisryhmä. Ryhmän jäsenten mahdollisista rikosrekistereistä ei yksin voida tehdä ratkaisevia päätelmiä ottaen huomioon muun muassa yhtäältä sen, että kyse voi olla rikoksista, jotka ajoittuvat ajalle ennen ryhmän olemassaoloa, ja toisaalta sen, että ne eivät muutenkaan välttämättä liity järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan. Ei voida esittää yksityiskohtaisia määrällisiä kriteereitä siitä, kuinka monia määritelmäsäännöksessä tarkoitettuja rikoksia ryhmän toiminnassa on tullut tehdä tai millä aikavälillä ja kuinka tiheästi niitä on tullut tehdä. Kysymys on siitä, milloin muun muassa nämä perusteet huomioon ottamalla määritelmäsäännöksen edellytysten voidaan katsoa kokonaisuutena toteutuvan.

Korkeimman oikeuden ratkaisun 2013:90 perustelukohdassa 21 esitetyn mukaisesti voidaan lähteä siitä, että toisessa asiassa annetun aikaisemman rikostuomion yhteenliittymisen tarkoitusta koskevalla johtopäätöksellä ei ole sellaista niin sanottua positiivista oikeusvoimavaikutusta, että sellaiseen aikaisempaan tuomioon sisältyvä kyseistä ryhmää koskeva järjestäytyneisyyden arviointi olisi asetettava uudessa asiassa annettavan ratkaisun pohjaksi. Aikaisemmalla tuomiolla voi kuitenkin olla todistusvaikutus arviotaessa koventamisperusteen sovellettavuutta uudessa asiassa. Aikaisemmasta tuomiosta ilmeneviä seikkoja voidaan muiden ohella käyttää arviointiperusteina ryhmän järjestäytymistä uudessa asiassa arviotaessa.

Rikos osana ryhmän toimintaa

Kriteerin rikoksen tekemisestä osana ryhmän toimintaa (relevanssikriteeri) tulee täyttää seuraavat edellytykset: 1) rikos on tehty ryhmän hyväksymällä tavalla, 2) rikos on tehty ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä ja 3) rikos on ryhmän toimintakokonaisuuden mukainen.

Rikoksen tulee olla tehty ryhmän hyväksymällä tavalla. Kriteeri sisältää sen, että rikos hyväksytään ryhmän puolesta sen toiminnassa tehdyksi rikokseksi. Ryhmän hyväksyminen on periaatteessa tärkeä kriteeri arviotaessa sitä, onko rikos tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa vai ei. Huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että se ei kuitenkaan edellytä esimerkiksi nimenomaista julkilausumista tai määrättyä muotoa, vaan sitä koskeva arvio tehdään tapauksen olosuhteiden perusteella. Rikokset, jotka henkilö yksipuolisesti haluaa liittää ryhmään, jäävät järjestäytyneen rikollisryhmän piirissä tehtyjen rikosten ulkopuolelle. Hyväksyminen voi ilmetä esimerkiksi siinä, että ryhmän johto on päättänyt kyseisen rikoksen tekemisestä ja antanut sen tekemistä koskevan käskyn. Päätös voi olla myös ryhmään kuuluvien henkilöiden yhteinen. Ryhmässä voi myös olla etukäteen päätetty, että tiettyntyyppisiä rikoksia voidaan tehdä ryhmän lukuun ilman erityistä sitä koskevaa määräystä tai päätöstä. Sen sijaan rikos, joka vasta jälkikäteen hyväksytään ryhmässä, jää edellytysten ulkopuolelle. Esimerkiksi rikos,

jonka henkilö tekee oma-aloitteisesti ja itsenäisesti arvellen sen ansiosta pääsevänsä ryhmään, ei täytä tässä tarkoitettua edellytystä.

Rikoksen tulee myös olla tehty ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä. Näillä kriteereillä rikos voidaan katsoa tehdyksi ryhmän eikä rikoksenteikijän itsensä lukuun. Rikoksen tekemisessä ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä on vivahde-eroja, mutta kaikissa tapauksissa olennaista on, että rikos voidaan tällöin katsoa tehdyksi ryhmän lukuun. Rikoksen tekemistä ryhmän hyväksi voi ilmentää esimerkiksi rikoshyödyn toimittaminen sille. Rikoksen tekeminen yhteenliittymän tunnuksia hyväksi käyttäen voi olla indisio rikoksen tekemisestä ryhmän lukuun, mutta kyse voi myös olla rikoksenteikijän omassa rikollisessa toiminnassa hyödynnettävästä tehosteesta. Kun rikos on ensimmäisen ja toisen kriteerin mukaisesti tehty ryhmän hyväksymällä tavalla ja sen lukuun, on rikos tavallaan ryhmän tekemä, vaikka rikosoikeudellisesti tällaista kollektiivista vastuuta ei tunneta.

Se, että rikoksenteikijä on rikollisryhmän jäsen, ei olisi sen paremmin välttämätön kuin riittäväkään edellytys sille, että rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Rikoksen katsominen tehdyksi osana rikollisryhmän toimintaa ei välttämättä edellyttäisi, että henkilö on kyseisen rikollisryhmän jäsen. Se, että täysin ulkopuolisen henkilön tekemä rikos katsottaisiin ryhmän tekemäksi edellyttää kuitenkin erityisiä perusteluja verrattuna siihen, että rikoksenteikijä on ryhmän jäsen. Esimerkiksi määritelmän muut edellytykset täyttävän rikoksen tekeminen ryhmän johdon määräyksestä pääsyvaatimuksena ryhmän jäseneksi voisi toteuttaa edellytyksen. Edellä todetuin tavoin henkilön yksipuolinen, ilman rikollisryhmän hyväksyntää tapahtuva rikoksen tekeminen esimerkiksi ryhmän jäseneksi pääsemiseksi ei sen sijaan täytä edellytystä. Jos kaksi henkilöä tekee yhdessä määritelmän edellytykset muutoin täyttävän rikoksen, ja vain toinen tekee sen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, kyse on vain hänen osaltaan rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Toisaalta myöskään se, että rikoksen tekijä on rikollisryhmän jäsen, ei sellaisenaan tee rikoksesta ryhmän hyväksymää ja sen puolesta, hyväksi tai nimissä tehtyä rikosta, vaan hänen on tullut tehdä rikos järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä eli nimenomaan tässä ominaisuudessaan. Myös rikoksen tekemisessä järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä edellytetään, että rikos on ryhmän hyväksymä ja sen lukuun tehty. Ryhmän jäsenen tekemä rikos voi jäädä relevanssikriteerin ulkopuolelle myös esimerkiksi siitä syystä, että kyseinen jäsen ei vähäisestä jäsenyysajastaan johtuen vielä tunne ryhmän rikollista toimintaa eikä siten ymmärrä omaa rikostaan osana tällaista toimintaa.

Määritelmäsäännöksen mukaan yhteenliittymä toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Rikoksen tulee olla ryhmän toimintakokonaisuuden mukainen. Tämän kriteerin mukaisesti rikoksen tulee vastata rikollisryhmän rikollista toimintakokonaisuutta ja palvella välittömästi tätä toimintakokonaisuutta. Jos rikollisryhmän toimintakokonaisuus koskee huumausainerikoksia, kriteerin piiriin tulevat riittävän vakavat huumausainerikokset. Sen sijaan yksittäinen asuntomurto ei kuulu tämän toimintakokonaisuuden piiriin. Siitä vastaavat siihen osalliset

rikoslain 5 luvun säännösten mukaisesti. Ryhmä saattaa kuitenkin toimia tehdäkseen monentyyppisiä säännöksessä tarkoitettuja, esimerkiksi taloudellista hyötyä tuottavia rikoksia. Ryhmä voi myös laajentaa tai muuttaa toimintakokonaisuuttaan siten, että esimerkiksi asuntomurrot kuuluvat siihen huumausainerikosten ohella tai niiden asemesta. Sanottua voidaan soveltaa myös kostotyyppisiin, ryhmän nykyisten ja entisten jäsenten välisiin rikoksiin. Siten jos ryhmän toimintatarkoitukseen sisältyy myös määritelmän edellytykset muuten toteuttavien kostorikosten tekeminen esimerkiksi entisiä jäseniään vastaan, rikos voi olla tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Edellytyksenä tässäkin on, että rikos palvelee välittömästi ryhmän toimintakokonaisuutta.

Rikollisryhmän määritelmästä seuraa, että kysymykseen tulevat rikolliset toimintakokonaisuudet koskevat rikoksia, joista on säädetty vähintään neljän vuoden vankeusrangaus, tai kiihottamista kansanryhmää vastaan tai oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista.

6.1.2 17:1 a §. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen

Rangaistussäännöksen rakenne

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva rikoslain 17 luvun 1 a § ehdotetaan säilytettäväksi rakenteeltaan nykyisenkaltaisena lukuun ottamatta sitä, että pykälän viimeisenä momenttina oleva järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 6 luvun 5 §:ään sen uudeksi toiseksi momentiksi ja että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa viitattaisiin tuossa lainkohdassa olevaan määritelmään.

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen koostuu rakenteellisesti seuraavista osista: 1) säännöksen 1 momentin 1-7 kohdissa yksilöidyt tekotapatunnusmerkit, 2) niitä täydentävä säännöksen 1 momentin osallistumista koskeva yleinen tunnusmerkki, 3) yleisessä osallistumistunnusmerkissä tarkoitetun rikoksen tai sen yrityksen tekeminen ja 4) toissijaisuuslauseke. Ensiksi mainittuja kolmea elementtiä koskeva sääntely on rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa, joskin momentin 6 kohdassa tarkoitettua oikeudellisten neuvojen antamista koskevaa tekotapatunnusmerkkiä täydennetään pykälän toisen momentin säännöksellä. Neljättä elementtiä eli toissijaisuuslauseketta koskeva määräys on pykälän kolmannessa momentissa.

Tekotapatunnusmerkit

Useassa tekotapatunnusmerkissä mainitaan siinä tarkoitettun toiminnan olevan merkittävää ”rikollisen toiminnan kannalta” tai käytetään muuta ryhmän rikolliseen toimintaan viittaavaa ilmaisua. Nykyisellään kaikissa tekotapatunnusmerkeissä ei ole tällaista viittausta. Kaikilta osin viittauksen puuttumiseen ei ole tekotapatunnusmerkin sisältöön tai rakenteeseen liittyvää syytä lukuun ottamatta 1 kohtaa, jossa on kysymys rikollisryhmän perustamisesta tai organisoimisesta ja väen värväämisestä siihen. Tällaista viittausta ei ole katsottu tarpeelliseksi liittää myöskään 2 kohtaan, jossa kysymys on järjestäytyneen rikollisryhmän varustamisesta ampumatarvikkeilla tai muilla vaarallisilla esineillä ja aineilla. Kohtia 4 ja 6 ehdotetaan kuitenkin täydennettäväksi lisäämällä niihin rikollista toimintaa koskevat tunnusmerkit. Selvää sinänsä on, että kaikissa tekotapatunnusmerkeissä on kysymys nimenomaan ryhmän rikollisen toiminnan edistämiseksi tapahtuvasta, tekotapatunnusmerkeistä ilmenevästä toiminnasta. Kaikissa kohdissa on myös kysymys osallistumisesta rikollisryhmän toimintaan aktiivisilla teoilla. Yleensä kysymys on toistuvista tai jatkuvista osallistumisteoista. Tekotapatunnusmerkkeihin sisältyvillä viittauksilla järjestäytyneeseen rikollisryhmään tarkoitettaisiin rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määriteltäväksi ehdotettua rikollisryhmää.

Kohta 1. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta perustamalla tai organisoimalla järjestäytynyt rikollisryhmä taikka värväämällä tai yrittämällä värvätä henkilöitä sitä varten. Nykytilaan verrattuna kohdassa ehdotetaan käytettäväksi ilmaisun väkeä sijaan ilmaisua henkilöitä. Perustaminen ja organisoiminen ovat ryhmän syntymisen ja jatkotoiminnan kannalta erityisen olennaisia toimintatapoja. Perustaminen liittyy ryhmän alkuvaiheeseen, kun taas organisoiminen voi tapahtua perustamisvaiheessa tai olla muuta ryhmän olemassaolon kannalta keskeisen tärkeää aktiivista toimintaa. Ryhmän perustaja ja organisoija voisivat syyllistyä säännöksen tarkoitamaan toimintaan myös olematta itse ryhmän varsinaisia jäseniä.

Pelkkä jäseneksi liittyminen ei olisi säännöksen perusteella rangaistavaa. Rikollisryhmällä ei välttämättä edes ole mitään muodollista jäsenyyttä. Vaikka sellainen olisikin, jäsenyys ei olisi ratkaiseva kriteeri kohdan mukaisen menettelyn täyttymiselle. Myöskään pelkkä ryhmän kokouksiin osallistuminen ei täyttäisi rikoksen tunnusmerkistöä. Selvää on, että pelkästään ryhmän tukeminen mielipiteitä esittämällä tai sen muu kannattaminen ei ole tämän kohdan eikä muidenkaan ehdotettujen säännösten mukaan rangaistavaa.

Värvääminen voisi tapahtua kahdenkeskin keskusteluin tai laajamittaisemmin. Se voisi tapahtua perustamisvaiheessa taikka myöhemmin. Rangaistavuuden kannalta olennaista ei ole, liittyykö värväyksen kohde ryhmään. Aina tämän toteaminen ei myöskään ole yksinkertaista johtuen jäsenyyden määrittelemisen vaikeudesta. Sen vuoksi värväämiseen rinnastettaisiin värväämisen yritys, joka voi moitittavuudeltaan lähestyä onnistunutta värväämistä.

Kohta 2. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta varustamalla tai yrittämällä varustaa järjestäytyneitä rikollisryhmiä räjähteillä, aseilla, ampumatarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla. Olennaista olisi ensinnäkin, että kohdassa tarkoitettut aseet tai muut aineet tulisivat nimenomaan ryhmän käyttöön. Siten kohdassa tarkoitettua menettelyä ei olisi niiden luovuttaminen ryhmän jäsenelle ilman yhteyttä ryhmän toimintaan. Toiseksi säännöksessä edellytettäisiin useampia aseita tai muita tarvikkeita. Tästä edellytyksestä johtuen kysymys ei voisi olla yksittäisestä aseesta tai ampumatarvikkeesta, vaan aseita tai muita kohdassa tarkoitettuja esineitä tai aineita olisi oltava enemmän. Tähän tulkintaan viittaa myös kohdassa käytetty ilmaisu varustaa.

Varustaminen voisi tarkoittaa aseiden tai muiden kohdassa tarkoitettujen esineiden tai aineiden hankkimista taikka niiden joko vastikkeellisesti tai vastikkeetta tapahtuvaa luovuttamista ryhmän käyttöön. Varustamiseen rinnastettaisiin varustamisen yritys, jota voisi olla esimerkiksi yritys hankkia ryhmän käyttöön suunniteltuja aseita.

Muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla tarkoitettaisiin mitä tahansa esinettä tai ainetta, josta voi olla yleistä vaaraa. Aine voi olla vaarallinen esimerkiksi myrkyllisyytensä, syövyttävyytensä tai muun sellaisen ominaisuutensa takia. Kohdassa ei erikseen mainitaisi teräaseita taikka ampuma-aselaissa tarkoitettuja aseiden osia, patruunoita tai ammuksia. Esimerkiksi yhden tai muutaman teräaseen luovuttamista ryhmälle ei normaalisti voitaisi pitää kohdassa tarkoitettuna varustamisena. Jos teräaseet tai muut näihin vertautuvat esineet poikkeuksellisesti voisivat aiheuttaa yleistä vaaraa, niitä voitaisiin pitää vaarallisina esineinä.

Kohta 3. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta järjestämällä, yrittämällä järjestää tai antamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle koulutusta rikollista toimintaa varten. Nykytilaan verrattuna kohdassa ehdotetaan käytettäväksi ilmaisun toimeenpanna sijaan ilmaisua järjestää. Koulutuksen järjestämisellä tarkoitetaan sen organisoimista ja käytännön toteuttamista. Siihen rinnastettaisiin yritykset järjestää koulutusta.

Kohdassa tarkoitettua koulutusta ei ole rajattu mihinkään tietyn tyyppiseen koulutukseen, kunhan se vain tapahtuu ryhmän rikollista toimintaa varten. Tyypillisesti tällainen koulutus voisi olla ampuma-aseiden tai räjähteiden käyttöön opastamista tai muuta rikosten tekemiseen kouluttamista. Tällainen koulutus voisi olla myös esimerkiksi vakavia talousrikoksia varten valmentavaa koulutusta. Poliittinen tai aatteellinen koulutus ei olisi tällaista kouluttamista. Kohta ei koskisi esimerkiksi järjestöjen tai ampumaratayrittäjän ampumaradalla luvallisesti antamaa normaalia koulutusta aseiden käyttöön, ellei kyse poikkeuksellisesti olisi koulutuksen antamisesta nimenomaan rikollista toimintaa varten.

Kohta 4. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta hankkimalla, yrittämällä hankkia tai luovuttamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle toimitiloja tai muita sen rikollista toimintaa varten tarvitsemia tiloja taikka kulkuvälineitä tai muita ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä välineitä. Kohtaan

lisättäisiin siten nykytilaan verrattuna viittaukset tilojen tai välineiden merkitykseen nimenomaan ryhmän rikollisen toiminnan kannalta. Lisäyksellä tavoiteltaisiin säännöksen selkeyttämistä ja yhdenmukaistamista suhteessa muihin pykälässä mainittuihin tekotapoihin, mutta sillä ei olisi tarkoitus muuttaa säännöksen tulkintaa.

Välineiden olisi siten oltava ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä. Edellytys koskisi myös kulkuvälineitä. Toimi- ja muita tiloja tämä lisäedellytys ei koskisi, mutta niiden kohdalla edellytyksenä olisi, että niitä tarvittaisiin nimenomaan ryhmän rikollista toimintaa varten. Muita ryhmän toiminnan kannalta erittäin tärkeitä välineitä voisivat olla esimerkiksi tietojenkäsittely- tai viestitysvälineet taikka väärennetyt tai väärät asiakirjat tai väärä raha. Se, mitkä ovat tällaisia erittäin tärkeitä välineitä, riippuisi kuitenkin osaltaan myös siitä, minkälaiset rikokset ovat järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan tavoitteena.

Tekotapana mainittaisiin ensinnäkin hankkiminen. Hankkimiseen rinnastettaisiin hankkimisen yritys. Tekotapana mainittaisiin myös luovuttaminen. Pykälässä noudatettu tahallisuusvaatimus takaisi sen, ettei esimerkiksi hyvässä uskossa toiminutta vuokranantaja tai autokauppiasta voitaisi rangaista ryhmän toimintaan osallistumisesta. On näin ollen selvää, että normaali elinkeinotoiminta olisi säännöksen estämättä sallittua. Tunnusmerkkiin liittyvään tahallisuusvaatimukseen sisältyisi se, ettei toiminta voi tulla kohdan perusteella rangaistavaksi, ellei henkilö ole selvillä siitä, että tilat ja välineet on tarkoitettu säännöksessä tarkoitettuun rikolliseen toimintaan.

Kohta 5. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta suoraan tai välillisesti antamalla tai keräämällä varoja järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan rahoittamiseksi. Suoraan tai välillisesti tapahtuvan varojen antamisen tai keräämisen rangaistavuus edellyttäisi rahoittajan sellaista tarkoitusta, että varat käytetään tai tullaan käyttämään kokonaan tai osittain ryhmän rikollisessa toiminnassa. Varoilla tarkoitettaisiin kaikenlaista omaisuutta, jolla on taloudellista arvoa. Omaisuus voisi olla aineellista tai aineetonta taikka irtainta tai kiinteää.

Varojen antamisella tarkoitetaan esimerkiksi henkilön omien rahojen lahjoittamista ryhmän käytössä olevalle tilille. Varojen kerääminen voisi sen sijaan tapahtua esimerkiksi rahakeräyksen järjestämällä. Välillisenä varojen antamisena rangaistavaksi voisi tulla esimerkiksi varojen antaminen toiselle, jotta tämä rahoittaisi ryhmän rikollista toimintaa. Kohdan perusteella rangaistavaa ei kuitenkaan olisi esimerkiksi yksittäisten henkilöiden taholta tapahtuva vähäarvoisten kannatus tuotteiden hankkiminen.

Kohta 6. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta hoitamalla järjestäytyneen rikollisryhmän tärkeitä taloudellisia asioita tai antamalla ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja. Kohtaan lisättäisiin siten nykytilaan verrattuna viittaus annettavien neuvojen merkityksestä nimenomaan ryhmän rikollisen toiminnan kannalta. Lisäyksellä tavoiteltaisiin säännöksen selkeyttämistä ja yhdenmukaistamista suhteessa muihin pykälässä

mainittuihin tekotapoihin, mutta sillä ei olisi tarkoitus muuttaa säännöksen tulkintaa. Kohtaan liittyisi kiinteästi pykälän ehdotettu 2 momentti, jonka mukaan kohta ei koskisi rikoksen esitutkintaan tai tuomioistuinkäsittelyyn taikka rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvää oikeudellisen avustajan tai asiamiehen tehtävien hoitamista.

Ryhmän tärkeiden taloudellisten asioiden hoitaminen voisi tarkoittaa esimerkiksi ryhmän rikolliseen toimintaan liittyvästä maksu- ja rahaliikenteestä huolehtimista. Kysymys tulisi olla nimenomaan tärkeistä taloudellisista asioista. Neuvojen antaja voisi syyllistyä rangaistavaan toimintaan esimerkiksi silloin, kun hän antaisi ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja liittyen esimerkiksi toiminnassa tarvittavien bulvaanien perustamiseen, rahaliikenteen peittämiseen käytettävien ulkomaisten tilien avaamiseen tai tosiasioita vastaamattomien sopimusten laadintaan. Kohdan perusteella ei toisaalta voitaisi rangaista esimerkiksi ryhmän jäsenen henkilökohtaisessa elämässä esiin tulleeseen oikeudelliseen ongelmaan neuvoa antanutta oikeudellista asiamiestä. Ylipäätään ryhmän jäsenen avustamista oikeudenkäynnissä, tavanomaista oikeudellisten neuvojen antamista hänelle tai muuta tavanomaista oikeudellista avustamista ei voitaisi pitää kohdassa tarkoitettuna menettelynä. Näin rajoitettuna ja säilytettäväksi ehdotettavalla 2 momentilla täydennettynä kohta täyttäisi perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvatut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet.

Kohta 7. Kohdassa olisi kyse järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla vakavuudeltaan kohtiin 1–6 verrattavalla olennaisella tavalla aktiivisesti edistämällä. Tästä voisi olla muiden edellytysten täytyessä kysymys esimerkiksi silloin, kun henkilö vartioisi rikollisryhmän tiloja sikäli kuin tämä merkitsee osallistumista ryhmän sellaiseen toimintaan, jossa tavoitteena on säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekeminen. Kohdassa tarkoitettuna osallistumisen tulisi muissa kohdissa tarkoitettua toimintatapaan olla lisäksi olennaista ja aktiivista, sen tulisi kohdistua nimenomaan ryhmän rikolliseen toimintaan ja se olisi rangaistavaa vain tahallisenä. Lisäksi kohdassa edellytettäisiin, että kyseessä täytyisi olla vakavuudeltaan kohtiin 1–6 verrattava toiminta.

Osallistumista koskeva yleinen tunnusmerkki

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n ehdotetun yleisen osallistumista koskevan tunnusmerkin mukaan rangaistavaa olisi se, että henkilö tekotapatunnusmerkeissä määritellyn teon tekemisellä ”osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos”.

Tekotapatunnusmerkin toteuttava menettely ei sellaisenaan toteuta rangaistussäännöksen soveltamisen edellytyksiä. Osallistumista koskeva yleinen tunnusmerkki täydentää pykälän ensimmäisen momentin tekotapatunnusmerkkejä siten, että tekotapatunnusmerkkiä luetaan yhdessä osallistumista koskevan yleisen tunnusmerkin kanssa. Osallistuminen tapahtuu näin ollen tekotapatunnusmerkissä määritellyllä tavalla.

Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu se, mihin tekotapatunnusmerkissä yksilöidyllä osallistumistoimella osallistutaan. Tämä ilmenee osallistumista koskevan yleisen tunnusmerkin ”osallistuu” -sananjälkeisestä osasta. Säännöksestä ilmenee ensinnäkin, että osallistumisen kohteena on järjestäytyneen rikollisryhmän ”toiminta”. Tätä määrittää, toiseksi, edelleen se, että kyseessä on rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän ”toiminta”. Kyseisen lainkohdan mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan kanssa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Kolmanneksi, osallistumista koskevan yleisen tunnusmerkin mukaan kyse on osallistumisesta rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän sellaiseen toimintaan, ”jossa tavoitteena on tehdä” yksi tai useampi tuossa lainkohdassa mainittu rikos.

Kysymys ei siis ole osallistumisesta rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun rikoksen täytäntöönpanoon, sillä se on rangaistavaa kyseistä rikosta koskevan tunnusmerkistön, osallisuutta rikokseen ja rikoksen yritystä koskevien säännösten mukaan. Rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä kyse on osallistumisesta tällaista rangaistavaa menettelyä aikaisempaan vaiheeseen eli toimintaan, jossa tavoitteena on säännöksessä mainitun rikoksen tai rikosten tekeminen. Koska toiminnan tavoitteena tulee olla rikoksen tai rikosten tekeminen, kysymyksessä ei myöskään ole pelkästään rikoksen tekemistä palvelevien toimien tekeminen yleensä vailla mitään liityntää johonkin konkreettiseen rikokseen. Huomioon on kuitenkin otettava, että osallistumisrikoksen tulee voida tapahtua tekotapatunnusmerkeissä määritellyillä tavoilla.

Osallistumistoiminnan ja rikoksen tai rikosten välillä on näin ollen yhteys. Onkin arvioitava sitä, millainen tämän yhteyden tulee olla ja kuinka yksilöity tavoitteena olevan rikoksen tai rikosten tulee olla. Tavoitteena olevan rikoksen tai rikosten yksilöityisyyden osalta ei tule asettaa liian pitkälle meneviä vaatimuksia. Tämä ilmenee osaltaan siitä, että järjestäytyneen rikollisryhmään toimintaan osallistumisen tekotapatunnusmerkit viittaavat osin melko selvästi konkreettisen rikoksen täytäntöönpanoa aikaisempaan ajankohtaan. Toisaalta yleisen osallistumistunnusmerkin tehtävänä on rajata säännöksen mukaan määräytyvää rangaistavuuden alaa.

Voidaan lähteä siitä, että toiminnan tulee selvästi palvella rikollisryhmän toimintatavoitteen mukaisen rikoksen tai rikosten tekemistä. Osallistumisteko luo edellytyksiä konkreettisen, toimintatavoitteen mukaisen rikoksen tai rikosten tekemiselle. Edellytyksenä ei kuitenkaan olisi, ellei toiminnan tavoitteena ole ollut vain yhden rikoksen tekeminen, että osallistumisteko on palvellut tai luonut edellytyksiä juuri tietyn yksilöidyn ja yksittäisen rikoksen tekemiselle. Tällainen menettely toteuttaa usein jo rikoksen avunannon edellytykset.

Säännöksen mukaan osallistuminen tapahtuu toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä ”yksi tai useampi” lainkohdassa tarkoitettu rikos. Jos osallistuminen tapahtuu toimintaan, jonka tavoitteena on tehdä vain yksi rikos, palvelee osallistumisteko sen tekemistä ja luo

sille edellytyksiä. Kyse on edellä todetuvin tavoin usein jo avunannosta. Vaikka osallistumisrikoksen kohteena olevan toiminnan tavoitteena voi olla vain yksi tunnusmerkistöissä tarkoitettu rikos, ilmenee rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmästä, että rikollisryhmän tavoitteena on useiden eikä vain yhden rikoksen tekeminen.

Rikos tai sen rangaistava yritys tehdään

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen kolmantena elementtinä on vaatimus siitä, että säännöksessä tarkoitettu rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Tämä vaatimus sisältää sen, että rikollisryhmän toiminnassa tehdään sellainen rikos, jonka tekemistä osallistumisteko palveli ja jolle se loi edellytyksiä. Osallistumisteko toisin sanoen realisoituu sillä tavoin, että rikollisryhmän toiminnassa tehdään tällainen rikos, vaikka ei olekaan tarpeen osoittaa nimenomaista yhteyttä osallistumistekon ja tuollaisen yksittäisen rikoksen välillä. Esimerkiksi ampuma-asekoulutusta rikollisryhmälle antanut henkilö voisi muiden edellytysten täytyessä syyllistyä pykälän 3 kohdan perusteella osallistumistekoon, jos ryhmän jäsen tämän jälkeen ryhmän toiminnassa ampuisi kolmatta henkilöä. Vastaavasti pykälän 6 kohdan perusteella tuomitukseksi voisi muiden edellytysten täytyessä tulla esimerkiksi henkilö, joka ohjeistaisi ulkomaisten tilien avaamisessa ja käyttämisessä osana rikollista toimintaa, jos ryhmässä tämän jälkeen tehtiisiin tämäntyyppisten tilien avulla rikos tai sen rangaistava yritys.

Edellä selostettu osallistumistekon ja toteutuneen rikoksen tai sen yrityksen välinen suhde merkitsee ajallisesta näkökulmasta ensinnäkin sitä, että toteutunut rikos tai sen yritys ei voi ajoittua ajalle ennen henkilön ensimmäisen osallistumistekon tekemistä. Henkilön osallistumisen jatkuessa tällaisen rikoksen tai sen yrityksen jälkeen ei kuitenkaan edellytettäisi uutta rikollisryhmän piirissä tehtyä rikosta tai sen yritystä. Ajalliseen näkökulmaan kuuluu toisaalta kysymys siitä, kuinka pitkä aika voi kulua osallistumistekon ja ryhmän toiminnassa tehdyn rikoksen tai sen yrityksen välillä. Ei voida lähteä siitä, että tämä aika olisi avoin määräämättömän ajan. Tämä johtuu jo siitä, että osallistumisrikoksen vanheneminen voi alkaa aikaisintaan siitä, kun myös tämä rikostunnusmerkki toteutuu. Keskeisenä voidaan tässä pitää sitä, kuinka pitkään osallistumistekon merkityksen tavoitteena olleen rikoksen tai rikosten tekemistä palvelevana tai sille edellytyksiä luovana menettelynä katsotaan kestäväksi. Tästä ei asian luonteen vuoksi voida antaa yksityiskohtaisia ohjeita. Eri tekotapatunnusmerkeissä kuvattujen teko tapojen merkittävyyden ajallisessa ulottuvuudessa voi olla huomattavia eroja. Esimerkiksi koulutuksen antamisella voi olla pidempiaikaista merkitystä kuin varojen antamisella.

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen on edellä selostetuvin tavoin lähtökohtaisesti aina etäämmällä itse rikoksesta kuin avunanto. Rangaistavuus ulotetaan osallistumisrikoksella sellaiseen menettelyyn, joka ei vielä ole avunantona rangaistavaa. Osallistumisessa on kysymys osallistumisesta vasta sellaiseen toimintaan, jonka tavoitteena on rikoksen tekeminen, ei osallisuudesta yksittäisen rikoksen toteuttamiseen. Ei ole poissuljettua, että rikoslain 5 luvun mukaiseen osallisuusvastuuseen eli vastuuseen

yllyttäjänä tai avunantajana tietystä konkreettisesta rikoksesta sisältyvä aksessorisuusvaatimus jää joskus toteutumatta. Tällaisessa tapauksessa rikoslain 17 luvun 1 a § saattaa sen edellytysten toteutuessa soveltua menettelyyn, jota aksessorisuusvaatimuksen toteutuessa voitaisiin pitää avunantona.

Oikeudellinen neuvonta

Pykälässä ehdotetaan säilytettäväksi sen 2 momentti, jonka mukaan 1 momentin 6 kohdassa oikeudellisesta neuvonnasta säädetty ei koske rikoksen esitutkintaan tai tuomioistuinkäsittelyyn taikka rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvää oikeudellisen avustajan tai asiamiehen tehtävien hoitamista. Momentti rajaisi rangaistussäännöstä nykytilaa vastaavasti siten, ettei sillä puututa perustuslain 21 §:ssä säädettyyn oikeusturvaan tai oikeudenkäyntiavustajan tai oikeudenkäyntiasiamiehen ja hänen päämiehensä väliseen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 4 kohdassa säädetyllä todistamiskiellolla suojattuun erityisen luottamukselliseen suhteeseen.

Toissijaisuuslauseke

Rikosten yhtymisessä on kysymys yhtäältä siitä, tuomitaanko henkilö yhden vai useamman rangaistussäännöksen mukaan (konkurrenssi) ja toisaalta siitä, onko kysymyksessä yksi vai useampi tietyn rikostunnusmerkistön toteuttava rikos, tässä tapauksessa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen. Sovellettaviksi tulevat ensinnäkin yleiset näitä kysymyksiä koskevat lähtökohdat. Erityisesti huomioon on kuitenkin lisäksi otettava rikoslain 17 luvun 1 a §:n kolmannessa momentissa oleva toissijaisuuslauseke. Lisäksi huomioon on otettava se, että järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen on luonteeltaan eräänlainen organisaattorikos, jolle tunnusomaista on ajallinen laajuus ja osallistumisteon edellytykset täyttävien menettelytapojen lukuisuus.

Lainkonkurrenssia koskevan peruslähtökohdan mukaisesti jos menettelyyn soveltuu usea tunnusmerkistö, niistä ankarimman soveltaminen voi tehdä tarpeettomaksi samantyyppisen väärysulottuvuuden kriminalisoivien muiden rangaistussäännösten soveltamisen. Rikosten yksiköintiin taas liittyy ensinnäkin se, että jos henkilö toteuttaa usean rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin tekotapatunnusmerkin, kysymyksessä on yksi rikos samaan tapaan kuin jos henkilö olisi menettelyllään toteuttanut jonkin rikoksen törkeän tekemuodon useamman ankaroittamisperusteen. Jo tunnusmerkistön sanamuodosta johtuu, että jos tietty osallistumisteko koskee toimintaa, jonka tavoitteena on tehdä usea rikos, kysymys on yhdestä osallistumisrikoksesta.

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momentissa säädettäisiin, että mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Kyseessä on siis toissijaisuuslauseke. Yleisistä rikoksen yhtymistä koskevista lähtökohdista seuraa, että täytettyyn rikokseen syyllistynyttä ei rangaista tuon rikoksen mahdollisesti rangaistavista esivaiheista eli yrityksestä, valmistelusta tai valmisteluluo- toisesta rikoksesta, sikäli kuin nuo esivaiheet ylipäätään on säädetty kyseisen rikoksen yhteydessä rangaistaviksi.

Rikoslain 17 luvun 1 a §:n mukainen osallistuminen ei kuitenkaan ole tietyn yksilöidyn, täytetyksi teoksi tai yritykseksi edenneen rikoksen esivaihe. On kuitenkin riittävää, että jos henkilö on tehnyt sellaisen rikoksen tai sen yrityksen, jollaista palvelevan osallistumisteon hän on tehnyt, hänet tuomitaan tuosta osallistumisteon tavoitteena olleesta rikoksesta.

Toissijaisuuslausekkeessa ei ole kysymys yksinomaan osallistumisteon ja toiminnan tavoitteena olevan rikoksen suhteesta, sillä viimeksi mainituista on pääsääntöisesti säädetty vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus, kun taas toissijaisuuslauseke koskee rikoksia, joista säädetty rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tältä osin kysymys on osallistumisteon ja sillä toteutetun, muun kuin toiminnan tavoitteena olevan rikoksen suhteesta. Jos tuon muun rikoksen rangaistusmaksimi on vähintään kaksi vuotta vankeutta, sovelletaan ensisijaisesti sitä.

Sellainen teko, joka on myös avunantona rangaistava, ei voi enää tulla erikseen 1 a §:n mukaisena osallistumisrikoksena rangaistavaksi. Jos sen sijaan tekijän osallistuminen liittyy selvästi muihinkin säännöksen tarkoittamiin tavoitteena oleviin rikoksiin kuin siihen, jossa osallistuja on ollut avunantajana tai tekijänä, rangaistus tuomittaisiin sekä osallistumisrikoksesta että avunannosta tai rikoksen tekijänä.

Oikeudenvastaisuus, pakko ja tahallisuus

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen tulee olla oikeudenvastaista. Tunnuksmerkistön edellytysten toteutuminen luo oletuksen teon oikeudenvastaisuudesta, mutta oikeusjärjestykseen sisältyvät muut normit voivat merkitä sitä, että se ei kuitenkaan ole oikeudenvastainen. Esimerkiksi poliisimiehen osallistuminen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ei ole rangaistavaa silloin, kun hän on menetellyt pakkokeinonlain 10 luvun 29 §:n mukaisesti menettelyn oikeuttavalla tavalla. Myöskään esimerkiksi tavanomainen elinkeinotoiminta tai tavanomainen oikeudellisen asiamiehen toiminta ei ole oikeudenvastaista.

Poissuljettua ei ole, että joku on menetellyt rikoslain 17 luvun 1 a §:n edellytykset toteuttavalla tavalla, mutta hän on tehnyt niin pakotettuna. Se, että rikollisryhmän jäsen on tehnyt jonkin itselleen epämieluisan teon tai se, että irtautuminen rikollisryhmästä voi olla vaikeaa, ei sellaisenaan merkitse sitä, että kysymys olisi vastuusta vapauttavasta pakosta. Siihen, milloin kysymyksessä voi olla vastuusta vapauttava pakko tai vastuuta rikoslain 6 luvun 6 §:n mukaisesti lieventävät olosuhteet, sovelletaan yleisiä näitä koskevia lähtökohtia. Selvää on, että pelkkä väite tällaisesta pakosta ei riitä vastuusta vapautumiseen. Tässä ei kuitenkaan oteta lähemmin kantaa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen edellytyksiin liittyviin todistelua koskeviin kysymyksiin.

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen on tahallisuutta edellyttävä rikos. Sovellettaviksi tulevat yleiset seuraustahallisuutta ja olosuhdetahallisuutta koskevat säännöt. Henkilön tulee näin ollen olla selvillä osallistumistoimensa sisällöstä, siitä,

että se merkitsee osallistumista toimintaan, jonka tavoitteena on tehdä säännöksessä tarkoitettu rikos tai rikoksia, osallistumisensa merkitys tavoitteena olevan rikoksen tai rikosten kannalta samoin kuin siitä, että kysymyksessä on järjestäytyneen rikollisryhmän toiminta, jolloin tahallisuuden tulee kattaa järjestäytyneen rikollisryhmän rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritellyt piirteet. Rikosvastuuta määrittäviin rikoslain 17 luvun 1 a §:n ja 6 luvun 5 §:n 2 momentin edellytyksiin sisältyy osin henkilöiden, osin ryhmän tarkoituksia ja tavoitteita koskevia tunnusmerkkejä. Tällöin tekijällä tulee, asiayhteydestä riippuen, olla sellainen tarkoitus tai hänen tulee olla selvillä vastuun edellytyksenä olevasta tarkoituksesta tai tavoitteesta.

6.1.3 Törkeät tekumuodot

17:8 a §. Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen

Rikoslain 17 luvun 8 a §:n 2 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Siten muutoksia nykytilaan olisivat viittauksen kohdistuminen rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin sijaan lain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin sekä kvalifiointiperusteeseen sisältyvän tekotapaverbin muuttaminen muotoon ”tehdään”. Verbin aikamuoto muutettiin yhtenäistämistarkoituksessa eikä muuttamisella olisi sisällöllisiä vaikutuksia.

Kvalifiointiperuste edellyttäisi tältä osin kahden erillisen seikan täyttymistä. Ensinnäkin kyseessä tulisi olla nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä. Siten ryhmällä tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Ryhmän määritelmän tarkemman sisällön osalta viitataan edellä jaksossa 1.1.2 esitettyihin perusteluihin. Toiseksi rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Sitä seikkaa, milloin rikos voidaan katsoa tehtävän osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa on niin ikään käsitelty edellä jaksossa 1.1.2.

Perusrikoksen ja kvalifiointiperusteen ohella törkeän tekumuodon toteutuminen edellyttäisi niin tässä kuin jäljempänäkin käsiteltävissä kvalifiointiperusteissa luonnollisesti myös rikosta koskevan kokonaistörkeysvaatimuksen täyttymistä.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen syylistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomita, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän

toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä voitaisiin tuomita kuusi vuotta vankeutta.

17:18 a §. Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Rikoslain 17 luvun 18 a §:n 1 momentin 4 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Siten muutoksia nykytilaan olisivat viittauksen kohdistuminen rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin sijaan lain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin sekä kvalifiointiperusteeseen sisältyvän tekotapaverbin muuttaminen muotoon ”tehdään”. Verbin aikamuoto muutettaisiin yhtenäistämistarkoituksessa eikä muuttamisella olisi sisällöllisiä vaikutuksia.

Kvalifiointiperuste edellyttäisi, että kyseessä olisi nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä ja että rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Näitä vaatimuksia on käsitelty edellä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön käsittelyn yhteydessä.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämiseen syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä voitaisiin tuomita kuusi vuotta vankeutta.

25:3 a §. Törkeä ihmiskauppa

Rikoslain 25 luvun 3 a §:n 1 momentin 4 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Siten muutoksia nykytilaan olisivat viittauksen kohdistuminen rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin sijaan lain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin sekä kvalifiointiperusteeseen sisältyvän tekotapaverbin muuttaminen muotoon ”tehdään”. Verbin aikamuoto muutettaisiin yhtenäistämistarkoituksessa eikä muuttamisella olisi sisällöllisiä vaikutuksia.

Kvalifiointiperuste edellyttäisi, että kyseessä olisi nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä ja että rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Näitä vaatimuksia on käsitelty edellä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön käsittelyn yhteydessä.

Rikollisryhmää koskeva kvalifointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään ihmiskaupaan syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä ihmiskaupasta voitaisiin tuomita kymmenen vuotta vankeutta.

35:2 §. Törkeä vahingonteko

Rikoslain 35 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa kvalifointiperusteena olisi, että luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Siten muutoksena nykytilaan olisi vain viittauksen kohdistuminen rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin sijaan lain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin.

Kvalifointiperuste edellyttäisi, että kyseessä olisi nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä ja että rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Näitä vaatimuksia on käsitelty edellä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön käsittelyn yhteydessä.

Rikollisryhmää koskeva kvalifointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään vahingontekoon syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä vahingonteosta voitaisiin tuomita neljä vuotta vankeutta.

38:8 a §. Törkeä tietomurto

Rikoslain 38 luvun 8 a §:n 1 momentin 1 kohdassa kvalifointiperusteena olisi, että tietomurto tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Siten muutoksena nykytilaan olisi vain viittauksen kohdistuminen rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin sijaan lain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin.

Kvalifointiperuste edellyttäisi, että kyseessä olisi nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä ja että rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Näitä vaatimuksia on käsitelty edellä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön käsittelyn yhteydessä.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään tietomurtoon syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi vastaavasti kuin törkeästä tietomurrosta kaksi vuotta vankeutta.

44:7 §. Törkeä dopingrikos

Rikoslain 44 luvun 7 §:n 3 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, dopingrikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Kvalifiointiperuste edellyttäisi siten ensinnäkin, että kyseessä olisi nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä ja että rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Näitä vaatimuksia on käsitelty edellä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön käsitelyn yhteydessä. Lisäedellytyksenä olisi, että säännöksissä tarkoitetun rikollisryhmän tulisi olla järjestäytynyt erityisesti dopingrikoksen laajamittaista tekemistä varten. Tältä osin säännös vastaisi nykyisin voimassa olevaa säännöstä.

Järjestäytymiskriteerin täyttymistä harkittaessa ratkaisevaa ei olisi ryhmän alkuperäisen järjestäytymisen tarkoitus, eikä ratkaisevaa merkitystä olisi myöskään esimerkiksi sillä, onko ryhmä toiminut perustamisensa jälkeen pidemmänkin aikaa lainmukaisesti. Järjestäytyminen rikolliseen toimintaan voisi tapahtua myös ryhmän sinällään riidattomasti oltua järjestäytyneenä jo pitkänkin aikaa. Ryhmän järjestäytymistarkoitusta selvitetäessä olennaista olisi ryhmän itsensä ilmoittaman järjestäytymisen syyn sijaan ryhmän tosiasiallinen toiminta ja siitä saatu selvitys.

Järjestäytymiskriteeri edellyttäisi täyttyäkseen organisoitumista juuri kyseisiä rikoksia varten. Tyypillisiin dopingrikoksiin, kuten myös jäljempänä käsiteltäviin huumausaine- ja alkoholirikoksiin, voidaan rikosten luonteen vuoksi arvioida jo lähtökohtaisesti kuuluvan yhteistoimintaa. Pelkkä yhteistoiminta ei kuitenkaan riittäisi järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan kvalifiointiperusteen täyttymiseen, vaan kyse täytyisi olla erityisesti kyseisten rikosten laajamittaiseen tekemiseen organisoituneesta ryhmästä. Esimerkiksi yksittäistapauksellinen yhteenliittymä vähäisen dopingaine-erän maahantuonniksi ei tekisi teosta törkeää. Tässä tarkoitettuun organisoitumiseen saattaisi toisaalta viitata esimerkiksi ryhmän rakenteen ja työnjaon erityinen soveltuvuus juuri dopingrikosten laajamittaiseen toteuttamiseen. Ryhmän ei kuitenkaan välttämättä tarvitsisi olla esimerkiksi tiukkojen hierarkkisten käskyvaltasuhteiden ja pitkälle eriytyneen työnjaon varaan rakentunut, kunhan kyse on rikosten laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneestä ryhmästä. Ryhmä voisi olla myös samanaikaisesti organisoitunut tekemään useamankaltaisia rikoksia. Siten ei olisi estettä esimerkiksi sille, että ryhmän katsottaisiin sen rakenteen ja työnjaon perusteella olevan organisoitunut sekä dopingaineen että huumausaineen maahantuontiin.

Rikoslain 44 luvun 6 §:n mukaan dopingrikoksesta voidaan tuomita vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Siten pelkästään normaalimuotoisia dopingrikoksia varten järjestäytynyt ryhmä ei täytä ehdotettua rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin määritelmää, jossa edellytetään toimimista sellaisten rikosten tekemiseksi, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai rikoslain 11 luvun 10 §:n tai 15 luvun 9 §:n mukaisten rikosten tekemiseksi. Tällaisissa tapauksissa järjestäytyneisyys voidaan ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisesti. Edellytykseen sisältyy järjestäytyminen erityisesti dopingrikoksen laajamittaista tekemistä varten. Siten edellytyksen täyttävän ryhmän tulee olla järjestäytynyt laajamittaista rikollista toimintaa varten ja sellaisena toimivan tehdäkseen esimerkiksi 6 luvun 5 §:n 2 momentin määritelmän sisältämiä törkeitä dopingrikoksia. Lisäksi dopingrikosten tekemiseen järjestäytynyt ryhmä voi edellä kuvatuin tavoin olla organisoitunut tehdäkseen myös muita, 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määriteltyjä rikoksia.

Ryhmän toiminnassa tapahtuneen rikollisuuden ei välttämättä tarvitsisi toteutua laajamittaisena. Tämän sijasta riittäisi, että toiminta olisi järjestetty dopingrikosten laajamittaista tekemistä varten. Arvioinnissa voitaisiin käyttää apuna esimerkiksi ryhmän rakenteeseen ja eriytyneeseen työnjakoon liittyviä seikkoja. Myös esimerkiksi soveltuva rikosentekovälineistö ja muu asianmukainen varustautuminen voisivat viitata tämänkaltaiseen organisoitumiseen.

Kvalifiointiperusteen soveltaminen edellyttäisi tekijän tietoisuutta siitä, että hänen oma osuutensa on osallistumista tällaisen ryhmän toimintaan. Toisaalta oman osuuden ei itessään tarvitsisi muuten olla törkeä dopingrikos. Siten esimerkiksi kuriiri, joka osana säännöksessä tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tuo maahan sinänsä pienehkön erän dopingainetta, voisi muiden edellytysten toteutuessa syyllistyä rikoksen törkeään tekemuotoon.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään dopingrikokseen syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä dopingrikoksesta voitaisiin tuomita kolme vuotta vankeutta.

46:8 §. Törkeä tulliselvitysrikos

Rikoslain 46 luvun 8 §:n 3 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai ammattimaisesti. Siten muutoksena nykytilaan olisi vain viittauksen kohdistuminen rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin sijaan lain 6 luvun 5 §:n 2 momenttiin. Kvalifiointiperuste edellyttäisi, että kyseessä olisi nimenomaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty ryhmä ja että rikos tulisi tehdä osana tällaisen ryhmän toimintaa. Näitä

vaatimuksia on käsitelty edellä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön käsittelyn yhteydessä. Rikoksen tekemistä ammattimaisesti on käsitelty törkeää tulliselvitysrikosta koskeneissa esitöissä (HE 197/2008 vp), joihin tältä osin viitataan.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään tulliselvitysrikokseen syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä tulliselvitysrikoksesta voitaisiin tuomita kolme vuotta vankeutta.

50:2 §. Törkeä huumausainerikos

Rikoslain 50 luvun 2 §:n 3 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Edellytykset olisivat siten eri perusrikosta lukuun ottamatta samoja kuin törkeää dopingrikosta koskevassa kvalifiointiperusteessa, jota käsiteltäessä lausutut perustelut soveltuvat myös törkeää huumausainerikosta koskevaan kvalifiointiperusteeseen.

Myöskään huumausainerikosten osalta esimerkiksi pelkkä yhteistoiminta huumausaineiden hankkimiseksi ei siten vielä olisi kvalifiointiperusteessa tarkoitettua organisoitumista. Laajoissa huumausainejutuissa, joissa huumausaineen kulku käyttäjäkunnalle on paljastunut, voi näyttää jälkikäteen siltä, että toiminta olisi ollut organisoitua yhden toimiessa maahantuojana, toisten taas välittäessä huume-erät käyttäjille. Säännöksen tarkoittamaa osallistumista järjestäytyneeseen ryhmään tämä ei kuitenkaan ole, ellei työnjakoa ole erityisesti suunniteltu huumausainerikosten laajamittaista toteuttamista varten.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei merkitsisi sitä, että törkeään huumausainerikokseen syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä huumausainerikoksesta voidaan tuomita kymmenen vuotta vankeutta.

50:4 a §. Törkeä huumausainerikoksen edistäminen

Rikoslain 50 luvun 4 a §:ään törkeään huumausainerikoksen edistämisen perusedellytykseksi ehdotetaan, että huumausainerikoksen edistäminen tulisi tehdä osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Törkeässä huumausainerikoksen edistämässä järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva edellytys ei ole kvalifiointiperuste, vaan tunnusmerkistön täytyminen edellyttää aina kyseisen edellytyksen täyttymistä. Edellytys ehdotetaan säilytettäväksi perusedellytyksenä, mutta järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien rikoslain säännösten yhtenäistämiseksi muutettavaksi sisällöllisesti mainitulla tavalla.

Vaikka kysymyksessä siten on kvalifiointiperusteen sijaan perusedellytys tunnusmerkistön soveltamiselle, edellä törkeää dopingrikosta ja törkeää huumausainerikosta koskevia kvalifiointiperusteita käsiteltäessä lausutut, vastaavia tunnusmerkkejä koskevat perustelut soveltuvat myös tässä.

Rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä rangaistavaksi säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen sisältää osittain samoja tai samankaltaisia tekotapoja kuin törkeä huumausainerikoksen edistäminen. Rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momentin perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei kuitenkaan tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta, kun törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä voitaisiin tuomita kuusi vuotta vankeutta. Siten törkeä huumausainerikoksen edistäminen syrjäyttäisi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan säännöksen soveltamisen.

50 a:2 §. Törkeä alkoholirikos

Rikoslain 50 a luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa kvalifiointiperusteena olisi, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, alkoholirikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Edellytykset olisivat siten perusrikosta lukuun ottamatta samoja kuin törkeää dopingrikosta koskevassa kvalifiointiperusteessa, jota käsiteltäessä lausutut perustelut soveltuvat myös törkeää alkoholirikosta koskevaan kvalifiointiperusteeseen.

Rikollisryhmää koskeva kvalifiointiperuste ei tässäkään rikostyyppissä merkitsisi sitä, että törkeään rikokseen syyllistynyttä rangaistaisiin saman teon perusteella myös 17 luvun 1 a §:n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tämä johtuu rikosten yhtymistä koskevien yleisten lähtökohtien ohella siitä, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen perusteella järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei tuomittaisi, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta,

kun törkeästä alkoholirikoksesta voitaisiin tuomita neljä vuotta vankeutta. Siten törkeän alkoholirikoksen soveltaminen tällä perusteella syrjäyttäisi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan säännöksen soveltamisen.

7 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

8 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esityksessä ehdotetaan rikoslaissa jo olevien järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien määritelmien tietynasteista yhtenäistämistä ja tarkentamista tästä aiheutuvien pienin sisällöllisin muutoksin.

Järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan rikoslain sääntelyn kannalta valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellisiä ovat varsinkin perustuslain 8 §:ssä turvattu laillisuusperiaate ja 13 §:ssä turvattu yhdistymisvapaus. Lisäksi rikoslain 17 luvun 1 a §:n mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan tunnusmerkistön kannalta on tässä yhteydessä huomioitava, että säännöksessä rangaistusvastuu on ulotettu avunantoa laajemmalle. Kyseistä pykälää voidaankin pitää muutettaviksi ehdotettavista säännöksistä valtiosääntöoikeudellisesti hankalimpana. Perustuslakivaliokunta on käytännössään painottanut rikosoikeudellisen sääntelyn täsmällisyysvaatimuksen korostuvan, jos osallisuutta rikokseen säännellään rikosoikeudessa vakiintuneista osallisuusopillisista käsityksistä poikkeavasti (esimerkiksi PeVL 7/2002 vp).

Muutoksia ehdotetaan ensinnäkin rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaiseen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaan koventamisperusteeseen. Erona nykyisin voimassa olevaan koventamisperusteeseen olisi erityisesti, ettei enää edellytettäisi nimenomaista järjestäytymistä vakavien rikosten tekemistä varten. Pykälään sisällytettävän määritelmän perusteella kuitenkin vaadittaisiin, että säännöksessä tarkoitettu ryhmä toimisi yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

Koventamisperusteen soveltamisen mahdollistavat rikokset olisivat aiempaa täsmällisemmin määritelty. Tällaisten rikosten tulisi jatkossakin olla vakavia, jollaisina vähintään neljän vuoden rangaistusmaksimin sisältäviä rikoksia voidaan rikosoikeusjärjestelmässämme jo lähtökohtaisesti pitää. Rikoslain 11 luvun 10 §:n mukaisen kiihottamisen kansanryhmää vastaan rangaistusmaksimi on kaksi vuotta. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin lausunnossaan PeVL 10/2000 vp arvioinut kyseisessä säännöksessä olevan kysymys yhteiskunnallisesti painavasta rasismin torjumistarkoituksesta ja katsonut sillä perusteella olevan ongelmatonta sisällyttää rikos järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevaan tunnusmerkistöön, johon muutoin on sisällytetty vain neljän vuoden rangaistusmaksimin sisältäviä rikoksia. Rikoslain 15 luvun 9 §:n mukaisen oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisen rangaistusmaksimi on kolme vuotta. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista voidaan kuitenkin pitää oikeusjärjestelmän tehokkaan toiminnan kannalta erityisen haitallisena ja siten siinä määrin vakavana rikoksena, että myöskään sen sisällyttäminen mahdollisiin päätekoihin ei olisi vakavuus-kriteerin vastaista. Siten ryhmän tulisi edelleen toimia tehdäkseen nimenomaan vakavia rikoksia. Ehdotettu koventamisperuste vastaisi näin ollen pitkälti voimassa olevaa koventamisperustetta mutta olisi kuitenkin tätä täsmällisempi ja tarkemmin lain tasolla määritelty.

Muutoksia ehdotetaan lisäksi rikoslain 17 luvun 1 a §:n mukaiseen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevaan tunnusmerkistöön. Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Laillisuusperiaatteen on vakiintuneesti katsottu sisältävän vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä. Kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Tämä sääntely vastaa pitkälti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaletta samoin kuin kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 15 artiklan 1 kappaletta. Perustuslakivaliokunta on, arvioidessaan rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämistä rangaistavaksi pitänyt rangaistussääntelyn sisältöön kohdistettavan ennakoitavuusnäkökohdan takia tarpeellisena, että hallituksen tuolloin esittämän sääntelyn muotoiluja pystytään vielä kehittämään (PeVL 10/2000 vp). Lakivaliokunta onkin asiaa koskeneessa mietinnössään eduskunnan sittemmin hyväksymällä tavalla ehdottanut säännöksen täsmentämistä siten, että siinä mainitaan toimintaan osallistumista tarkoittavat tekotavat (LaVM 26/2002 vp). Tämän jälkeen säännös on vielä niin sanotun Palermon sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tekotapojen osalta muuttunut siten, että uudeksi 7 kohdaksi on lakivaliokunnan muotoilemassa muodossa lisätty rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamisen aktiivinen edistäminen muulla olennaisella tavalla.

Arvioidessaan rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämistä rangaistavaksi perustuslakivaliokunta on edellä kerrotun lisäksi katsonut, että koska rangaistavan osallistumisen on edellytettäväksi olleen tahallista ja aktiivista toimintaa, jossa tavoitteena on tehdä lainkohdan tarkoittamia vakavia rikoksia, ja koska edellytyksenä on lisäksi ollut, että päätekonä oleva rikos todella tehdään, ei säännöksessä ole tältä osin ollut ongelmaa perustuslain 8 §:stä johtuvan rikossäännöksen täsmällisyysvaatimuksen kannalta (PeVL 10/2000 vp). Nyt ehdotetussa muotoilussa valiokunnan tarkoittamat rajaukset

ovat säilyneet. Lisäksi esitetyn voidaan katsoa olevan tuolloin käsiteltävänä ollutta muotoilua täsmällisempi, kun säännökseen on lisätty toimintaan osallistumista tarkoittavia tekotapoja. Tekotavoista avoimimman 7 kohdan osalta lakiin ehdotetaan lisättäväksi ehto, jonka mukaan kyseessä täytyy olla vakavuudeltaan muihin momentissa lueteltuihin toimintatapoihin rinnastuva teko. Lisäksi lainkohtaan on jo sen nykymuodossa kirjattu, että kysymyksessä tulee olla muulla olennaisella tavalla tapahtuva aktiivinen edistäminen. Siten kohdan soveltumista on sen avoimuudesta huolimatta rajattu perustuslakivaliokunnan käytännössään edellyttämään suuntaan ja ehdotuksen voidaan myös kokonaisuudessaan katsoa täyttävän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämän täsmällisyysvaatimuksen.

Perustuslain 13 §:n mukainen yhdistymisvapaus sisältää muun ohella oikeuden osallistua yhdistyksen toimintaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa yhdistymisvapaus on turvattu 11 artiklassa. Artiklan 2 kappaleen mukaan sopimuksessa turvattua yhdistymisvapauden käyttämistä voidaan kuitenkin rajoittaa muun ohella epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi samoin kuin muiden henkilöiden vapauksien ja oikeuksien turvaamiseksi. Perustuslakivaliokunta on edellä viitatussa lausunnossaan PeVL 10/2000 vp pitänyt selvänä, ettei rikollisjärjestön toimintaan osallistumisessa yleensä ole kysymys perustuslain 13 §:ssä turvattua yhdistymisvapauden käyttämisestä. Valiokunnan mukaan on olennaista, että säännöksen tarkoituksena on estää vakavaa rikollisuutta. Tätä on valiokunnan mielestä pidettävä hyväksyttävänä rajoitusperusteena, erityisesti kun kysymys on enintään yhdistymisvapauden eräänlaisista reuna-alueista. Valiokunta arvioi, että suhteellisuusvaatimuksen näkökulmasta on tärkeää, että pääteot on joko rajattu korkean rangaistusmaksimin perusteella tai täsmennetty koskemaan kiihottamista kansanryhmää vastaan, jossa on kysymys yhteiskunnallisesti painavasta rasismin torjumistarkoituksesta. Näillä perusteilla valiokunta ei pitänyt lakiehdotusta ongelmallisena yhdistymisvapauden kannalta. Nyt ehdotetussa muotoilussa valiokunnan tarkoittamat rajaukset ovat säilyneet. Valiokunnan tarkoittamiin päätekoihin on lisätty oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen, jota voidaan edellä mainituilla perusteilla pitää vakavana rikoksena. Ehdotus on siten yhteensopiva perustuslaista ja kansainvälisistä velvoitteista johtuvan yhdistymisvapauden kanssa.

Ehdotetut säännökset sivuavat joiltain osin myös perustuslain 7 §:ssä turvattua oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, lain 9 §:ssä turvattua oikeutta liikkumisvapauteen, lain 10 §:ssä turvattua oikeutta yksityiselämän suojaan, lain 15 §:ssä turvattua oikeutta omaisuuden suojaan, lain 18 §:ssä turvattua oikeutta elinkeinovapauteen ja lain 21 §:n mukaista oikeutta oikeusturvaan. Säännösten ei kuitenkaan voida katsoa merkittävällä tavalla rajoittavan mainittujen perusoikeuksien käyttämistä. Ehdotettujen säännösten tulokinnassa on luonnollisesti huolehdittava perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta.

Ehdotettu sääntely on kokonaisuudessaan rajattu koskemaan vain vakavimpia rikoksia. Ehdotuksen voidaan näin ollen katsoa täyttävän myös suhteellisuusperiaatteesta johtuvat vaatimukset. Tämän ja muun edellä esitetyn perusteella katsotaan, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

LAKIEHDOTUS

Laki rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain (39/1889) 6 luvun 5 §, 17 luvun 1 a §, 8 a §:n 2 kohta ja 18 a §:n 1 momentin 4 kohta, 25 luvun 3 a §:n 1 momentin 4 kohta, 35 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohta, 38 luvun 8 a §:n 1 momentin 1 kohta, 44 luvun 7 §:n 3 kohta, 46 luvun 8 §:n 3 kohta, 50 luvun 2 §:n 3 kohta ja 4 a §:n 1 momentti sekä 50 a luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohta,

sellaisina kuin ne ovat, 6 luvun 5 § laissa 515/2013, 17 luvun 1 a § laeissa 142/2003 ja 511/2011, 8 a §:n 2 kohta, 18 a §:n 1 momentin 4 kohta ja 25 luvun 3 a §:n 1 momentin 4 kohta laissa 650/2004, 35 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohta ja 38 luvun 8 a §:n 1 momentin 1 kohta laissa 540/2007, 44 luvun 7 §:n 3 kohta laissa 400/2002, 46 luvun 8 §:n 3 kohta laissa 425/2009, 50 luvun 2 §:n 3 kohta laissa 1304/1993 ja 4 a §:n 1 momentti laissa 928/2006 sekä 50 a luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 641/2009, seuraavasti:

6 luku

5 §

Koventamisperusteet

Rangaistuksen koventamisperusteita ovat:

- 1) rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus;
- 2) rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa;
- 3) rikoksen tekeminen palkkiota vastaan;
- 4) rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta; ja
- 5) tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

17 luku

1 a §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen

Se, joka:

- 1) perustamalla tai organisoimalla järjestäytyneen rikollisryhmän taikka värväämällä tai yrittämällä värvätä henkilöitä sitä varten,
- 2) varustamalla tai yrittämällä varustaa järjestäytynttä rikollisryhmää räjähteillä, aseilla, ampumatarvikkeilla tai niiden valmistamiseen tarkoitetuilla aineilla tai tarvikkeilla taikka muilla vaarallisilla esineillä tai aineilla,
- 3) järjestämällä, yrittämällä järjestää tai antamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle koulutusta rikollista toimintaa varten,
- 4) hankkimalla, yrittämällä hankkia tai luovuttamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle toimitiloja tai muita sen rikollista toimintaa varten tarvitsemia tiloja taikka kulkuvälineitä tai muita ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä välineitä,
- 5) suoraan tai välillisesti antamalla tai keräämällä varoja järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan rahoittamiseksi,
- 6) hoitamalla järjestäytyneen rikollisryhmän tärkeitä taloudellisia asioita tai antamalla ryhmän rikollisen toiminnan kannalta erittäin tärkeitä taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja tai
- 7) järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla olennaisella tavalla aktiivisesti edistämällä

osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, on tuomittava järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä edellä 1 momentin 6 kohdassa säädetään oikeudellisesta neuvonnasta, ei koske rikoksen esitutkintaan tai tuomioistuinkäsittelyyn taikka rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvää oikeudellisen avustajan tai asiamiehen tehtävien hoitamista.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus.

8 a §

Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen

Jos laittoman maahantulon järjestämisessä

- 2) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

18 a §

Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Jos sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä

4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

25 luku

3 a §

Törkeä ihmiskauppa

Jos ihmiskaupassa

4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

35 luku

2 §

Törkeä vahingonteko

Jos

2) edellä 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu vahingonteko tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja vahingonteko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä vahingonteosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

38 luku

8 a §

Törkeä tietomurto

Jos tietomurto tehdään

1) osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai

ja tietomurto on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä tietomurrosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

44 luku

7 §

Törkeä dopingrikos

Jos dopingrikoksessa

3) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, dopingrikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai

ja dopingrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä dopingrikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

46 luku

8 §

Törkeä tulliselvitysrikos

Jos tulliselvitysrikoksessa

3) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai ammattimaisesti

ja tulliselvitysrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä tulliselvitysrikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi.

50 luku

2 §

Törkeä huumausainerikos

Jos huumausainerikoksessa

3) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

ja huumausainerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä huumausainerikoksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

4a §

Törkeä huumausainerikoksen edistäminen

Jos huumausainerikoksen edistäminen tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja

1) rikoksen kohteena oleva väline, tarvike tai aine on tarkoitettu erittäin vaarallisen huumausaineen tai suuren huumausainemäärän valmistukseen, viljelyyn, maahantuontiin tai maastavientiin taikka

2) huumausainerikoksen edistämällä tai edistettävällä rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä

ja huumausainerikoksen edistäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

50 a luku

2 §

Törkeä alkoholirikos

Jos alkoholirikoksessa

3) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun, alkoholirikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa tai

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä alkoholirikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

LAGFÖRSLAG

Lag om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i strafflagen (39/1889) 6 kap. 5 §, 17 kap. 1 a §, 8 a § 2 punkten och 18 a § 1 mom. 4 punkten, 25 kap. 3 a § 1 mom. 4 punkten, 35 kap. 2 § 1 mom. 2 punkten, 38 kap. 8 a § 1 mom. 1 punkten, 44 kap. 7 § 3 punkten, 46 kap. 8 § 3 punkten, 50 kap. 2 § 3 punkten och 4 a § 1 mom. samt 50 a kap. 2 § 1 mom. 3 punkten, sådana de lyder, 6 kap. 5 § i lag 515/2013, 17 kap. 1 a § i lagarna 142/2003 och 511/2011, 17 kap. 8 a § 2 punkten och 18 a § 1 mom. 4 punkten samt 25 kap. 3 a § 1 mom. 4 punkten i lag 650/2004, 35 kap. 2 § 1 mom. 2 punkten och 38 kap. 8 a § 1 mom. 1 punkten i lag 540/2007, 44 kap. 7 § 3 punkten i lag 400/2002, 46 kap. 8 § 3 punkten i lag 425/2009, 50 kap. 2 § 3 punkten i lag 1304/1993 och 4 a § 1 mom. i lag 928/2006 samt 50 a kap. 2 § 1 mom. 3 punkten i lag 641/2009, som följer:

6 kap.

5 §

Skärpningsgrunder

Straffskärpningsgrunder är

- 1) att den brottsliga verksamheten har varit planmässig,
- 2) att brottet har begåtts som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,
- 3) att brottet har begåtts mot ersättning,
- 4) att brottet har begåtts utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa, och
- 5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag.

Med organiserad kriminell sammanslutning avses en strukturerad sammanslutning, inrättad för en viss tid, bestående av minst tre personer, som handlar i samförstånd för att begå brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller brott som avses i 11 kap. 10 § eller 15 kap. 9 §.

17 kap.

1 a §

Deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet

Den som

- 1) genom att grunda eller bygga upp en organiserad kriminell sammanslutning eller genom att värva eller försöka värva personer till sammanslutningen,
- 2) genom att utrusta eller försöka utrusta en organiserad kriminell sammanslutning med explosiva varor, vapen, skjutförnödenheter eller ämnen eller förnödenheter som är avsedda för tillverkning av sådana eller med andra farliga föremål eller ämnen,
- 3) genom att ordna eller försöka ordna utbildning för en organiserad kriminell sammanslutning eller ge en organiserad kriminell sammanslutning utbildning för brottslig verksamhet,
- 4) genom att för en organiserad kriminell sammanslutning skaffa eller försöka skaffa eller genom att till en organiserad kriminell sammanslutning överlåta lokaler eller andra utrymmen som den behöver för brottslig verksamhet eller fordon eller andra hjälpmedel av synnerlig vikt för sammanslutningens brottsliga verksamhet,
- 5) genom att direkt eller indirekt tillhandahålla eller samla in tillgångar för att finansiera den brottsliga verksamheten i en organiserad kriminell sammanslutning,
- 6) genom att ha hand om en organiserad kriminell sammanslutnings viktiga ekonomiska angelägenheter eller genom att ge ekonomiska eller juridiska råd som är av synnerlig vikt för sammanslutningens brottsliga verksamhet, eller
- 7) genom att aktivt främja en organiserad kriminell sammanslutnings kriminella syften på något annat väsentligt jämförbart allvarligt sätt,

deltar i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet i vilken syftet är att begå ett eller flera brott som anges i det momentet, och om ett sådant brott eller ett straffbart försök till ett sådant brott begås, ska för *deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Vad som i 1 mom. 6 punkten föreskrivs om juridisk rådgivning gäller inte uppdrag som juridiskt biträde eller ombud vid förundersökning eller domstolsbehandling av brott eller straffverkställighet.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas inte om ett lika strängt eller strängare straff för gärningen föreskrivs på något annat ställe i lag.

8 a §
Grovt ordnande av olaglig inresa

Om vid ordnande av olaglig inresa

2) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanlutnings verksamhet,

och gärningen även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för grovt ordnande av olaglig inresa dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

18 a §
Grov spridning av barnpornografisk bild

Om vid spridning av barnpornografisk bild

4) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanlutnings verksamhet,

och gärningen även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för grov spridning av barnpornografisk bild dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

25 kap.

3 a §
Grov människohandel

Om vid människohandel

4) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanlutnings verksamhet,

och gärningen även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för grov människohandel dömas till fängelse i minst två och högst tio år.

35 kap.

2 §
Grov skadegörelse

Om

2) skadegörelse enligt 1 § 2 mom. begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,

och skadegörelsen även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för grov skadegörelse dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

38 kap.

8 a §
Grovt dataintrång

Om dataintrång görs

1) som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, eller

och dataintrånget även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för grovt dataintrång dömas till böter eller fängelse i högst två år.

44 kap.

7 §
Grovt dopningsbrott

Om vid ett dopningsbrott

3) brottet begås som ett led i verksamheten för en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd kriminell sammanslutning som organiserats särskilt för att begå dopningsbrott i stor omfattning, eller

och dopningsbrottet även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för grovt dopningsbrott dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

46 kap.

8 §

Grovt tullredovisningsbrott

Om vid tullredovisningsbrott

3) brottet begås som ett led i en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet eller yrkesmässigt,

och tullredovisningsbrottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för grovt tullredovisningsbrott dömas till fängelse i minst fyra månader och högst tre år.

50 kap.

2 §

Grovt narkotikabrott

Om vid narkotikabrott

3) brottet begås som ett led i verksamheten för en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd kriminell sammanslutning som organiserats särskilt för att begå narkotikabrott i stor omfattning, eller

och narkotikabrottet även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för grovt narkotikabrott dömas till fängelse i minst ett och högst tio år.

4 a §

Grovt främjande av narkotikabrott

Om vid främjande av narkotikabrott brottet begås som ett led i verksamheten för en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd kriminell sammanslutning som organiserats särskilt för att begå narkotikabrott i stor omfattning och

1) det redskap, tillbehör eller ämne som är föremål för brott är avsett för tillverkning, odling, import eller export av synnerligen farlig narkotika eller en stor mängd narkotika, eller

2) avsevärd ekonomisk vinning eftersträvas genom främjande av narkotikabrott eller genom det brott som främjas,

och främjandet av narkotikabrott även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt främjande av narkotikabrott* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst sex år.

50 a kap.

2 §
Grovt alkoholbrott

Om vid ett alkoholbrott

3) brottet begås som ett led i verksamheten för en i 6 kap. 5 § 2 mom. avsedd kriminell sammanslutning som organiserats särskilt för att begå alkoholbrott i stor omfattning, eller

och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för grovt alkoholbrott dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

Lausuma

Mietinnössä esitetyn tavoitteena on yhtenäistää järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa rikoslain sääntelyä. Ehdotettavien muutosten katsotaan mietinnön mukaan selkiyttävän säännösten soveltamisalaa ja osaltaan yhtenäistävän eri viranomaisten käsityksiä siitä, mitä järjestäytyneellä rikollisryhmässä rikoslaissa tarkoitetaan. Tämän lausuman antajien käsityksen mukaan mietinnössä ja siihen liittyvissä ehdotuksissa ei ole riittävästi otettu huomioon sitä, että ehdotettujen muutosten kautta tulisi myös lisätä RL 17 luvun 1 a §:n sovellettavuutta. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevaa rikoslain 17 luvun 1 a §:ää ei sen 10 vuoden voimassaoloaikana ole sovelluttu kertaakaan. Tästä syystä on välttämätöntä tässä yhteydessä tarkastella säännöksen sovellettavuutta laajemminkin ja tehdä jatkotyössä muutosehdotuksia säännöksen sovellettavuuden lisäämiseksi.

Allekirjoittaneiden käsityksen mukaan työryhmän työssä on jäänyt liian vähälle tarkastelulle osallistumisteon ja rikollisryhmän tekemän vakavan rikoksen suhde. Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen (Palermon sopimus) mukaan osallistumisteon tekijän tulee olla tietoinen joko järjestäytyneen rikollisryhmän tavoitteesta ja yleisestä rikollisesta toiminnasta tai sen aikomuksesta tehdä kyseessä olevat rikokset. Euroopan unionin neuvoston yhteinen toiminta rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista annetun puitepäätöksen mukaan osallistumisteon tekijä edistää järjestäytyneen rikollisryhmän rikollista toimintaa tietoisena joko rikollisryhmän tavoitteesta ja yleisestä rikollisesta toiminnasta tai sen aikomuksesta tehdä kyseessä olevat vakavat rikokset.

YK:n Palermon sopimus ja EU:n puitepäätös eivät edellytä, että rikollisryhmän rikollista toimintaa edistävä henkilö olisi tietoinen rikollisryhmän yksittäisistä vakavista rikoksista. Riittävää olisi että tällainen henkilö olisi vain tietoinen rikollisryhmän rikollisesta toiminnasta. Mietinnössä ehdotetun RL 17 luvun 1 a §:n toisen momentin mukaan henkilö, joka osallistuu 6 luvun 5 § 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa on tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ja tällainen rikos tai sen yritys tehdään, on tuomittava osallistumisteosta. Palermon sopimus ja EU:n puitepäätös eivät edellytä tietoisuutta juuri tietyn vakavan rikoksen tekemiseen eikä edistämistoimen tarvitse liittyä tiettyyn rikokseen.

Mietinnön kohdassa - rikos tai sen rangaistava yritys - on todettu, että vastaavasti pykälän 6 kohdan perusteella tuomitukseksi voisi muiden edellytysten täytyessä tulla esimerkiksi henkilö, joka ohjeistaisi ulkomaisten tilien avaamisessa ja käyttämisessä osana rikollista toimintaa, jos ryhmässä tämän jälkeen tehtäisiin esitetyntyyppisten tilien avulla rikos tai sen rangaistava yritys. Näin läheistä yhteyttä osallistumisrikoksen ja varsinaisen rikollisryhmän

tekemän vakavan rikoksen välillä Palermon sopimus tai EU:n puitepäättös eivät kuitenkaan edellytä. Riittävää olisi, että tilien avaamisella ja käyttämiselle edistettäisiin rikollisryhmän rikollista toimintaa esimerkiksi edistämällä varustautumista vakavien rikoksen tekemiseen. Palermon sopimus ja EU:n puitepäättös eivät edellytä, että edellä mainituilla tileillä olisi suora yhteys rikollisryhmän tekemään vakavaan rikokseen tai rikos tehtäisiin tilejä käyttäen.

Mietinnössä olevan toisen esimerkin mukaan ampuma-asekoulutusta rikollisryhmälle antanut henkilö voisi muiden edellytysten täytyttyä syyllistyä osallistumistekoon, jos ryhmän jäsen ryhmän toiminnassa ampuisi kolmatta henkilöä. Palermon sopimus tai EU:n puitepäättös ei tässäkään tapauksessa edellytä näin kiinteää yhteyttä ampuma-asekoulutuksen ja rikollisryhmän rikollisen toiminnan sekä tekemän vakavan rikoksen välillä. Ampuma-asein varustautunut rikollisryhmä lisää aseiden hallussa pitämisellä pelotevaikutustaan sekä estää kiinnijäämistään. Näin ampumakouluttaja on edistänyt rikollisryhmän rikollista toimintaa ja tämä on Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäättöksen mukaisesti riittävä edistämistoimi, jonka perusteella henkilö voitaisiin tuomita osallistumisteosta.

Näyttäisi siltä, että edellä tarkoitetut vaatimukset johtaisivat myös siihen, että Suomen lainsäädäntö asettaisi osallistumisrikoksen rangaistavuudelle tiukempia edellytyksiä, kuin mihin kansainväliset sääntelyveloitteet velvoittavat jäsenvaltioita. YK:n Palermon sopimuksen ja EU:n järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen puitepäättöksen sääntelyveloitteet on kuvattu mietinnön sivuilla 28 - 30. Mainitut kansainväliset sääntelyinstrumentit eivät näyttäisi mahdollistavan mainittuja rangaistavuuden edellytyksiä. Säännösten uudistamisen jatkotyössä tulisi tarkastella, täyttääkö suunniteltu uusi sääntely kansainvälisten sääntelyveloitteiden vaatimukset kokonaisuudessaan.

Jotta säännöksen sovellettavuutta saataisiin lisättyä, säännöksen jatkotyöstämisessä pykälän toista momenttia on tarpeen harkita muutettavaksi paremmin vastaamaan Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäättöksen sisältöä. Riittävää osallistumisteon rangaistavuuteen tulisi olla järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan edistäminen tekotapaluettelossa olevalla keinolla.

RL 17 luvun 1 a §:n toista momenttia voisi harkita muutettavaksi esimerkiksi seuraavasti:

osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ~~ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään~~, edistämällä edellä 1 momentissa mainitulla tekotavalla järjestäytyneen rikollisryhmän rikollista toimintaa, on tuomittava.....

Näin muutettuna säännös vastaisi paremmin Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäättöksen sisältöä. Tämä edellyttää vielä lisäpohdintaa säännösten jatkotyöstämisen yhteydessä.

Ehdotuksen mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva rikoslain 17 luvun 1 a § 1 momentti ehdotetaan säilytettäväksi tekotapatunnusmerkistöjen osalta nykyisenkaltaisena, vaikka säännöstä ei nykymuotoisena ole voitu soveltaa kertaakaan. Säännöksen sovellettavuuden lisäämiseksi säännöksen pykäläehdotukseen ja sen perusteluihin tulisi tehdä ainakin seuraavat muutokset.

17 luku

1 a §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen

Se, joka:

1) perustamalla tai organisoimalla järjestäytyneen rikollisryhmän taikka värväämällä tai yrittämällä värvätä henkilöitä sitä varten,

3) järjestämällä, yrittämällä järjestää tai antamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle koulutusta rikollista toimintaa varten,

4) hankkimalla, yrittämällä hankkia tai luovuttamalla järjestäytyneelle rikollisryhmälle toimitiloja tai muita sen rikollista toimintaa varten tarvitsemia tiloja taikka kulkuvälineitä tai muita ryhmän rikollisen toiminnan kannalta ~~erittäin tärkeitä~~ tarpeellisia välineitä,

6) hoitamalla järjestäytyneen rikollisryhmän ~~tärkeitä~~ taloudellisia asioita tai antamalla ryhmän rikollisen toiminnan kannalta ~~erittäin tärkeitä~~ tarpeellisia taloudellisia tai oikeudellisia neuvoja tai

7) järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla ~~olennaisella~~ tavalla aktiivisesti edistämällä

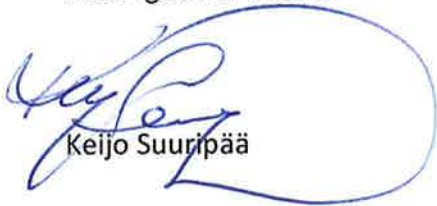
Voimassa olevassa laissa on eri tekotapatunnusmerkistöissä huomattavaa eroavaisuutta. Momentin 2 kohdassa riittää järjestäytyneen rikollisryhmän varustaminen aseilla. Muuta edellytystä ei ole asetettu. Kohdan 5 mukaan riittää varojen antaminen rikollisryhmälle. Näin ollen lain soveltuvuuden parantamisen kannalta myös muut tekotapatunnusmerkistöt tulisi olla sovellettavissa samoilla edellytystasoilla. Tästä syystä kohdasta 4 ehdotetaan poistettavaksi vaatimus siitä, että rikollisryhmälle hankituilla välineillä tulisi olla erittäin tärkeä merkitys rikollisryhmän toiminnalle. Riittävää olisi, että ne olisivat tarpeellisia rikollisryhmän rikollisen toiminnan kannalta. Myös kohtaan 6 ehdotetaan tehtäväksi samanlainen muutos. Kohdasta 7 ehdotetaan olennainen sana. Riittävää olisi, että järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista aktiivisesti edistettäisiin muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla tavalla. Näin muutettuna kaikki tekotapatunnusmerkistöt pitäisivät sisällään saman soveltamiskynnyksen.

Mietinnössä todettu, että osallistumisrikoksen soveltamisen vähyyys ei vaikuta riippuvan niinkään rikollisryhmän määritelmän täyttymisen vaikeudesta, vaan ongelmallisia ovat muut osat tunnusmerkistöstä, nimittäin osallistumistapoja koskeviin osiin sekä osallistumisen ja toteutuneen teon välistä liityntää koskeva osa tunnusmerkistöstä. Syyt vaikeaan

sovellettavuuteen liittyvät lausuman antajien mukaan näihin tunnusmerkistötekijöihin, joten niitä pitää nyt parantaa.

Ehdotetussa muodossa rikollisryhmän tekemä vakava rikos vasta käynnistäisi sen pohdinnan täytyykö myös osallisuusrikos. Tärkeää olisi nimenomaan estää vakavan rikoksen tekeminen osallistumistekoon puuttumalla. Ehdotettu sääntely ei esimerkiksi mahdollista tiedonhankintaa osallistumisteon estämiseksi. Myös tästä osallistumisrikoksen ennalta estämisenäkökulmasta tarvitaan vielä jatkotyössä lisäpohdintaa.

Helsingissä 17.3.2014

Keijo Suuripää

Sanna Palo

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-363-4 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.om.fi